

ŽIVOT

KULTÚRNO - SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • NOVEMBER • LISTOPAD 1993 • Č. 11 (426) CENA 3000 ZŁ

Štefan A. Brezáň PODZIM

So smútkom vždy sa pojhrám,
poplakat' duša musí,
ked' príde bôľny listov pád,
donesie žitia môjho diagram:
Klin letu divých husí -
zdvih a pád.

Vtedy vždy rodné vrchy
modrošťou na mňa zakývu,
domov ma dovedú
cez pustú cestu pláčlivú.

Žalostnej duši
na neba čiernu tabuľu
napíše hviezda padajúca.
Horúca láska k domovu
je nehynúca.

Tancuj, tancuj, vykrúcaj... nedecká Veselica pred 6 rokmi

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-09-41

ORGAN TOWARZYSTWA
SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE
(ORGÁN KULTÚRNO-SOCIÁLNEJ
SPOLOČNOSTI ČECHOV A
SLOVÁKOV V POĽSKU)
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
tel. 34-11-27

Wydawca

Zarząd Główny TSKCiS

Sponsor

Ministerstwo Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny
JÁN ŠPERNOGA

Zespól

Vlasta Juchniewiczová,
Beata Klimkiewiczová, Eugen Mišinec,
Jozef Pivočík

Społeczne kolegium doradcze

Augustín Andrašák, Žofia Bogačková, Jozef
Čongva, František Harkabuz, Žofia
Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav
Knapčík, Lýdia Mšalová, Anton Pivočík

Skład i łamanie

Barbara Moskal & Ewa Chrząstek

Druk

Drukarnia TSKCiS
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny TSKCiS w Krakowie w
terminach:

do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny,
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty:

jeden numer - 3000 zł, kwartalnie - 9000 zł,
rocznie - 36000 zł.
Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa
o 100%

Nie zamówionych tekstów, rysunków i
fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstów.

Numer oddano do składu

5.10.1993r. (95%) oraz 12.10.1993r. (5%)
PL ISSN 0514-0188, INDEX 38501

V ČÍSLE:

Rozhovor Života s biskupom J. Szkodoňom	2-3
Večne reformované školstvo	4
Výpisy z dějin církví	5
Dedinka v údolí, biele domčeky	6-7
Volebné schôdze v MS KSSČas	8-9
Templári: z Jeruzalema na Spiš	10-11
Slováci v Podkarpatskej Rusi	12
Výpis z novobelskej kroniky	13
Z české literatury	14-15
Hudbou k vzájomnému porozumeniu	16-17
Poviedka	18-19
Čitatelia-redakcia - Redakce-čtenáři	20-22
Pol'nohospodárstvo	23
Mladým, mladším, najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa - Stalo se	32

MLÁDEŽ - NAŠA BUDÚCNOST

Naše krajanské hnutie čaká v najbližšom období významná udalosť - IX. zjazd Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku. Po štyroch rokoch, v súlade so stanovami, sa v Krakove opäť zíde najvyššie krajanské fórum, aby ocenilo našu doterajšiu činnosť i dosiahnuté výsledky a súčasne stanovilo nové ciele a určilo cestu, ktorou sa naša organizácia bude uberať v budúcnosti.

Uplnulé medzijazdové obdobie bolo pre nás z mnohých dôvodov neobvyklé. Po vyše štyridsiatich rokoch, priam na našich očiach, došlo v Poľsku k podstatným, dnes už historickým zmenám: padol totalitný systém a my sme začali pôsobiť v kvalitatívne úplne nových podmienkach - slobody a budovania demokratického štátu. Demokrati-začný proces sa uskutočnil aj v našej starej vlasti a 1. januára 1993 vyústil v rozpade bývalého Československa a vzniku dvoch samostatných štátov: Slovenskej republiky a Českej republiky. To všetko výrazne ovplyvnilo i náš krajanský život a predovšetkým vzbudilo nádej, že pre našu menšinu svitli lepšie časy, že konečne budeme môcť vyriešiť všetky problémy, ktoré brzdili náš rozvoj. Nakoľko sa splnili naše očakávania, odpovie IX. zjazd.

V miestnych skupinách na Spiši, Orave a v iných krajanských strediskách prebicha práve predjazdová volebná kampaň. Krajania volia nové výbory i zjazdových delegátov a súčasne prehodnocujú svoju činnosť, poukazujú na nevyriešené otázky a vypracúvajú návrhy, s ktorými delegáti pôjdú na zjazd.

Začiatok, ba vlastne prvá polovica predzjazdovej kampane, bola - povedzme si to úprimne - dosť nevýrazná, ospalá. Vo viačerých miestnych skupinách sa volebné schôdzke pre neúčasť členov nepodarilo zvoľať v prvom termíne. Frekvencia na schôdzach, dokonca aj tam, kde má miestna skupina veľkú členskú základňu, bola pomerne nízka. No nielen frekvencia, aj diskusia na niektorých schôdzach bola akási nemastná-neslaná, akoby naša menšina nemala žiadne problémy. A predsa dobre vieme, že tak nie je. Niekoľko súčasných mietnutí, že však o tom či onom hovoríme už roky, ba desaťročia, a nadálej sa nič nemení. Mení sa, len sa treba okolo seba pozornejšie dívať. A zamyslieť sa, čo sme my sami - okrem predkladania požiadaviek - urobili, každý podľa svojich možností, aby sa niečo zmenilo buď zlepšilo.

Ja si myslím, že nemožno zastať na polceste a preškrtnúť naraz všetko, o čo sa usilovali už naši predchodcovia, otcovia, dedovia či pradedovia, ktorí s každým z nás, svojimi nástupcami, spájali nádej, že v ich úsilí budeme pokračovať, že vytrváme. Žijeme v rušných časoch, spejeme k jednotnej Európe, sme svedkami snáh o spoločné riešenie existujúcich problémov, v tom aj

národnostných. Skôr či neskôr musia byť vyriešené. Tak alebo onak. Taká je zákonitosť vývoja. Preto sa netreba vzdávať.

Vráťme sa však k našej predzjazdovej diskusii, ktorá v ďalších miestnych skupinách, na schôdzach, ale aj mimo nich, bola veľmi podnetná a priniesla mnoho cenných poznatkov, pripomienok a návrhov, ktorých spoločným menovateľom bola starostlivosť o budúcnosť nášho krajanského hnutia. Práve preto krajania skoro na každej schôdzi nastoľovali otázky, ktoré sa priamo bud' nepriamo týkajú krajanskej mládeže. Naša Spoločnosť spája s ňou veľké nádeje ako s pokolením, ktoré by postupne malo prevziať na seba krajanskú organizačnú a kultúrnu činnosť. Preto treba mladý aktív čo najskôr zapájať do krajanského diania, aby bol k tejto zodpovednej úlohe dobre pripravený.

Ked' roľník chce mať nástupcu na gazdovstve, učí ho od detstva láske k tomuto povolaniu, delí sa s ním svojimi skúsenosťami a oboznamuje ho s jednotlivými prácami, skrátka vychováva ho na roľníka. Podobne by malo byť v našom krajanskom hnutí, ak chceme udržať jeho kontinuitu.

Ono sa ľahko povie pripravovať či vychovávať. Práca s mládežou nie je vôbec ľahká ani jednoduchá, ale je nevyhnutná. Niekoľko môže namietnuť, že zbytočne bijeme na poplach, lebo predsa odkazovanie základných hodnôt z pokolenia na pokolenie, teda aj národných, sa od nepamäti uskutočňuje akoby automaticky. Dokazuje to samotná existencia našej organizácie, v ktorej od jej vzniku pôsobí už druhé, ba snáď aj tretie pokolenie krajanskej mládeže.

Ovšem, máme v našich radoch, najmä v ochotníckom hnutí, aj mladých, ale - povedzme si to otvorene - je ich veľmi málo. Kde je teda chyba? A tu sme sa dostali na koreň veci. Chyba je vo výchove uskutočňovanej v rodine, ktorú treba začínať od skorej mladosti. Ved' aj ľudová múdrost' hovorí: Ohýbaj ma mamko, pokiaľ som ja Janko, bo ked' budem Jano, neohnieš ma mamo. Teda od malička spolu so základnými morálnymi zásadami treba deťom všetepovať i národné povedomie, lásku k rodnému jazyku, národným tradičiam, hovoriť im o dejinách svojho kraja a našej menšiny, usmerňovať ich kroky k našej Spoločnosti. Len takto získame angažovaných nástupcov, u ktorých krajanská činnosť bude vyplývať z presvedčenia, nestane sa bremenom, ale milou povinnosťou.

Vieme, že vo viacerých rodinách má krajanská výchova takýto scenár, ale vieme i to, že v mnohých sa ono všetepovanie národného povedomia svojim ratolestiam podceňuje a zanedbáva. Možnože to vyplýva z nevedomosti a možno, čo je už horšie, z ľahostajnosti k otázke národnosti, ktorú predsa každý človek má mať presne vyharenú a ujasnenú. Tak či onak výsledok je taký, že máme málo mládeže nielen v kra-

janskom hnutí, ale aj na vyučovaní slovenského jazyka v spišských, ale najmä oravských základných školách; o čom sa na predzjazdových schôdzach taktiež veľa diskutuje a hľadá východisko z tejto nepriaznivej situácie.

Máme týchto žiakov sotva niekoľkosto, aj to len vďaka vyšej frekvencii v Novej Belej, Krempachoch, Jurgove či Jablonke. Rozhodne málo je ich v Kacvine, Čiernej Hore, Veľkej Lipnici, Vyšných Lapšoch, Podvuku, Harkabuze, Repiskách, Chyžnom či Malej Lipnici. V ďalších obciach bola slovenčina pre nedostatok záujemcov zrušená. Nechápem takýchto rodičov, ktorí sa k našej menštine možno aj hlásia, ale deti na slovenský jazyk neposielajú a podobne ani na slovenské omše. Zato plne chápem deti, ktoré sa na slovenčinu same nehlásia, ba nezriedka sa pred ňou bránia. Akože sa nemajú brániť, keď im nikto nepovedal, akéj sú národnosti a prečo sa majú učiť rodnú reč, keď ich rodičia nenaucili po slovensky ani len Otče náš alebo Zdravas Mária...

Malé dieťa je veľmi ohybná bytosť a keď ho sami neusmerníme, ľahko podľahne polonizačnému vplyvu okolia, najmä školy a cirkvi. Stačí keď mu začnú vtíkať do hlavy - a aj vtíkajú - že hovorí po pol'sky, že jedáva pol'ský chlieb, že sa po pol'sky modlí (rodičia ho po slovensky nenaučili), preto nemôže byť nikým iným, len Poliakom. Dieťa majúce ešte nevykryštalizované názory a národnostne zanedbané ľahko uverí aj naivnejším argumentom, najmä keď sú podložené autoritou učiteľa či farára. Neskôr, keď podrástie, darmo mu budeme vysvetľovať, že sú to táraniny, že pravda je úplne iná - neuverí nám, ved' im už všetko vysvetlil dôstojný pán či niekto iný. Nepomôže ani remeň. A tak vlastnou nedbalosťou stratíme u vlastných detí aj rodičovskú autoritu. Potom sa čudujeme takým paradoxom, čoraz častejším na našich dedinách, že dedo bol Slovák, otec tiež, aj na volebnú schôdzku prišiel, ale vnuk už za svoju rodnú reč považuje poľštinu a do Života ani nenakukne, aj keby v ňom bola najkrajšia rozprávka na svete.

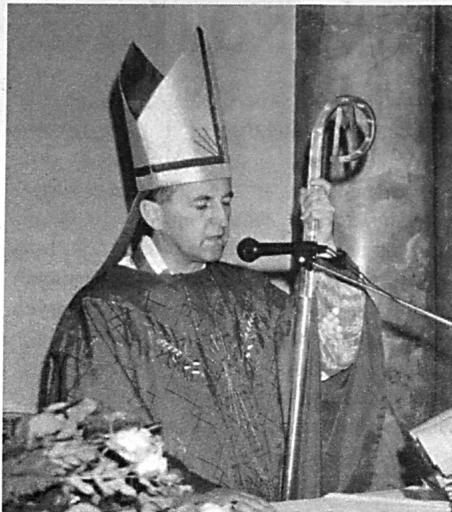
Je pravdou, že čas pôsobí v náš neprospech, že - či si to uvedomujeme alebo nie, - podlieham asimilácií. Je to neodvratný proces. Ale preboha neurýchľujme ho sami! Nepochopíme svoju nedbalosťou odnárodňovanie vlastných detí!

Volebná kampaň pokračuje, pred nami je ešte celý rad schôdzí, ktoré - dúsam - budú živšie a prinesú plodnejšiu diskusiu, lebo naozaj je o čom diskutovať. Tých pári úvah o mládeži ešte tému nevyčerpalo. A predsa je mnoho iných problémov, napr. čo ďalej so slovenskými bohoslužbami, aká má byť naša organizácia v budúcnosti a pod., nad ktorými treba seriózne pouvažovať, aby neskôr IX. zjazd našej Spoločnosti mohol prijať čím najlepšie, premyslené rozhodnutia.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE JÁN ŠPERNOGA

**s pomocným biskupom
Krakovskej arcidiecézy
Mons. JANOM SZKODOŇOM**

HL'ADANIE ROVNOVÁHY

Ste rodákom z Chyžného, pochádzate priečom z pohraničia a už od raného detstva ste boli svedkom vzájomného pôsobenia dvoch kultúr - slovenskej a poľskej. Môžete našim čitateľom prezradiť, aký je váš vzťah k Slovensku?

- Veľmi hlboký a vrúcny. Na Slovensku mám mnoho príbuzných, m.i. uja, ktorý je architektom vo Zvolene, strýka - veterinára v Trnave, rodinu z okolia Trstenej a Dolného Kubína. Teraz už našťastie neexistujú žiadne prekážky, na Slovensko chodím často a rád. Za komunizmu to vyzeralo inak.

Vtedy boli Vaše cesty nebezpečné a vyžadovali si veľa ostrážnosti, vedľa ste pomáhali slovenským veriacim...

- Áno. Vždy, keď som cestoval do Rakúska, venoval som jeden, alebo niekoľko dní na návštavu slovenských veriacich. Mal som kontakt s kňazmi a hrnutím rodín, ktoré bolo za komunizmu ilegálne. Stretávali sme sa súkromne v domoch a bytoch, aby sme sa spoločne pomohli a porozprávali.

Posielali ste slovenským veriacim nejakú literatúru?

- Z Ríma prichádzalo veľa slovenských kníh na adresu mojich rodičov. Ľudia ich potom prevážali cez hranicu v malom množstve, aby nevzbudili pozornosť colníkov. Smerovali najčastejšie na Oravu, najmä do Trstenej. Teraz už nezájimom kňazovi Kazimierzovi Jancarzovi z Luborzyce som svojho času priniesol text slovenskej modlitebnej knižky. Vytláčil ju v Poľsku a mnoho kusov poslal na Slovensko.

Predjime od nedávnej minulosti k najčerstvnejšej prítomnosti. V Trstenej ste koncelebovali svätú omšu spolu s biskupom Františkom Tondrom, na ktorej ste odovzdali pozdrav od krakovského arcibiskupa, kardinála Franciszka Macharského a zdôraznili ste, že Vaša účasť na oslavách v Trstenej je dôkazom blízkej a dobrej spolupráce Krakovskej a Spišskej diecézy a vyjadriate jednotu všetkých veriacich. Ako vyzerá táto spolupráca dnes?

- Stretávame sa veľmi často. Ešte počas komunizmu prichádzalo za mnou veľa slovenských kňazov preto, aby sa mohli zdôveriť so svojimi problémami, aby mohli získať duchovnú podporu a načerpať sil. Dnes

na Pápežskej akadémii v Krakove študuje i niekoľko Slovákov. Slovenskí biskupi často navštievajú Poľský episkopát, zúčastňujú sa mnohých slávností. Pre ilustráciu spomienam návštevu Svätého Otca v Częstochowej a korunáciu obrazu Matky Božej, ktorá sa konala nedávno v Limanovej. S biskupom Františkom Tondrom som sa naposlasy stretol 7. - 12. septembra v Prahe, kde sa konal Medzinárodný zjazd biskupov, ktorý organizoval CCEE. Patrili sme do tej istej skupiny, takže sme sa vídalí prakticky každodenne.

Spomenuli ste Medzinárodný zjazd biskupov. V akom duchu sa niesol? Neboli na ňom riešené národnostné problémy?

- Hlavnou tému zjazdu bolo: "Žiť" podľa evanjelia, v slobode a solidarite". Aký sme mali program? Každodenné sväte omše, prednášky a plenárne diskusie. Najviac sa hovorilo o probléme chápania slobody, o manipuláciách masovokomunikačných prostriedkov, o alkoholizme, závislosti na drogách. Pokiaľ ide o národnostné problémy, zjazd sa ich dotkol iba čiastočne, najmä prostredníctvom biskupa zo Záhrebu, ktorý hovoril o situácii v bývalej Juhoslávii.

Krakovská diecéza už od nepamäti hraničí so Spišskou diecézou. Ako vyzerajú perspektívy a plány vzájomnej spolupráce do budúcnosti?

- Spolupáru treba jednoznačne rozšíriť. Na úrovni biskupov ten potrebný kontakt funguje a bude sa rozvíjať najmä v súvislosti so slovenskou svätoomšou na Spiši a Orave. Obojsstranné porozumenie je nevyhnutné, pri národnostných otázkach vždy hrozí nebezpečenstvo konfliktu. Keď biskup Imrich navštívil Jablonku, predsavzali sme si, že všetko dôkladne a presne určíme tak, aby potom nevznikali nepotrebné nedorozumenia.

Žiaľ, často sa stáva, že iný jazyk a národnostná príslušnosť vyvolávajú nevražívý postoj, delia ľudi, posilňujú konflikty, ktorým by bolo lepšie predísť...

- Áno. Niektoré rodiny sú dokonca národnostne rozdelené. Brat sa cíti Slovákom, sestra Poľkou. K tomu všetkému sa pridružujú emócie, rastie závisť. Dôležitejšie je, kto bude rozhodovať, kto má lepšie postavenie, väčšiu

Biskup Jan Szkodoň sa narodil 19.12.1946 v Chyžnom. Po základnej škole študoval na slovenskom lýceu v Jablonke. V roku 1964 úspešne maturoval a začal navštievať Bohosloveckú fakultu v Krakove. Po vysvätení za kňaza v roku 1970 absolvoval trojročnú vikársku prax v Makove Podhalanskom a v Krakove. V roku 1973 sa biskup Jan Szkodoň znova vracia k štúdiám, tentokrát v Lubline na Katolíckej Univerzite. Po 4 rokoch získava doktorát z rodinej pedagogiky. V roku 1977 sa stáva tajomníkom Diecéznej synody a začína prednášať na Pápežskej akadémii a v Seminári v Krakove. V roku 1988 je menovaný za pomocného biskupa Krakovskej arcidiecézy.

moc. Národnostné otázky sa presúvajú do pozadia a ostáva ľudská pýcha, tvrdohlavosť a závisť. Myslím si však, že súčasný stav je dobrý. Na jednej strane sa v stredovýchodnej Európe rodí nový nacionálizmus, spomienom len Juhosláviu, Gruziňsku, na druhej strane myšlienka západoeurópskej tolerancie prináša svoje ovocie.

Na Slovensku pôsobia desiatky poľských kňazov. Ako je dôvod tejto misie: nedostatok slovenských kňazov, alebo výmena skásenosti?

- Jedno i druhé. Určite je to nedostatok kňazov, hoci ten je na Slovensku menší ako v Čechách. Teraz sa napríklad do prvého ročníka Seminára v Spišskej kapitule prihlásilo 60 až 70 kandidátov. To je veľmi veľa. Spišská diecéza má asi 180 faromiest a všetky sú v podstate obsadené. Biskup František Tondra mi kedysi povedal, že po piatich rokoch, keď vyštudujú všetci adepti, situácia už bude úplne vyhovujúca. Zatiaľ, kým sa čakajúce miesta zaplnia, vypomáhajú kňazi z Poľska. V Trstenej napríklad dlho pôsobil jeden bernardín, ktorý je teraz v Košiciach. Po roku 1951 boli zlikvidované všetky mníšske rády na Slovensku, treba ich znova oživiť. Ale za južnou hranicou pracuje aj množstvo diecéznych kňazov. Takým je napríklad kňaz František Piosek z Homnej Zubrice, ktorý pôsobí na Orave, v okolí Náimestova.

Mnohí pútnici z Poľska s obľubou navštievujú slovenské pútnické miesta a naopak. Ktoré miesta v okoli Krakova sa tešia najväčšiemu záujmu slovenských pútnikov?

- Za čias komunizmu Slováci často chodili na "výlety do Krakova", aby tým zamaskovali skutočný cieľ svojej cesty: návštavu Kalvarie Zebrzydowskej. Częstochowa samozrejme viedie príam. Pokiaľ ide o Slovensko, v oravskej tradícii je veľkým pútnickým miestom Levoča. Pamäťam sa, že moja nebohá babka často spomína, ako chodila na túte do Levoče. Bol to obrovský zájazd. Ja sám som sa tam nedávno vybral so svojimi rodičmi. Môžem len potvrdiť slová mojej babky: bol to obrovský zájazd...

Aký je Váš názor na Litmanovú?

- O Litmanovej som počul, hoci podrobnosti nepoznám. Keď som nedávno navštívil svojich

pribuzných v Dolnom Kubíne, dozvedel som sa, že ľudia tým žijú, že tam často cestujú a že tie udalosti urobili na nich veľký dojem. Cirkev k takým úkazom vždy pristupuje s veľkou opatrnosťou. Ak nejaký jav naozaj pochádza od Pána Boha, tak pretrvá. Veľa podobných miest v Poľsku v krátkom čase zažiarilo a rýchlo zhaslo. Sú však aj také pútnické miesta ako francúzske Lourdes, do ktorých sa ľudia vracajú, ktoré pretrvávajú. Veľmi známe je aj Šeroko Medjugore v bývalej Juhoslávii. Kedysi sa Svätého Otca opýtali, či tamojšie objavenie Matky Božej je pravdivé, alebo či je zázrakom. Svätý Otec im vtedy odpovedal, že zázrakom je, že ľudia tam prichádzajú, neraz sa po dlhých rokoch spovedajú, navracajú sa. Či sú však rozhovory s Matkou Božou pravdivé? Čo je to pravda? Čas ukáže...

Krajania na Spiš a Orave sa dľho snažili presadiť slovenskú svätú omšu. Ich úsilie často sprevádzali a dodnes sprevádzajú národnostné rozpory. O Vás je známe, že sa snažíte zjednovať aj tie najostrejšie konflikty. Mohli by ste našim čitateľom priblížiť Váš osobný postoj k tejto veci?

- Ked' mi kardinál Franciszek Macharski odporučil slúžiť prvú slovenskú svätú omšu v Jablonke, pripravil som si kázeň po poľsky a dal som ju všetkým kňazom a do škôl. Veľa som hovoril o tolerancii. Pokial ide o jazyk modlitby, častokrát netolerancia zo strany Poliakov vyviera z týchto výčitiek: "Ved' vy hovoríte tak ako my, poľským nárečím. Sem ľudia prišli zo Žywca, akí ste vy Slováci?" Ja sa často vraciam k tomuto: **Otázka národnostnej príslušnosti je vecou vlastného vedomia.** Človek má právo hľať to, čo cíti, má právo cítiť sa Slovákom, Poliakom, Nemcom bez ohľadu na pôvod, ktorý môže byť veľmi výrazný a jasný, ale aj neurčitý. Človek má právo na svoje výrazné

národné povedomie a toto povedomie treba uznat' a vážiť si, hoci navonok by sa niekomu mohlo zdáť, že to nie je objektívne. Myslím si, že toto je veľmi dôležité. Zo strany Slovákov istá agresia neraz vyplýva z pocitu ohrozenia: "Sme menšinou, musíme nahlásiť kričať, aby nás bolo počuť!"

Je naozaj smutné, že sváry pochádzajú z netolerancie k inej národnosti, inej kultúre...

- Ja si spomínam, že v Chyžnom sme keďsi na Vianoce spievali aj slovenské koledy a nik z toho nerobil žiadny problém. A nedávno, keď sa na Odpuste v Chyžnom spievali vzájomné spevy po poľsky, slovensky a latinsky, niekomu už prekážalo, že v kostole naznela slovenčina, hoci v spevoch sa vyjadrovala láska k bližnému a dobrotu. Pán Boh je len jeden a môže sa velebiť v rôznych jazykoch. Ľudia by nemali maličkostami a malichernými spomíniť to, čo ich spája.

Krajania sa často stázuju, že slovenské sväté omše nie sú úplné, pretože chýbajú slovenské kázne. Kedy sa budú sližiť celé omše?

- To je otázka znalosti jazyka.

Závisí to teda od samotných kňazov?

- Áno. Napríklad kňaz v Jablonke, ktorý skončil slovenské lýceum, mi hovoril, že neovládla slovenčinu natol'ko, aby mohol kázať tak ako po poľsky. Musel by si kázeň napísť a dať ju niekomu opraviť, sama uznáte, že je to trochu obtiažne.

Áno. Myslím si však, že je dosť krajjanov, ktorí by v tomto vďačne pomohli. Napríklad učiteľia...

- To by bolo výborné riešenie. Praktické ľažkosti sa niekedy nedajú prekonáť zo dňa na deň. Často uvádzam tento rozdiel: prvé je právo na modlitbu a spev v slovenčine. Je to jazyk, v ktorom sa veriacemu lepšie modlí, lepšie sa s ním cíti a môže sa úplne realizovať. Pokial však ide o prijímanie Božieho slova, stačí, aby bolo v jazyku, ktorému veriaci rozumie. Čiže jazyk kázne je druhotný vo vzťahu k jazyku modlitby.

Neplánuje sa príchod slovenských kňazov na Oravu a Spiš?

- Otázkou je, či krajina, v ktorej žije dostatočné množstvo kňazov, má právo bráť kňazov z krajiny, kde ich je nedostatok. Druhý problém súvisí s kompetenciou. Keby pricestoval kňaz zo Slovenska, ľažko by bolo určiť, ktorému biskupovi podlieha, a to by mohlo vyvoláť nepotrebné napätie. Preto skôr presadzujeme tendenciu, aby kňazi rovňovali znalosť slovenčiny; ale aby to boli kňazi z krakovskej diecézy.

Nemohli by na Oravu a Spiš prísť poľski kňazi, ktorí pôsobia na Slovensku?

- Všetci diecézni kňazi, ktorých poznám, sa rozhodli zostať na Slovensku. Presun kňazov v rámci množských rádov je oveľa jednoduchší, avšak tie nepodliehajú diecézam.

Čo zaželáte na záver našim čitateľom?

- Aby mali správnu mieru, aby vedeli odlíšiť dôležitejšie od menej dôležitého. Viete, to je ako v rodine: svokra s nevestou sa hádajú, kde majú byť položené hrnce. Jedna vraví tu, druhá tam. Budú sa hádať dovtedy, kým nezničia niečo veľmi cenné: rodinu. Dôležité je, aby ľudia vedeli dospiť k názoru, že sú vyššie veci, ktoré nás spájajú; pre veriacich to bude Boh, môže to byť spolupráca v kultúrnej a ekonomickej oblasti, radosť zo susedského života v danej dedine. Ked' toto povedomie rastie, konflikty sa mu podriadujú. Tak sa človek učí tolerancii; učí sa, že niekto má právo považovať sa za Slováka, modliť sa po slovensky, po poľsky...

Často zdôrazňujem, že v posttotalitných krajinách existuje nebezpečenstvo porušovania práv národnostných menšín. Tolerancia nie je tam, kde by mala byť, ale tam, kde by nemala byť, je viditeľná až príliš. Je to tolerancia k zlu, zabíjaniu, korupcii, rozpadu rodiny, chamektivosti...

Premena myšlienia musí nastupovať pomaly. Treba ju pestovať citlivu ako rastlinku, zo dňa na deň ...

Dakujem za rozhovor.

Zhovárala sa: BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

VOLEBNÉ SCHÔDZE

ORAVA

- 11.XI. - Harkabuz
- 14.XI. - Podsklie
- Peckelník
- 21.XI. - Veľká Lipnica-Kičory
- Veľká Lipnica-Privarovka
- 28.XI. - Veľká Lipnica-Murovanica
- Malá Lipnica
- 5.XII. - Oravka
- Podvilk
- 12.XII. - Jablonka
- Chyžné
- 19.XII. - Podsmie
- 6.I./94 - Dolná Zubrica
- Horná Zubrica

SPIŠ

- 14.XI. - Fridman
- Čierna Hora - Zahora
- 21.XI. - Nižné Lapšce
- Falšíň
- 28.XI. - Repiská-Grocholov Potok
- 8.XII. - Kacvín

NOVÁ CENA ŽIVOTA

Vzhľadom na rastúcu infláciu a vyššie výrobné náklady od 1. januára 1994 stúpla cena Života na 5000 zł za 1 číslo. Ročné predplatné v Poľsku je 60.000 zł. Predplatné do cudziny je o 100% drahšie.

Dúfame že nová cena neodradí našich čitateľov a počet predplatiteľov Života neklesne. Za pochopenie d'akujeme.

REDAKCIA

DAR SRDCA

Prinášame mená ďalších darcov, ktorí finančne prispeli do akcie DAR SRDCA. Sú to: Anna Mačičáková z Jurgova - 200.000 zł, Krempašania - Mária Bryjová, Alžbeta Klukošovská, Emilia Kovalčíková, Anna Lorencová a Ján Žigmund - všetci po 40.000 zł, ako aj Mária Glodasíková z Jurgova - 80.000 zł. Ďakujeme.

Ktokoľvek chce podporiť našu Spoločnosť, môže prispievať na adresu: Zarząd Główny TSKCiS, ul. św. Filipa 7/4, 31-150 Kraków. Konto: BDK w Lublinie, II/O Kraków, nr 333401-2017-132.

VEČNE REFORMOVANÉ

ŠKOLSTVO

Školstvo spolu s kultúrou patria k tým oblastiam spoločenského života v Poľsku, ktoré v štátom rozpočte boli a naďalej sú na poslednom mieste. Platý tých, ktorí formujú budúcnosť spoločnosti, boli nízke a výstavba škôl bola v značnej miere závislá na "šarvarkoch", čiže brigádnických práciach obyvateľov. Práve miestnej iniciatíve vdľačíme to, že vo viacerých oravských a spišských dedinách sú dnes pomerne priestrané školské budovy. Problémom je však ich údržba a moderné vybavenie didaktickým, technickým, športovým a iným zariadením. Okrem nemnohých, skutočne moderných škôl, aj to prevažne v mestách, základné školstvo v Poľsku funguje - tak povediac - tradičným spôsobom. Taktiež tradične najhoršie podmienky sú na dedinách. Napríklad na celom Spiši a Orave nict ani jednej základnej školy s bazénom, riadnu telocvičňou alebo jazykovým laboratóriom. Že naše školy nie sú moderne vybavené dá sa ešte vysvetliť, ale že dnes chýbajú prostriedky na tie najzákladnejšie školské potreby, ako krieda, hygienické prostriedky a pod., je znepokojujúce.

Celé desaťročia si školstvo ľažkalo na svoj osud. Stážovali sa - a právom - učitelia, nespokojní boli rodičia a na obmedzené možnosti sa vyhovárali okresní a krajskí úradníci. Iba najvyššie štátne orgány sa vždy tvárieli, akoby mali skoro ideálny program, ktorý v dohľadnej dobe raz a navždy vyrieši problémy školstva. Medzičím kadejakých reform a reorganizácií školského vyučovacieho systému bolo neúrekom. A jednako nebolo ich dosť. Súčasne prebieha ďalšia, opäť podstatná reorganizácia školstva v Poľsku.

Zákonom č. 104 zo 7.9.1991 Sejm Poľskej republiky rozhodol, že riadenie a financovanie základných škôl prevezmú samosprávy. Má k tomu dôjsť 1. januára 1994. Niektoré samosprávy toto nariadenie začali realizovať už skôr. Napríklad gmina Veľká Lipnica prevzala riadenie a financovanie všetkých štyroch základných škôl na svojom území už 1. januára 1992. Väčšina gminných úradov sa však až teraz pripravuje na prevzatie spravovania základných škôl.

Všimnime si napr. gminu Jablonka, zahrňujúcu 7 oravských dedín, v ktorých žije asi 16.000 obyvateľov, v tom 2.100 školepovinných detí. Doteraz riadením a financovaním tunajších základných škôl bola od roku 1989 poverená tzv. Gminná ekonomicko-administratívna správa škôl (GZEAS). Bola to štátne rozpočtová inštitúcia podriadnená priamo Kurátoriu osvety a výchovy v Nowom

sociálny a bytový fond. Neplatíme tiež poistné. Ako z toho vidíme, situácia v školstve je opravdu vážna. - konštatuje pán B. Kidoń. Určite vie čo hovorí. Nazdávam sa, že takýto stav by mal znepokojoval' všetkých.

Každá reforma by mala smerovať k zlepšeniu situácie. Aspoň takýto zámer hľásajú tí, ktorí ju pripravujú a dozorajú, aby sa dôsledne realizovala. Spravidla odlišný názor majú tí, ktorých sa to priamo týka, v tomto prípade učitelia, riaditelia škôl alebo spomínaný šéf školskej správy v Jablonke, ktorý o.i. hovorí: - *Podľa nôra reforma školského systému v roku 1989 vôbec nebola potrebná. Vedľa dnešné zmene smierujú v podstate k tomu, čo už bolo: podriadneniu škôl priamo samospráve. Podľa zákona riaditeľ školy ziska väčšiu samostatnosť. Bude skutočným vedúcim tohto výchovno-vzdelávacieho zariadenia. Môže napr. podľa svojho uváženia, pochopiteľne v súlade s platnými predpismi, zamestnávať učiteľov. S obdržanými finančiami bude môcť hospodáriť tak, ako uzná za vhodné. Aj dodatočne získané bud' vypracované peniaze bude môcť využívať neobmedzene pre svoju školu. Je to nepochybne správne. Nie som si však istý, či terajšia reforma prinesie školstvu peniaze.*

Skúsenosť učí, že školstvo akistic ešte dlho nebude oplývať peniazmi. Preto ide o to, aby aspoň tie, ktoré má k dispozícii, boli čo najlepšie využité. Lenže škola je aj, a hám predovšetkým, mestom výchovy a vzdelávania, teda najdôležitejšia je tu didakticko-metodická stránka vyučovacieho procesu. Avšak práve v tejto oblasti podstatné zmeny zatial nevidno. Snáď len okrem toho, že sa počet vyučovacích hodín niektorých predmetov znižuje, v tom aj pri výučbe slovenčiny.

EUGEN MIŠINEC

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje dvojicu známych amerických komikov. Od r. 1926 hrali v rade veselohier, ktoré vynikajú živým situačným humorom a klaunovskou komikou a sú často uvádzané aj v našej televízii. Napíšte nám ich mená a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

V Živote č. 9/93 sme uverejnili fotografiu slovenského herca Mariána Labudu. Knihy vyžrebovali: Ján Šoltýs z Vyšných Lapšov, Jozef Lukáš z Krempáčov, Terézia Ziembová z Veľkej Lipnice.

Výpisky z dějin církví

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

V tehdejší době byl největší osobností evangelického církevního života v Polsku - lze říci dědičem Seklucjana a poněkud i Łaského - Erazm Glicner Skrzetuski, který od roku 1563 do roku 1603 stál jako superintendent v čele augsburké církve ve Velkopolsku. Napsal řadu nábožensko-moralistických knih a na synodech měl rozhodující slovo ve všech důležitých otázkách. Pozoruhodná je jeho "Kniha o výchově dětí", která byla prvním polským pedagogickým spisem. Na synodu v Sandomierzi v roce 1570 byl nejprve proti sjednocení evangelických vyznání, dal se však přesvědčit o správnosti té myšlenky; později se podílel na tvoření Sandomierské dohody a účinně ji bránil na dalších synodech. Na synodu ve Vilniusu v roce 1599, kde se jednalo o unii evangelických církví s pravoslavnou církví v Polsku, promluval velmi vrele k delegátům pravoslavné církve. Bohužel ti však neměli od svých nadřízených plnou moc k tomu, aby unii uzavřely, a nakonec k tomu nedošlo.

Mírový rozvoj reformace ve Slezsku (do r. 1580)

V roce 1526, kdy se reformace ve Wittenbergu krystalizovala a získávala konkrétní formy, přešla česká koruna a s ní i vláda nad Slezskem z rukou česko-maďarské linie Jagellonců - jejiž poslední potomek Ludvík padl v bitvě s Turky u Moháče - do rukou Habsburků. Některá slezská knížectví už tehdy neměla vlastní knížata. Vládli v nich starostové nebo královští či císařští místodržitelé a byly nazývány dědičnými královskými nebo císařskými knížectvími. V jiných knížectvích vládla jejich vlastní knížata.

Otázkou vyznání byly v okruhu knížecí moci. V pojednání o reformaci ve Slezsku by se vlastně mělo přihlížet zvlášť ke každému knížectví a stavovskému státu a ještě k městu Vratislavu. To by však vedlo příliš daleko. Omezíme se proto na fakty o všeobecném významu, jen s krátkými zmínkami týkajícími se té či oné oblasti.

Reformace našla od počátku ve Slezsku úrodnou půdu. Rada města Vratislavu zavedla nový církevní řád ve městě již v roce 1524, a zanedlouho poté i v celém vratislavském knížectví, v němž vládla na základě dávného privilegia. Působil tu vynikající kazatel Jan Hess a znamenitý pedagog Ambrož Mořiš. Hess sloužil první evangelické bohoslužby ve Vratislavu v roce 1524. Vystoupil v komži, a alba se ve slezské církvi udržela až do uzavření unie luteránské a kalvínské církve v Prusku v 19.

století. Podobně jako rada města Vratislavu se zachoval v roce 1525 ve svých zemích kníže Legnice, Brzegu a Wolowa Fridrich II. a kníže Jerzy v karniowském knížectví, dnes patřícím Čechám. Když v roce 1539 zemřela kněžna Anna, která vládla v těšínském knížectví ve jménu nezletilého syna Waclawa Adama, reformace pronikla i do této části Slezska a plně ji ovládla. Totéž se stalo dříve nebo později i v jiných knížectvích a svobodných stavovských státech.

Pro reformaci ve Slezsku bylo charakteristické to, že neprobíhala revoluční formou, ale umírněně. Celá desetiletí bylo vedle nového náboženství tolerováno i staré, pokud mělo stoupence. Reformace ve Slezsku byla bojem laického elementu s duchovenstvem. Laický směr dal církevnímu životu nové formy, blíže přizpůsobené bibli, a očekával, že duchovenstvo se tomu během času přizpůsobí. Naopak, duchovenstvo považovalo nový řád za cosi přechodného, nekladlo mu však odpór a čekalo na dlouho odkládané shromáždění všeobecného koncilu, který měl rozhodnout, zda se má přihlížet k novým pravidlům nebo se vrátit ke starému řádu. Vedlo to k tomu, že ani král Ferdinand I., ačkoliv byl horlivým katolíkem, ani vratislavský biskup, sídlící v naprostě evangelickém městě, neodporoval reformaci a nové náboženské hnutí se mírovým způsobem šířilo. Král Ferdinand rozkázal pronásledovat pouze krajní proudy, neuznávající žádnou autoritu, ani bibli, a povolávající se na jakési vnitřní osvícení.

V roce 1564, kdy zemřel Ferdinand I., mezi slezskými knížaty pouze biskup byl katolíkem. Všichni světští byli evangelíci. Na jejich zemích, tj. v legnickém, brzeském, olešnickém, ziembickém, bierutowském, těšínském a karniowském knížectví bylo augsburské vyznání vládnoucí a téměř výhradně využívané. Reformace se rozšířila i na dědičná knížectví císařská - glogovské, jaworské, świdnické, žagańské, opolské a raciborské. Dokonce i v biskupském knížectví nyském - ani nesloužil o Kladsku, které tehdy patřilo k Čechám - stoupal počet stoupenců reformace. Za vlády tolerantního císaře Maximiliána II., Ferdinandova syna a následníka, se evangelická víra dále upěvňovala a šířila. Když Maximilián v roce 1576 zemřel, Dolní Slezsko bylo téměř výhradně evangelické a v Horním Slezsku evangelické vyznání převládalo.

Maximiliánův syn a následník Rudolf II. byl však vychován jezuity, kteří právě vedli ve střední Evropě silnou kontrareformační akci. Rovněž ve Slezsku rostoucí protireformace trvala až do počátku 18. století.

Za severní války švédský král Karel XII. s vojskem táhl z Polska do Saska přes Dolní Slezsko. U Ścinawy, kde přecházel přes Odru, ho místní obyvatelstvo nadšeně vítá-

lo. Jeden šedovlasý švec chytil jeho koně za uzdu a prohlásil, že ho nepustí, dokud mu král neslibí, že se ujmě pronásledovaných evangelíků ve Slezsku. Karel XII. slíbil a svůj slib rukoudáním potvrdil. V roce 1707 uzavřel v Sasku s císařem Josefem dohodu týkající se slezských evangelíků. Dohoda vracela svobodu vyznání těm částem Slezska, kterým ji zabezpečil vestfálský mír v roce 1648. V legnickém, brzeském, olešnickém a wolowském knížectví evangelíci dostali zpět 112 kostelů a v ziembickém 9. V celém Slezsku bylo evangelíkům zaručeno právo na domácí bohoslužby a církevní obřady (křty, svatby, pohřby). Kromě toho císař slíbil evangelíkům ještě další úlevy. Povolil jim mj. postavit ještě šest kostelů - pět v Dolním Slezsku a jeden v Horním Slezsku, v Těšíně. Ten byl zvlášť důležitý, protože to byl jediný evangelický kostel v Horním Slezsku. Těšínský sbor měl tehdy 40 000 členů. Do těšínského kostela přicházel poutníci z celé jižní poloviny Horního Slezska i ze sousední Moravy. Do kostela se vešlo 5 tisíc osob, ale ve svátek a neděli to nestačilo a muselo se konat až pět bohoslužeb. V roce 1741 v něm přistoupilo k přijímání 54 598 osob.

Když se za císaře Karla VI. (1711 - 1740) začal v evangelické církvi šířit pietismus, vláda prohlásila, že bude tolerovat pouze augsburské vyznání. Využila pronásledování "pietistů" k oslabení evangelického náboženského života. Pod zámkou pietismu byli v Těšíně v roce 1730 propuštěni tři pastoři a dva učitelé.

Vratislavským mírem v roce 1742 císařovna Marie Teresie odstoupila téměř celé Slezsko s Kladskem pruskému králi Fridrichovi II. Rakousku zůstala jen tři knížectví - těšínské, opavské a karniowské, jen asi osmina celé oblasti.

Slezská evangelická literatura v 16.-18. stol.

Slezsko bylo ze všech polských oblastí vystaveno nejsilnějším cizím vlivům. Již ve 13. století zde byl silný německý vliv, který zesílil, když se Slezsko dostalo pod vládu česko-německých Lucemburků. Doba Husova přinesla vlivy české, které trvaly do roku 1527, kdy suverenní moc nad Slezskem převzali Habsburkové. Další dvě staletí se ve slezských dokumentech udržovala vedle němčiny i čeština. Ještě v 18. století však téměř celé Horní Slezsko bylo téměř výhradně polské.

První polskou evangelickou knihou ve Slezsku je *Suma nabożeństwa i powinowactwa chrześcijańskiego*, vytiskná v roce 1573 ve Vratislavu. V době reformace slezští Poláci přiváželi náboženské knihy z Polska. Byly to bible, kancionály, katechismy aj. V 17. století, kdy polský evangelicismus zaslábl, právě ve Slezsku se rozvíjela polská evangelická literatura.

Dedinka v údolí, biele domčeky...

Je známa široko d'aleko, ako slová tohto slovenského tanga, a predsa v nej obyvatelia žijú ako "pánu bohu za chrbotom".

Dedinku Chyžné pozná polovica Poľska, ved' do nej smerujú cestné tabule až od Varsavy. Ale aj napriek tomu, že tadeto v letnej sezóne prejdú tisice turistov, žijú si Chyžňania ticho a spokojne. Životné tempo polzujúce zo štátnej cesty T-7, ktorá pretína dedinu na dve polovice, vôbec neoplyvňuje jednotvárny každodenný život obuvateľov.

Chyžné sa tiahne ako dlhá šnúrka pozdĺž poľsko-slovenskej hranice. Meria 7 kilometrov a je rozdelené na horný a dolný koniec. Dedinka je učupená v Oravsko-novotarskej kotline a otvára sa z nej výhľad na Západné Tatry, Babiu horu a Oravskú maguru. Chyžný potok, ktorý nou preteká, je známy už z roku 1575. Podľa starých dokumentov tvoril vtedy hranicu majetku richtára Vincenta Jablonovského z Jablonky. Názov dediny sa v záznamoch vyskytuje trochu neskôr - v stáťnosti z roku 1614, kde kníaz J. Rutkowicz obviňuje J. Thurzu z privilastnenia niekoľkých obcí z majetku rodiny Plathyovcov.

Obyvatelia Chyžného sa už od počiatku zaobcrali roľníctvom. Majetky sa dedili z pokolenia na pokolenie a nie je tomu inak ani dnes. O tom mi už rozpráva richtár Eugen Hladovčák: - *Sme typicky roľníckou dedinou a žijeme len z poľnohospodárstva. Predtým ešte zopár občanov pracovalo v Odevných závodoch v Jablonke, alebo v kombináte v Novom Targu. V súčasnosti je však veľmi ľažko o prácu. Hlavne mládež za nou cestuje až do Nemecka a Ameriky.*

Predsedu MS K. Fula pred klubovňou

Ján Čapek - tajomník miestnej skupiny KSSČaS v Chyžnom je však so situáciou spokojný. Je preňho samozrejmé, že keď sa on venoval roľníctvu od malička, tak ako jeho otec a dedo, gazdovstvu sa bude venovať aj jeho dcéra. Inú "netradičnú" cestu životom si nevie ani predstaviť: - *Tu som sa narodil a tu aj zomriem, ved' kdeže pojdem! Moja dcéra tu bude taktiež hospodáriť, majetok si na druhý svet predsa nezoberiem.* J. Čapek, od nepamäti rodom z Chyžného, sa na svet pozera veľmi optimisticky. Má 24 ha pôdy, chová býčkov a kravy. Keď nejde mlieko, predá býčkov. Má dom, stodolu, poľnohospodárske stroje a dcéru na vydaj. Viac mu už nič nechýba. Plány si aj tak nerád robí, vraj sa mu "križujú".

V Chyžnom žije asi 1070 obyvateľov. Väčšina rodín má už postavený nový murovaný dom, po rázovitosti niet ani chýru. Výnimku tvorí len niekoľko neobývaných osamelých chalúp, nechaných napospas času. Je to následok nedávnej histórie, keď začiatkom druhej svetovej vojny nacisti obsadili Trstenú a streľba sa ušla aj Chyžňanom. Bolo zničených veľa drevených domov, a preto začal prevládať kameň a cement.

Čo je to za dedinu bez cesty?

Cez Chyžné viedie pekná asfaltová cesta. Je pýchou všetkých obyvateľov. Každá prvá obec v krajinе, do ktorej sa vstupuje, by mala na seba upútať pozornosť a samozrejme využiť to v prospech svojich obyvateľov. Tak to robia všetky pohraničné obce a mestecák, sú predsa vizitkou štátu. Využívajú však k tomu dotácie. Jedinou investíciou, ktorú Chyžné dostalo od gminy, sú už spomínané cesty. Samozrejme, nie sú to malé náklady, asfaltky majú aj také osady ako Zawodzie a Bugaj, kde cesty vôbec neboli. Ale to je všetko. Jablonka si turistov radšej "zachytáva" sama.

Aké majú Chyžňania plány, týkajúce sa rozvoja obce? Richtár Hladovčák mi odpovedá: - *Ľažko sa dnes plánuje, čokoľvek by sme vymysleli, nemáme peniaze. Tu nám chýba, tam nám chýba. Dostali sme predsa cesty, ved' ako vyzerá dedina bez cest? Skladali sa na ňu aj naši občania, hľavne na dolný koniec. Veľa sme odrobili v dobrovoľných akciách a podporili nás tiež rodáci z Chicaga.*

Škoda, že Chyžné nevyužíva svoju polohu. Je len 3 kilometre od hranice, hned' za kopcom. Dobrými nápadmi ich predbehli iní. Postavili si stánky s občerstvením,

Kr. Ján Čapek s manželkou a dcérou

kusovým tovarom alebo zmenárme valút. Aj čerpaciu stanicu si na hranici zriadil niekto až zo Spytkowíc. A Chyžňanom sa veľmi záde. Majú ju pod rukou a nemusia jazdiť do Jablonky.

Malá iskierka nádeje však preblesla v hľase Karola Fulu, predsedu miestnej skupiny KSSČaS, keď rozprával o nápade usporiadávať v soboto a nedele jarmoky, také ako v Jablonke. Treba sa však dohodnúť s Ľud'mi, na pozemkoch ktorých by sa vybudovali parkoviská a trhovisko, a to najdôležitejšie - dostať povolenie z Nového Targu. K. Fula má v sebe správnu dávku podnikavosti, pretože už vidí aj pozitívne následky - zvýšený turistický ruch. Kedysi v Chyžnom dosť dobre prosperoval. Bolo to však v 60. rokoch. Mali tu cestovnú kanceláriu a prenajímalu aj izby. Každý večer niekto hľadal nocľah, ale dnes sa už nikto neopýta, či môže prenocovať. Zdá sa, že individuálna turistika úplne vymizla, jazdia len autobusy a kamióny. A tak sa pomaly stratili aj vývesné štíty s informáciami. Na dôvažok - na hranici sú tri bary, ktoré vraj turistom stačia.

Od K. Fulu sa dozvedám aj o iných plánoch. Občania by chceli opraviť starú drevenú školu (deti majú novú) a zriadili tam ordináciu pre lekára, ktorý by ordinoval aspoň raz v týždni, alebo sociálne zariadenie pre starých občanov bez opatery.

Tiché noci

Je v Chyžnom bezpečné? Môžu Chyžňania kľudne spávať? Môžu! Aj napriek dlhým radom kamiónov, ktoré sa nikedy nepohnú celú noc. Je pravda, že tadeto prechádza denne veľké množstvo turistov, obchodníkov, priekupníkov, ale zločinnosť tu za posledné roky vôbec nevzrástla. E. Hladovčák si pochvaľuje, že v porovnaní s inými obcami či mestami, môžu byť spokojní. S turistikou a dlhými kolónami na cestách sa však spája niečo iné - devastácia

lesa a okolitých polí, ktoré ľudia znečisťujú. Je im všetko jedno, či je to ovoce alebo zemiaky. A to je tá druhá strana mince. Preto sa vôbec richtárovi nečudujem, keď hovorí, že z turistiky žiadni osoh nemajú, len straty.

Obyvateľom vysokohorských oblastí sa nikdy ľahko nežilo. Neúrodná zem, drsné klimatické podmienky, zárobkové možnosti temer žiadne. Chyžania tiež ledva viažu koniec s koncom. V lete predávajú lesné plody, aby si prilepšili. Pravidelný, hoci mizivý príjem majú z mlieka, predávaného do mliekárenskej závodov v Krakove.

Počasie je tu tiež nevyspytateľné. Ak neprší, sú problémy s vodou (každý má na dvore hlbinnú studňu). Ak sa preženie búrka, ako v auguste tohto roku, ľadovec zničí všetko. Postihnutý bol hlavne dolný koniec - ovoce a jačmeň bol zničený na 100%. Obyvatelia však s náhradou nepočítajú, aj keď úradníci spísali protokoly a odoslali ich do Noweho Sącza.

O tom, že oravské lesy sú bohaté, svedčí aj množstvo divej zveriny. Radosť z nej však majú iba poľovníci. Diviaky, jelene a losy si obzvlášť radi pochutnávajú na zemiakoch v poli. Na území chyžanského chotára sa stretávajú dva poľovnícke revíry. Smerom na Podčervone má svoj revír Zakopané a v protismere až k Babej hore, oravský zväz "Rys". Takže čo nezničia ľudia a počasie, o to sa postará lesná zver. Kedysi všetku škodu hradil štát, ale dnes je to len veľmi slabá náhrada. Richtár s úsmevom rozpráva, že ešte dodnes na to neprišiel, ako to Slováci robia, že zver sa chodí nažrať na poľskú stranu a na odstrel príde na Slovensko. A tam na nej dobre zarobia.

Iný poľsko-slovenský "problém", pozostatok spred 2. svetovej vojny, sú polia a lúky na Slovensku. Každý druhý Chyžian má kúsok za hranicou. Sú s tým len starosti, a preto sa mnohí k majetku ani nehlásia. Ved' za bývalého režimu, keď ešte platili prieplustky, sa stávalo, že sa prieplustka

Po zasadení Richtárskej rady

vyčerpala už pri obrábaní pôdy a úroda zostala na poli a nedovolili ju previesť cez hranice.

Čo som ja to za Slováka...

Chyžania mi na otázku či sú Poliaci alebo Slováci svorne odpovedajú - my sme Oravci. Rodné listy ich predkov sú však uchovávané v archívoch na Slovensku. Vztahy medzi národnosťami sú dobré. Dosvedčuje to aj J. Čapek: - *Ked' sedíme pri pálenke, stáva sa, že vzájomne deklarujeme, kto kym je; ved' nech si je, bit' sa preto nebudem!*

Slovenské omše sice nemajú, ale čeny v kostole spievajú aj po slovensky. - *Máme predsa jedného Pána Boha, rozumie rovnako po slovensky ako aj po poľsky,* - hovorí E. Hladovčák. - *Bolo by to veľmi neniúdne, keby sme medzi sebou bojovali pre náboženskú a národnostnú príslušnosť, sami by sme sa zničili.*

Voľakedy bolo skoro celé Chyžné zapísané so Spoločnosťou, prestali však platiť členské a tak sa miestna skupina preriedila. Časť mladej generácie si sice píše sloven-

skú národnosť, ale rozpráva po poľsky. Niet sa čo čudovať, keď sa slovenčinu v základnej škole učí neveľa žiakov. Teraz sa v slovenskej klubovni stretávajú už len starší. Je ich asi 50 a hlavnou činnosťou sú schôdze. V klubovni je knižnica, ale zároveň je to televízor, magnetofón... Ján Čapek si s nostalgiou spomína na soboty a nedele prespievane a pretancované pri vlastnej muzike až do rána. Voľakedy to bola v dedine jediná forma zábavy, a klubovňa bola centrom spoločenského života v Chyžnom.

Teraz túto funkciu splňa hasičská strážnica. Vybudovali ju svojpomocne, s veľkou sálou na zábavy a svadby. Hasiči sú jedinou spoločenskou organizáciou, ktorá ešte pretrvala a ako-tak prosperuje. Okolo nej sa sústredí aj mládež.

Chyžania si žijú v rytmie prírody. Tažko pracujú a od života veľa zmien neočakávajú. Prajú si len, aby roľníctvo nebolo zanedbávané a aby mali na chlieb. Nebolo by predsa len dobre vziať osud do svojich rúk (spoločných) a využiť to, že sú prvou hranicou obcou?

Text a foto: VLASTA JUCIHNIEWICZOVÁ

KRAJANSKÁ TELEVÍZIA?

Od 30. septembra do 3. októbra sa konalo v krakovskom hoteli Fórum "Symposium on the press, television and the regions of Europe" (Sympózium o tlači, televízii a európskych regiónoch), ktoré organizovala Rada Európy spolu s krakovskou televíziou. Jednou z hlavných tém bola kultúrna rôznorodnosť, tolerancia a pluralizmus v regionálnych masmédiách.

30. septembra v piatok večer na benefičnom koncerte venovanom známemu americkému básnikovi Allenovi Ginsbergovi ria-

ditel krakovskej televízie Krzysztof Jasiński oznánil, že Programová rada rádiosfónie a televízie udelať povolenie na vysielanie tretieho regionálneho programu.

Čo to môže znamenať pre krajanov?

Tretí regionálny program by mal obsahovať relácie, ktoré budú prinášať zaujímavé informácie aj o národnostných menšinách a etnických skupinách na území, ktoré spadá pod vysielanie televízie Krakov. Programový vedúci Krzysztof Krzyżanowski ma v telefonickom rozhovore ubezpečil, že krakovská televízia chce spolupracovať s krajanmi žijúcimi v Poľsku.

Ako?

Zatiaľ sa plánuje, že každý mesiac by sa na televíznej obrazovke mala objaviť 30 minútová relácia venovaná slovenskej národ-

nostnej menšine na Spiši a Orave. Krajania by ju mali robiť sami pod dohľadom televíznych špecialistov. Technickú realizáciu by samozrejme zabezpečili odborníci z televízie Krakov. Otázkou je, či krajania budú môcť chýtať tretí program na svojich televíznych prijímačoch.

Krzysztof Krzyżanowski potvrdil, že len čo dôjde k jeho uskutočneniu, tretí program budú môcť sledovať nielen Slováci v Poľsku, ale i na Slovensku.

A kedy televízna obrazovka prinesie prvú reláciu venovanú slovenskej národnostnej menšine v Poľsku? Prípravy začnú pravdepodobne v novembri t.r. Ak všetko dobre dopadne, už zanedbalo budú mať krajania svoju televíziu...

BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

NEDECA - ZÁMOK

Začala volebná kampaň v miestnych skupinách našej Spoločnosti. Ako prvá vyštartovala práve najmenšia z nich - v Nedeci-Zámku. Konala sa 22. augusta t.r. a zúčastnil sa jej aj predseda Obvodného výboru KSSČaS na Spiši Anton Pivovarčík.

Na úvod predseda MS kr. Augustín Findura oboznámiel prítomných s aktuálnym organizačným stavom miestnej skupiny, ktorá v súčasnosti združuje vyše 30 členov, a poukázal na najdôležitejšie problémy, s ktorými sa krajania v Nedeci-Zámku boria.

Krajanky a krajania nadviazali na prihovor predsedu a v diskusii sa najprv sústredili na ľažkostí, ktoré im bránia rozvinúť širšiu kultúrnu činnosť. Viacerí prízvukovali potrebu rozšírenia kontaktov so starou vlastou. V tunajšej klubovni okrem stola a niekoľkých stoličiek nie je skoro nič. Preto by sa im zišli aspoň nejaké slovenské noviny a časopisy, nehovoriac o inom zariadení. Krajania z Nedeca-Zámku si uvedomujú, že ďalší rozvoj MS a vôbec Spoločnosti môže zaručiť krajanská mládež. Tú - ako zhromaždení zdôrazňovali - možno a treba získať predovšetkým národnou výchovou v rodinách, ale aj živším kontaktom so starou vlastou, napríklad prostredníctvom zájazdov a pod.

Po diskusii krajania pozitívne ocenili činnosť ustupujúccho výboru a udelili mu absoluto-tórium. Keďže si získal ich dôveru nemožno sa diviť, že ho jednohlasne zvolili na ďalšie štyri roky prakticky v starom zložení.

NEDECA

Až v druhom termíne, 29. augusta t.r., sa v Nedeci podarilo uskutočniť volebnú schôdzku miestnej skupiny Spoločnosti, ktorej sa zúčastnil predseda Obvodného výboru KSSČaS na Spiši Anton Pivovarčík.

V úvode schôdze, ktorú v mene výboru otvoril jeden zo zakladateľov nedeckej miestnej skupiny Michal Neupauer, si zhromaždení minútou ticha uctili pamiatku zosnulých krajánov, v tom posledných dvoch predsedov MS. Preto neprekvapuje, že vari najzaujmavejším momentom schôdze bola pre Nedečanov dlho očakávaná volba nového predsedu. (MS bola vyše roka bez predsedu), ktorým sa stal syn Michala Neupaucera - Emil. Nuž dá sa povedať: jablko nepadá ďaleko od stromu...

Kým však k volbe došlo, nedecki krajania niekoľko hodín diskutovali o svojich problémoch a hodnotili činnosť výboru v uplynulom období. Veľa miest venovali o.i. problematike vyučovania slovenčiny na miestnej základnej škole. V súvislosti s tým odznelo viac konštatácií, že dobrá znalosť materčiny má nielen význam pre mladé krajanské pokolenie, ale súčasne je prejavom životas-

chopnosti našej krajanskej organizácie a vôbec národnostnej menšiny. Zhromaždení vyjadrovali radosť zo zavedenia slovenských bohoslužieb v miestnom kostole, ale na druhej strane neboli spokojní s tým, že si musia knaza ovládajúccho slovenčinu sami dovážať. Je to hovorili - akoby dvojité kupovanie vlastnej vieri. Preto na adresu Metropolitnej kúrie v Krakove postulovali, aby čo najskôr vyriešila túto otázku k spokojnosti farníkov. Veľa sa hovorilo o otázke klubovne. Pre novozvolený výbor bude iste veľkým problémom nájsť pre tento cieľ vhodné miestnosti. Doterajšie, pre najímané v centre obce, nevyhovujú potrebám, sú navyše príliš drahé. V súvislosti s tým nedeckí krajania poverili výbor MS, aby sa obrátil na nowosączského vojvodu so žiadostou o pomoc v umiestnení slovenskej klubovne v obecnom kultúrnom dome. Ved' - ako všetci zdôrazňovali - na výstavbe tohto kultúrneho stánku pracovali svojpomocne aj oni.

Zhromaždení poukazovali tiež na súrnu potrebu rozvíjania kontaktov so starou vlastou, nevynímajúc hospodárskych, ktoré sú dnes vari najviac vitané. Tak isto treba rozširovať kultúrnu výmenu so Slovenskom, ktorá v hodnotení krajánov bola doteraz nepostačujúca. Témou krajanskej debaty boli i otázky spojené s rozvíjaním činnosti a rozširovaním členskej základne Spolku sv. Vojtecha. Treba podotknúť, že priamo na schôdzi sa do Spolku sv. Vojtecha prihlásilo 14 krajánov.

Na záver schôdze, po volbe výboru a delegátov na obvodnú schôuzu a 9. celoštátny zjazd našej Spoločnosti, novozvolený predseda Emil Neupauer podčakoval za prítomným za dôveru a vyslovil nádej, že činnosť nedeckej miestnej skupiny ani v budúcnosti neochabne. Musia sa však do nej ešte aktívnejšie zapojiť všetci krajania.

TRIBŠ

V klubovni MS KSSČaS v Tribši sa 12. septembra t.r. konala volebná schôdzka miestnej skupiny za účasti predsedu OV kr. Antona Pivovarčíka. Otvoril ju predseda MS kr. Andrej Vaksmanský, ktorý privítal zhromaždených krajánov. Po ňom sa ujal slova predsedu OV na Spiši, ktorý podal ucelenú správu o činnosti obvodu v predzjazdovom období.

V diskusii, ktorú možno hodnotiť ako veľmi živú, krajania upozorňovali, že je nutné čo najskôr zapojiť našu Spoločnosť do organizačných štruktúr rodiacich sa Euroregiónu Tatry. Totiž len tak - ako sa zdôrazňovalo - môže dôjsť k ozajstnej spolupráci v hospodárskej, kultúrnej a inej oblasti. Je to pre krajánov potrebné a osozne, najmä že takmer všetci sú rolníkmi, ktorí by mohli svoje produkty dodávať aj na slovenský trh.

V pracovnom pláne na nastávajúce obdobie sa tribšskí krajania predovšetkým zaviazali k väčšej aktivite. V prvom rade sa pokúsia získať žiakov na výučbu materinského jazyka a

tým vlastne obnoviť jej vyučovanie v miestnej škole. Nový výbor miestnej skupiny spolu s ostatnými členmi vyvinie úsilie pre prinavrátanie slovenských bohoslužieb v tejto spišskej obci. Je to dôležité tým viac, že slovenské spevy v miestnom kostole sú niekoľko rokov stále viac obmedzované. Nutná je tiež aktivizácia slovenskej klubovne, ktorá sa nachádza v hasičskej remíze. Ako zdôrazňovali účastníci schôdze, treba vôbec rozhýbať krajanskú kultúrnu činnosť. Ved' divadielka, alebo folklórneho súboru v Tribši už dávno nebolo.

Na návrh revíznej komisie zhromaždení udelili absolutórium ustupujúcomu výboru, po čom vo verejnem hlasovaní zvolili nový výbor. A keďže už predtým sa zhodli, že im vyhovuje predošlý, predčížli jeho mandát na ďalšie štvorročné obdobie.

V záverečnom prejave staronový predseda MS kr. Andrej Vaksmanský podčakoval za dôveru a vyjadril presvedčenie, že problémy, o ktorých hovorili krajania, budú v pojazdovom období vyriešené, v čom by mala napomôcť predovšetkým kolektívna práca nielen výboru, ale aj členov MS.

REPISKÁ - BRYJOV

POTOK

Volebná schôdza MS KSSČaS v Repiskách - Bryjovom Potoku sa konala 19. septembra, teda v deň volieb do poľského parlamentu. Otvoril ju a správu o činnosti v uplynulom období prednesol predseda MS kr. Ján Repiščák.

Repišská miestna skupina - ako vyplývalo zo správy - združuje v súčasnosti asi 70 členov. V medzizjazdovom období, čo treba oceniť kriticky, sa nepodarilo splniť mnoho uznesení z predošej volebnej schôdze. Medzi īným nepodarilo sa založiť folklórny súbor, alebo ľudovú kapelu. Nekonali sa tiež predstavenia slovenských filmov, ktoré si žiadali repišskí krajania. Ako podotkol kr. predseda, svedčí to, že o našej slabej krajanskej aktivite.

V diskusii sa účastníci schôdze vyslovili za aktívnejším rozvíjaním krajanského hnutia. Preto by medzi sebou radi videli kultúrneho inštruktora, ktorý by vedel rozhýbať prácu tunajšej slovenskej klubovne, ako aj zmobilizovať k živšej činnosti celú miestnu skupinu. Za veľmi významnú považujú krajania najmä spoluprácu so školou a školopovinnou krajanskou mládežou. Totiž - ako sa zdôrazňovalo v správe a vyznelo to aj v diskusii - počet žiakov navštievujúcich hodiny slovenčiny má, žiaľ, klesajúcu tendenciu. - Je chybou, že sa naša spolupráca s krajanskou mládežou - konštatoval kr. predseda Ján Repiščák - končí zavŕšením povinnej školskej dochádzky. Dôležité je rozvíjať kultúrnu spoluprácu so Slovenskom. V tomto kontexte krajania poukazovali na potrebu čo najrýchlejšieho obnovaenia malého pohraničného styku a otvorenia

hraničného priechodu Jurgov-Podspády. Styk so starou vlastou by určite rozšírilo aj zavedenie dvojitého občianstva, ktorého sa krajania už oddávna dožadujú.

Po diskusii krajania udelili absolutórium ustupujúcemu výboru a zvolili nový - pozostávajúci prakticky v starom zložení.

Na záver schôdze, ktorá sa skončila v podvečerných hodinách, predsedca MS podával krajaniom za dôveru a účasť na schôdzi. Zároveň sa obrátil s výzvou o aktívnejšiu účasť výboru, ale aj členov v činnosti MS a pri odstraňovaní jej nedostatkov.

LAPŠANKA

Výročnou schôdzou v poslednú septembrovú nedeľu začali krajania v Lapšanke voľbnu kampaň pred 9. zjazdom našej Spoločnosti. Zúčastnil sa jej tajomník ÚV KSSČaS Ľudomír Molitoris a predsedca spišského obvodu Anton Pivočák.

S činnosťou miestnej skupiny oboznámiťa prítomných jej predsedníčka, ktorá zároveň poukázala na najdôležitejšie problémy sťažujúce život krajaniom. V súčasnosti miestna skupina združuje približne 45 členov a skoro každá krajanská rodina si predpláca časopis Život.

Počas vyše dvojhodinovej diskusie sa lapšanskí krajania zamýšľali nie len nad otázkami MS, ale aj obce. Aj tu, podobne ako v Repiskách, hovorili o potrebe schopného kultúrneho inštruktora a organizátora, ktorý by vedel spolupracovať s mládežou a rozvíjať krajanské kultúrne dianie. Pokiaľ ide o vyučovanie slovenčiny na základnej škole, krajania súhlasne tvrdili, že ho treba prinávrať (prestalo sa vyučovať pred tromi rokmi). Treba využiť možnosť - zdôrazňovali - akú poskytuje škola nielen v oblasti výučby materinské reči, ale aj iných, cudzích jazykov, ktoré sa môžu

každému zísť. Veľa kontroverzných názorov vyjadri krajania v súvislosti s otázkou prinávratenia slovenských bohoslužieb. V podstate všetci boli za, ale isté obavy u niektorých vzbuďoval problém dovádzania knaza ovládajúceho slovenčinu, čo pre tak malú dedinku by bolo príliš nákladné. Podľa mňa netreba hneď hádzať flintu do žita. Treba o tom pouvažovať a skôr či neskôr sa priateľné riešenie iste nájde.

Účastníci schôdze hľadali, dalo by sa povedať, konkrétny recept, ako získať mládež. Podľa slov predsedníčky možnosť je veľa. Treba pre ňu organizovať zájazdy na Slovensko, pripraviť atraktívny program v klubovniach, zapájať ju do krajanskej ochotníckej činnosti a pod. A propos klubovne. Doteraz sa nachádza v dome predsedníčky. Na jej návrh sa krajania dohodli, že si prenajmú nevyužitý objekt vodno-kanalizačnej spoločnosti, ktorá s tým už súhlasila. Snáď v novom sídle sa podarí zaktivizovať krajanskú mládež. Na záver diskusie prehovoril tajomník ÚV Spoločnosti Ľudomír Molitoris, ktorý priblížil krajaniom situáciu KSSČaS v poslednom období.

Po diskusii krajania udelili absolutórium ustupujúcemu výboru, vyjadri plnú dôveru doterajšej predsedníčke Márii Holovej a celému výboru a zvolili ich opäť na nasledujúce obdobie. Zvolili tiež delegátov na 9. Zjazd a obvodnú schôdzku. - *Môžeme urobiť viac* - povedala novozvolená predsedníčka. - *Musíme však pôsobiť kolektívne - nielen výbor, ale všetci členovia.*

Zaznamenal: JOZEF PIVOVARČÍK

KREMPACHY

Do Krempáčov, kde sa konala v poradí už 6. predzjazdová členská schôdza, som cestovala s veľkými nádejami. Ved' kde, ak nie v krempašskej miestnej skupine, ktorá má až 350

Na volebnej schôdzi v Lapšanke. Foto: J.P.

členov, sa veľa dozviem o krajanskom hnutí. Rozmýšľala som, kde sa ási bude schôdza konáť, ved' do klubovne nevojde ani polovica.

V nedeľu 3. októbra sa pred 14.00 hod. zišiel výbor MS, no členovia sa trúsili akosi pomaly. Keďže sa nezišlo potrebné quorum, schôdza sa začala v druhom termíne. Predsedca Ján Petrášek privítal všetkých prítomných a medzi nimi tajomníka ÚV KSSČaS Ľudomíra Molitorisa a predsedu obvodného výboru Antona Pivočáka a prečítal správu za uplynulé volcne obdobie, v ktorej o.i. zdôraznil, že sa im podarilo splniť temer všetky predsažiatia, okrem obnovenia činnosti starého divadelného krúžku. Za najdôležitejšie predsedca uznal rozšírenie členskej základne o 50 krajaniom a zvýšenie počtu žiakov na slovenčine. Okrem zájazdov na Slovensko usporadúvali Krempašania aj zábavy a ľudové veselice. Z nich prevažne čerpali peniaze na ďalšiu činnosť. Za prvoradú povinnosť každého krajana J. Petrášek označil predplatné Života.

Za necelých 5 rokov Krempachy navštívilo okrem oficiálnych delegácií (veľvyslankyňa bývalej ČSFR Margita Fialková, predsedu Matice slovenskej Jozefu Markuš) aj veľa súborov a divadiel - z Bardejova, Trebišova, Košíc atď. Bol založený Spolok sv. Vojtecha a vo februári t.r. aj odbočka Matice.

Predsedca hodnotil uplynulé obdobie ako dosť rušné a podával výboru a všetkým členom, ktorí sa na organizovaní činnosti podieľali. D. Surma vyzdvihol prácu výboru ako kolktívnu, čo je bezpochyby zásluha predsedu.

Úmerne s počtom účastníkov schôdze aj diskusia akosi viazla. Trápne mlčanie zachránil predsedca a vysvetlil zásady rozdeľovania spevnikov a modlitebnych knižiek medzi krajany. Potom o slovo požiadal A. Pivočák, ktorý sa dotkol otázky školstva na Spiši a okrem iného zdôraznil, že základom našej existencie na Spiši a Orave je pevné národné povedomie našich členov. Vyjadril nespokojnosť, že mládež sa zúčastňuje len kultúrnych podujatí, čiže je len konzumentom toho, čo iní pripravia. D. Surma v odpovedi zareagoval na problémy školstva, s ktorým akurát v Krempachoch starostí nie sú. Ľ. Molitoris oboznámiťa prítomných s činnosťou ÚV, s úspechmi Spoločnosti - prestáhovaním sídla do nových priestorov, vybudovaním tlačiarne, štúdiom vyše 50 krajanských detí na Slovensku a pod. Zároveň vyzval krajany k účasti vo volbách do miestnej samosprávy, aby sme v nej mali svoje zastúpenie.

Keďže sa do diskusie už nikto neprihlásil, schôdza vyjadriła absolutórium starému výboru a zvolila nový, pozostávajúci takmer z tých istých členov. Predsedom sa stal Ján Petrášek, čo bolo prijaté s veľkým potleskom. Ďalej bolo zvolených 11 delegátov na obvodnú schôdzku a 7 delegátov na zjazd.

Na záver predsedca schôdze D. Surma všetkým podával za účasť a ešte raz zdôraznil, že národnosť sa dostáva už s mliekom matky a nedá sa meniť. Preto je dôležité, aby rodičia vychovávali deti v takomto duchu.

V.J.

"Bratia a majstri templárski,
ktorí sa všade dostali,
ktorí striebrom, zlatom, a vôbec majetkom zbohatli,
a ktorí si tak vznešene počinali,
kde sú, čo sa s nimi stalo?"
(Chronique à la suite du roman de Favel)

Templári dokázali v krátkom čase presvedčiť pápeža Inocencia II., aby im udelil mimoriadne výsady. Nezodpovedali sa pred kráľom, biskupami, ani jeruzalemským patriarchom, ale len pred pápežom. Mohli si ponechať vojnovú korisť a svoj majetok, boli osloveni od platenia poplatkov a všade ich mohli vyberať.

SLÁVENÍ A HANENÍ

Záhady a senzácie

Kto z nás v detstve so zatajeným dychom nesledoval dobrodružné výpravy rytierov do Svätej Zeme? Koho z nás nefascinovali napínavé legendy o statočných templároch? Kto si od zúrivosti neobhrýzať nechty, keď im hrozilo nebezpečenstvo? A kto by povedal, že tí odvážlivci zanechali svoje stopy aj na Spiši?! Áno, čitate správne, na Spiši!!!

Zbigniew Nienacki raz poslal svojho Pána Tragáčika na Mazursko, aby hľadal slávny poklad templárov. Škoda, že toho chudáčiska, detektíva Tragáčika, nenasmeroval na Spiš, možno by bol o niečo úspešnejší...

Dejiny templárskeho rádu sú tajomné; prerastá ich množstvo záhad, ktoré sa doposiaľ nikomu nepodarilo odhaliť... Sú však i zdrojom mnohých senzácií a škandálov.

Prečo? Vydadme sa na cestu do Jeruzalema, nechajme sa viest' obdobím rozprávkového bohatstva templárov, prežime muky skonštruovaného procesu, nechajme sa dovest' až do stredovýchodnej Európy, na Spiš...

Z odvážnych rytierov vynikajúci diplomati

V roku 1118 za vlády Balduina II. prichádzajú do Jeruzalemu rytieri pod vedením Huga de Payns. Skladajú sľub chudoby, cudnosti, poslušnosti a povinnosti chrániť pútnikov so zbraňou v ruke. Obliekajú si biele rúcho s červeným krížom na prsiach, prepásané červenou hodvábnou šerpou. Nosia meč a brnenie. Kráľ s biskupom im poskytnú kláštorný dvor starého Šalamúnovho chrámu, alebo Templa. V roku 1122 pápež Kalixt II. písomne potvrzuje vznik rádu templárov...

Rehoľa, ktorá obsahuje až 72 článkov, im medziiným zakazuje hovoriť pri jedle, prikazuje vstávať na úsvite, dovoľuje jest' mäso 3x týždenne, požaduje, aby dvaja bratia jedli z jednej misky. Templári smú mať 3 kone a môžu loviť iba levy.

V politike sa z nich stávajú vynikajúci diplomati. Medzi nimi a moslimami vládne vzájomný obdiv. Ked' Jeruzalem navštievuje veľvyslanec damašského emira, pridelia mu malú mešitu, aby sa mohol po svojom pomodliť.

Templári dokonale ovládajú bojové umenie, poznajú krajinu, vedia rokovať s nepriateľom. Akí sú? Jacques de Vitry tvrdí, že drsní v bitke, zbožní pri modlení, zhovievaví k svojim bratom.

Úspešní podnikatelia

Vďaka darom, dobytým územiam a províziám z finančných operácií sa z templárov stal "nadnárodný podnik". Šek vynašli ešte skôr ako florentínski bankári. Ked' sa niekto rozhadol cestovať do Palestíny a obával sa brať so sebou šperky a zlato, obrátil sa jednoducho na templárov vo Francúzsku, Španielsku, alebo Taliansku. Zaplatil a dostal poukážku, na ktorú si mohol vyzdvihnuť príslušnú sumu peňazí priamo na mieste.

Trň v oku

V roku 1244 naposledy a definitívne padol Jeruzalem. Keďže zaniká hlavný účel vzniku rádu, templári sa vracajú do Európy. Veľmajster má však naďalej v rukách obrovskú moc: spravuje veľký pozemkový fond a má naprostú autoritu. Francúzsky poklad sa nenachádza pod dohľadom kráľa, je uložený a strážený v parižskom Templi.

Templári sú prokurátormi, strážcami a správcami peňažného fondu, ktorý je len formálne pripísaný kráľovi. Inkasujú, vyberajú úroky, vyplácajú. Sú veľkou súkromnou bankou, ktorá si však ponechá výsady štátnej banky. Kráľovým pokladníkom je templár.

Možno sa diviť, že takého kráľa, akým bol Filip Pekný, mimochodom známy svojimi autoritatívnymi a centralistickými sklonmi, to privádzalo do zúrivosti? Ved' templári sa stali tríom v jeho oku! Aké východisko má kráľ, ktorý je zbavený moci?

Falošné udania a intrígy

Kráľoví radcovia Marigny a Nogaret boli špecialisti vo vymýšľaní a uskutočňovaní intríg. Koniec koncov, bola to hlavná náplň ich práce.

Ked'že templári disponovali veľkou mocou a objemným majetkom, kdekoľ im závidel. Pre Marignyho a Nogareta bolo hračkou rozšíriť rôzne narážky a obvinenia. Kdekoľ sa šuškalo, že templári sú kacíri, že poznajú tajomstvá izmaelitov, že sa nezdávajú svojich zámorských običajov, že spolu hovoria maursky.

Veľkým škandálam sa stala výpoved' Esquieu de Floyrana, zločinca, ktorý sedel v jednej cele s templárskym renegátom. Za slušnú čiastku peňazí a prepustenie z väzenia, zverejnili jeho "strašnú spoved", ktorá sa stala základom templárskeho procesu.

Proces

14. októbra 1307 kráľ rozoslal zapečatené posolstvá všetkým úradníkom a správcom provincií celého kráľovstva. Ked' ich otvoriali, našli v nich rozkaz, aby pozatýkali všetkých templárov a zabavili ich majetok. Obžaloba sa zakladala na tom, že rytieri pri svojich zasväcovacích procesoch 3x po sebe zapierajú Krista, že pľújú na krucifix, klaňajú sa soške Bafometta, obnažujú sa a na záver jeden s druhým obcujú. Kráľovskí komisiari za pomocí mučenia dosiahli, čo chceli. Mnohí templárski rytieri sa zlomení priznali.

V apríli 1310 sa však udalosti obrátili a niekoľkí templári prehlásili, že chcú hájiť svoj rád, že ich priznania boli vynútene na mučidlach. Kráľ a Nogaret ich odsúdia na smrť za krivoprišáncstvo.

Rytieri, ktorí sa naopak priznali a oľutovali svoje činy, boli omilostení. Po piatich rokoch väzenia, na duchu i na tele zničení rytieri prešli do iných rádov. A práve spôsob, akým mizli a strácali sa, zostane navždy zdrojom legendy, že rád potajomky prežil...

Proroctvo Jacquesa de Molay

V roku 1311 zvolal pápež Kliment V. koncil do Viedne a potvrdil zrušenie rádu. Celý templársky majetok odkázal hospitalitom.

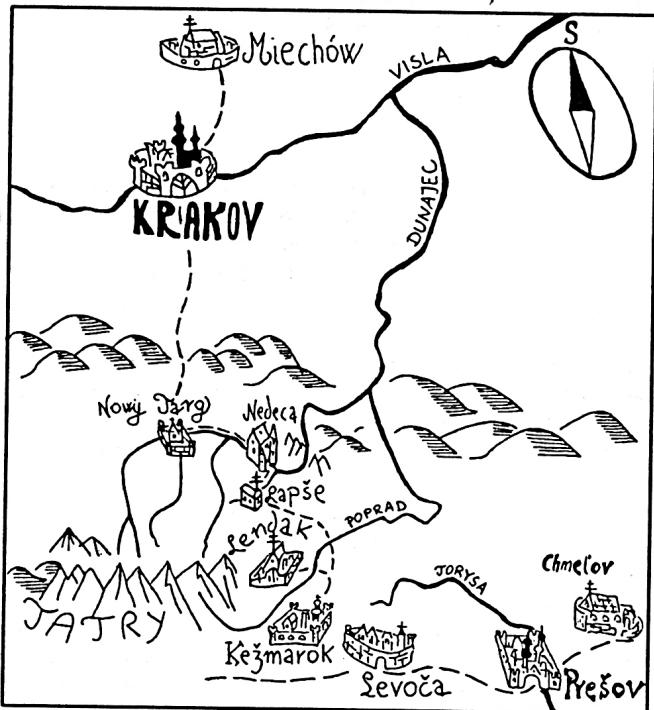
Veľmajster Jacques de Molay bol 18.3.1314 odsúdený na smrť. Vtedy pred chrámom Notre-Dame prehlásil seba a svojich bratov za nevinných. Templári sa podľa neho dopustili jediného zločinu: zo zbabelosti zradili svoj rád.

Nickoľko minút pred smrťou veľmajster predpovedal svojim prenasledovateľom rýchlu smrť. Tak sa aj stalo; pápež, kráľ a Nogaret do roka odišli na druhý svet.

Ked' o niekoľko storočí neskôr kráľovi Ludvíkovi XVI. gilotína odsekla hlavu, vyskočil na popravisko neznámy človek a zvolal: Jacques de Molay, konečne si pomsteny!

Premenovať sa, čiže prežiť?

Európski rytieri dopadli lepšie ako ich francúzski bratia. V Španielsku sa rád rozhodol zmeniť názov na rád monteský. Kráľ nemal proti tomu žiadne námietky, lebo španielski templári vlastnili toľko jeho zmeniek, žeby ho mohli za týždeň finančne celkom zruinovať. Portugalský kráľ tiež pristúpil na dohodu, z rytierov Templa sa stali rytieri Kristoví. V Nemecku sa po niekoľkých procesoch rád zrušil; tam už totiž fungoval rád nemeckých rytierov. V Anglicku zas kráľ odolal nátlaku pápeža a templárov bez výnimky poslal do dôchodku.

Pretrvali, či nepretrvali?

Na tomto mieste končí história oficiálna a spod zeme sa začínajú predierat' chýry a legendy o tom, že templári predsa len prežili. Kde? V katakombách. Ich obrovský poklad vraj dva dni predtým, než Filip vydal príkaz k zatýkaniu, vyviezol z parížskeho Templa voz naložený senom a tahaný párom volov. Pomocou slobodo-murárov a rozenkruciánov vraj nadalej kontrolujú vládu sveta.

Gauthier Walter v knihe "La chevalerie et les aspects secrets de l' histoire" tvrdí, že tajný templársky plán stanovil rok 2000 ako konečný termín prevzatia vlády nad celým svetom. Nad takýmito úvahami sa iste možno pousmiať, faktom však zostáva, že templári mali v čase svojej pôsobnosti obrovskú moc, že prekážkami pre nich neboli hranice, ani kráľovstvá, národy, ani jazyky.

Cesta do Miechova a na Šariš

Ako sa templári dostali na Spiš? Okľukou, cez Miechov a Šariš. Miechovský šľachtic Jaxa, z rodu Gryfitov, sa v roku 1154 zúčastňuje križovej výpravy do Palestíny. Tam sa prvýkrát stretáva s templárnmi. V roku 1162 sa do Jeruzalema znova vracia a privádzá so sebou niekoľkých rytierov, aby začali pôsobiť na jeho panstve. A tak kanonik Martinus Gallus zakladá v Miechove kláštor a stavia kostol...

Podnikanie miechovských templárov sa čoskoro stáva vzorom pre iné rády. Z rúk richtárov vykupujú majere a gazdovstvá a sami ich obhospodarujú.

Rýchle bohatnutie templárskych miechovitov neuniká pozornosti uhorského kráľa Andreja II., ktorý sa rozhodne preniest rád do Šarišského Chmeľova.

V roku 1295 sa otcom predstaveným v Miechove stáva český šľachtic Jindřich a rád začína významne prosperovať. Jindřich sa okrem iného postará aj o založenie templárskeho kláštora sv. Petra a Pavla v Prahe počas vlády Václava II.

Vzbura a útek

Po smrti Václava II. sa v roku 1305 vracia z vyhnanstva rozhnevaný Wladyslaw Lokietek. Ked'že chce udržať oslabené vojsko, zvyšuje dane. Starosta mesta Krakov, Jindřichov brat Albert, je hlboko poburený. Volá na pomoc Boleslavu, sliczske knieža. V roku 1311 sa spolu s mešťanmi postaví proti kráľovi, ktorý je v tom čase na Mazovsku. Ked' sa vráti, Boleslav a Albert utekajú z Krakova...

Kráľ konfiskuje všetko, čo mu príde do ruky, medziiný aj miechovský kláštorný majetok. Nevedno, či Wladyslawa viac pobúril fakt, že Jindřich je Albertovým bratom, alebo sa dozvedel o rozhodnutí pápeža Klimenta V., ktorý v tom istom roku ruší rád templárov na Viedenskom concile. Nech je už tak, či onak, Jindřich s kanonikmi nachádza úkryt v Chmeľove, kde ho prijíma uhorský kráľ Karol Robert.

Útočište na Spiši

Nastáva ľažké obdobie: v západnej Európe zúria procesy s templármi, prenasledovaní rytieri sú na úteku. Jindřich nechce vystavovať svojich bratov nebezpečnému riziku, rozhoduje sa náhle: Šarišský Chmeľov mení na spišský Lendak...

V tom čase Lendak leží na území tzv. "Nedeckého štátu", ktorého hranice zo severu tvoria ricky Dunajec a Bialka, z juhu dolina Bielej, Javorová dolina a časť Belianskych Tatier.

Ti pozemky obdržal od Bélu IV. magister Kokoš, syn Rikolfa I. Aj on bol rytierom, pochádzal z rytierskej rodiny Berzeviczyovcov, ktorá vlastnila mnohé majetky v okolí Popradu a v predhorí Tatier. Na území, ktoré rodina kolonizovala, bolo nové osadníctvo zakladané na nemeckom práve.

A práve Kokoš Berzeviczy vyšiel Jindřichovi v ústrety. Zmena majetku nastúpila podľa lendackej kroniky v roku 1311. Text dohody však vznikol v Spišskej Kapitule až o dva roky neskôr. Tento dokument potvrdil svojím podpisom aj uhorský kráľ Karol Robert v Budíne.

V období, keď na hranici horelo telo posledného templárskeho veľmajstra Jacquesa de Molay, na Spiši začína rytiersky rád ožívať.

Jindřich vybral pre svojich bratov prekrásne miesto na úpäti Belianskych Tatier. Lendak leží na brehu riečky Biela, v blízkosti liečivých prameňov a bohatých tatranských rudných žíl...

Táto spišská obec hraničiacia so Ždiarom, Javorinou a Spišskou Belou je jednak spoľahlivým zátiším a výborným úkrytom, jednak mestom, ktoré zabezpečuje spojenie medzi bleskúrychle sa rozvíjajúcimi spišskými mestami a Nedeckým zámkom na druhej strane Tatier.

Lepšie si Jindřich vybrať nemohol. Škoda len, že v Lendaku sa dlho neohral; zomrel pravdepodobne v roku 1319 v Prahe.

Templársky rád na Spiši sa však rozvíjal ďalej...

Text a mapa "Nedeckého štátu": B. KLIMKIEWICZOVÁ

SLOVÁCI V PODKARPATSKEJ RUSI

Podkarpatská Rus, podobne ako Orava alebo Spiš, niekoľkokrát v tomto storočí vysťredala svoju štátnej príslušnosť. Tento národnostne a etnicke zniechaný región prechádzal z rúk do rúk závisle od dobovej politickej a vojenskej situácie v Európe. Po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie, rozhodnutím microvej komisie v Saint-Germain-en-Laye z 10. septembra 1918 pričlenili Podkarpatskú Rus k novovytvorenej Česko-Slovenskej republike. Podkarpatská Rus mala v nej celkom významné postavenie. Svedčí o tom o.i. fakt, že vtedajšia česko-slovenská vláda vážne uvažovala o umiestnení v štátnom znaku republiky aj erbu Podkarpatskej Rusi. 22. novembra 1938 Podkarpatská Rus získala autonómiu. Nakrátko. Už na jar 1939 obsadili ju maďarské vojenské jednotky. Ich okupácia trvala do roku 1944. Po 2. svetovej vojne ju pričlenili k Sovietskemu zväzu a pozmenili jej názov na Zakarpatskú Ukrajinu, ktorý sa nevedieť prečo, ujal natrvalo, aj keď Podkarpatská Rus nezmenila svoju zemepisnú polohu a navýše nikdy nebola s Ukrajinou v jednom štátnom zväzku.

Pohnuté časy na tomto území spomína ing. Štefan Fesušák CSc, podpredseda Matici slovenskej v Podkarpatskej Rusi: - Narodil som sa v slovenskej dedinke Jovra (donedávna Storožnica), v ktorej okrem niekoľkých maďarských rodín žili sami Slováci. Ludovú školu som začal navštěvovať po vpáde Maďarov, ktorí zrušili slovenské školy, takže som sa učil po maďarsky. Slovenčinu som sa naučil doma a v kostole. Keď sa skončila vojna a zdalo sa, že budeme opäť v Česko-Slovensku, neočakávané sme sa ocitli v Sovietskom zväze. Zaviedli tu ukrajinské školy a tak som vzdelenie získal v ukrajinských základných a stredných školách. Som absolventom Leningradskej polytechniky. Musím poznámenie, že maďarská moc nesiahala do kostolov, preto sa v našej dedine po celý čas spievalo po slovensky.

O prvých rokoch po 2. svetovej vojne hovorí Ivan Latko, predseda Užhorodskej kultúrno-vedeckej organizácie Matica slovenská - takto znie plný názov jednej z dvoch slovenských organizácií v Podkarpatskej Rusi. - Keď mochnosti rozhodli, že budeme patriť k Sovietskemu zväzu, bolo povolené vystaňovať sa do Česko-Slovenska. Vtedy odišlo veľa Slovákov z Podkarpatskej Rusi. Boli to najmä ti, čo nič nemali: robotníci, drobní živnostníci a inteligencia. Zostali zväčša majitelia rôznych nehnuteľností a rolníci. Potom im aj tak všetko poštátnili alebo zobrať do družstiev. Neskor hranicu tesne uzatvorili a už v r. 1947 sa nedalo výcestovať. Preto aj môj otec, ktorého pustili z maďarskej armády koncom 1946, nemohol výcestovať do Česko-Slovenska.

Spolkový život

V Podkarpatskej Rusi po celé stáročia žili a pracovali viaceré národnosti: Rusini, ktorí aj dnes prizvukujú svoju odlišnosť od ostatných Ukrajincov, potom podkarpatskí Ukrajinci, Maďari, Nemci, Rumuni, Slováci, Poliaci, Česi, Rusi a ďalší - spolu vyše 30 národností, ktoré si zachovali napriek silnej ateizácii aj svoje vierovyznania. Pretrvali aj Slováci, ktorí majú dnes dve kultúrne organizácie: Užhorodskú kultúrno-vedeckú organizáciu Matica slovenská a Spolok Ľudovítia Štúra na Zakarpatsku.

- Naša organizácia tzn. Užhorodská Matica slovenská vznikla v r. 1992 - hovorí dr. Andrej Mikita CSc, pracovník na Katedre chirurgie a Fakultnej nemocnici v Užhorode. - Je riadne registrovaná a má asi 800 členov. My sa vlastne len organizujeme. V celej Podkarpatskej Rusi žije približne 1.300.000 obyvateľov. V tomto počte je asi 25 tisíc Slovákov a podľa niektorých až 40 tisíc. Chceme v nich oživiť slovenského ducha a vypestovať vrelý cit k slovenskej kultúre. Do nášho buditeľského diania chceme zapojiť Slovákov z celej podkarpatskej oblasti. Naši krajania okrem Užhorodu, ktorý je hlavným mestom Podkarpatskej Rusi, žijú vo viaceročích mestach a dedinách, ako napr. okresné mesto Veľký Berezný, dediny Jovra, Svalčava, Sereď, Antalovce, Hlboké, Korytnany, Dlhá, Onokovce a pod. Slováci žijú v nich, dalo by sa povedať, pohromadé. Len v niektorých sú kostoly, ktoré sa v súčasnosti opravujú. Slovenské omše sa však odbavujú. Veľkým problémom je nedostatok kňazov, ako aj učiteľov. Z 19 kňazov nám zostali, ak sa nemýlim, len 6, aj to vo veku 80 - 90 rokov. Výnimkou je kňaz poľského pôvodu Peter Žarkovský, ktorý vynaložil veľa úsilia pre obnovu existujúcich kostolov a významne prispeal k vybudovaniu iplne nového kostola v dedinke Antalovce. Posvätil ho sám pápežský

Krajanskí činitelia. Zľava: Štefan Fesušák, Ivan Latko a Andrej Mikita

nuncius Antonio Franco, čo bolo veľkým duchovným sviatkom Slovákov. Otec Peter Žarkovský nám slúži sväté omše samozrejme po slovensky.

V Podkarpatskej Rusi nielen kostoly boli zanebané. Nedarilo sa ani slovenskému školstvu. Dnes sa sice slovenčina vyučuje ako voliteľný - fakultatívny predmet, lenže chýbajú učitelia. Učia zväčša kňazi, rehoľné sestry a jeden kvalifikovaný učiteľ zo Slovenska Emil Dzvoník. Potrebovali by ich viac. Slovenské organizácie v Podkarpatskej Rusi si veľmi pochvalujú spoluprácu s Domom Matice slovenskej v Michalovciach a Prešove. Vďaka tomu mohli poslať deti na zájazdy a rekreačné pobytu na Slovensko, dostali knihy a príručky a trochu modernej techniky. Slovensko už 3 roky umožňuje viacerým uchádzačom štúdium na vysokých školách v Bratislave a Banskej Bystrici a pod.

Kultúra nesmie zaniknúť

Slováci v Podkarpatskej Rusi využívajú aktívnu kultúrnu činnosť. Podarilo sa im zorganizovať niekoľko detských folklórnych skupín, ako aj súborov s dospelými členmi, ktoré už vystupovali aj na Slovensku. Nadzviazali tiež družbu so slovenskou obcou v Békéšskej Čabe v Maďarsku, v rámci ktorej sa uskutočňuje vzájomná výmena súborov. Sú hrdí o.i. na folklórny súbor Lipták, ktorý viackrát vystupoval so slovenským programom na prestížnych podujatiach na Ukrajine a na súbor Slovenska.

Spomínaný Ivan Latko je pracovníkom Ústavu pre ochranu kultúrnych pamiatok. O slovenských historických pamiatkach hovorí:

- Zachovali sa u nás viaceré historicke pamiatky, ktoré sa snažime renovovať. Týka sa to nielen slovenských pamiatok ale všetkých, ktoré majú historickú a kultúrnu hodnotu. Nedostatok finančných prostriedkov nás však v tejto činnosti podstatne obmedzuje. Napriek tomu plánujeme napr. nanovo postaviť niektoré slovenské sochy, ktoré boli v minulosti úplne zničené, obnoviť staré slovenské náhrobné kamene, pri cestách kaplnky a sochy a pod.

POKRAČOVANIE NA STR 16.

VÝPIS Z NOVOBELSKEJ KRONIKY

POKRAČOVANIE Z PREDOŠLÉHO ČÍSLA

Jeho Jasnosť kráľ sa opýtal, čo majú vpísat' do privilégii - civitas alebo possesio. Po odpovedi poslali posla do Novej Belej. Novobelania išli po radu k iným pánom, ktorí im povedali, že mesto musí udržovať veľa vojska a veľké prenasledovanie trpiť, kým dediny sú voľnejšie, lebo zemskí páni za nich zodpovedajú a v zlom prípade chránia. Poslom odkázali, aby napísali possesio Uj Belá. Tak sa aj stalo. Dávna sloboda bola potvrdená s dodatkom, že novobelský chotár nie je panský ale gázdovský.

Ktorýkoľvek novobelský gázda mohol slobodne darovať alebo predať ako vlastný majetok daný od Jeho kráľovskej Jasnosti Belu. Hociktorému pánovi čili panskej vrchnosti sa platilo 5 uhorských zlatých od jednej role a 5 zlatých do vojennej pokladne. Medzitým, keď sa Tatry delili, dostali pri Belej vode poľanu, z ktorej sa každý rok mohlo spustiť vodou do Novej Belej stoh siah dreva, ako aj pášť rožný statok. Od poľany bolo treba platiť 5 uhorských zlatých nájomného novému pánovi zo Strážok, ktorým bol Antioch Horváth. Bol to veľký víťaz pri regimente. Mnisi neboli verni svojmu vládcovi a kráľovi. Kláštor bol zrušený a pre štát zadržaný.

Po ukončení vojny najjasnejší kráľ svojich víťazov odmeňoval dedinami a iným majetkom. Vtedy bola Nová Belá pripojená k panskému príjmu. Ale čo, môj Bože, vedť to nebol pán ale lepší ako otec, bohabojný katolík, ktorý sa kráľovským ustanoveniam neprotivil. Hoden je za to byť v nebi na prvom mieste.

Milý čitateľu! Nič na svete nie je stále. Boh človeka raz povýšuje a raz ponižuje. V tomto roku ľudia hovoria, že písma, papier a slovo je ako vietor, že základ tvoria peniaze, za ktoré možno všetko kúpiť. Raz po skončení vojny monarchia a kráľ schudobnení. Vydalí nariadenie, že ktoľvek by chcel z kráľovských majetkov kúpiť dedinu, les, roľu alebo dve, prcdá sa to aj s dokladmi. V tom čase Novobelania boli bohatí. Pošiel Šeligoval z Novej Belej a kúpil svoju roľu alebo dve, ktorá mu darmo bola daná od kráľa s tou výhodou, že nijaký nastúpujúci pán mu nebude môcť rozkazovať, len vojenská kasa. Zatym Šeligoval postavil mlyn pod Stimbachom (i garniec). Iní ľudia pokúpili role Soltysovou zvané.

To všetko trvalo v dobrom šťasti a pokoji do zmrzlého roku. Vtedy bola taká zima, že v júni na svätého Jána kovaný voz mlaka udržala. Potom ľudia mreli tak, že v Krempachoch ostali dvaja a v Belej šiesti. Všetko bohatstvo bolo nanič. Nová Belá

nanovo začala porastať lesom, role zostali prázne. Po 20 rokoch sa ľudia znova stáhovali na prázne polia. Tak prišiel Nemec od rakúskeho regimentu, vojak Kuruc, Turak, Kalata, Prinarský a iní. Žiadnej záhrady vtedy nebolo.

Potom zasa ľudia mreli, statok hynul, nastali hmlí všelijakej farby. Kto na hmlu vyšiel, každý zomrel. Kto nevyšiel z domu a v dome psincom kadil, ostal zdravý. Potom nastali veľmi úrodné roky. Po niekoľkých rokoch sa Nová Belá zasa naplnila ľuďmi, ktorí zaujali prázne role. Ktorí prišli neskôr, museli si kupovať štvrtky jeden od druhého, ako to Šeligoval predal Faktorovi 4/8 za 40 uhorských zlatých. Cop kúpil u Kalatky, Ščurkov syn kúpil u Hadzimy, iní gázdovia jeden u druhého.

Po niekoľkých rokoch udrel hrom do Novej Belej i väčšia polovica dediny sa spálila, ale kostol posvätený Matke Ježiša Krista ostal i 12 gázdov. Prišiel pán zeman (gruntovný) zo Strážok, popozeral veľké nešťastie a hned sa pýtal o privilégium slobody, či nezhorelo. Richtár, hoci celkom vyhorel, obecnú skriňu vynesol. Zato pán zeman Horvát kázal za opatrnosť vystaviť dom richtárovi. Obci predložil lahodné slová, aké obec nepoznala. Pán riekoval: Nebožiatka, vidíte, tu ste vždy v nebezpečí, alebo skrz oheň, vojnu, nejakých zbojníkov, ako ste skúšili mrzký príklad na Fajkovicovi. Ja vám takú radu dám. Dajte tieto dokumenty slobody do môjho obchodu (pivnice) ukryť, tam vám nikdy nezahynú, ani sa nespália. Jarmočné si zadržte pri sebe. To sa vám pridá. A keby sa aj nejakým spôsobom zničili, nie je to veľká škoda.

Tak ich vzal pán zeman a odišiel do Strážok. Potom na jar chcel postaviť mlyn pod Glovovom výrobiskom, tam, kde mal kostolný richtár záhradu. Ale obec nepovolila, musel ho pán gruntovný dať postaviť na pastvisku pri krempašskej hranici, vyše kaplnky sv. Valenta. Po niekoľkých rokoch rozmýšľal pán barón o hamrách. Dal pomerat Tatry, aby sa pod hamry dostali poľany. Dopočul sa to jurgovský soltyš, prišiel do Novej Belej, aby svoju poľanu vykúpili. Novobelania pošli do Strážok k pánu zemanovi (gruntovnému) na poradu, ako ju majú vykúpiť, keď peňazí nemajú a pán barón ju myslí odobrať. Pán v Strážkach odpovedal: Poľana je vaša, vykupujte ju, mne do nej nič, či ju budete držať, či nie. Mne moja dlhá fúra nezhynie. To mi patrí od poľany.

Zišla sa obec. Páni chceli svine, husi a teľatá popredať a poľanu vymeniť. Druhi ale nechceli hovoriac: čo tam budeme pasti. Keď pošleme čo dobrého, to Poliaci

ukradnú, keď pošleme ledačo, to spadne a zabije sa. Sami nemáme čo' jest' a tam treba na voze pastierovi vozit'. Však uvidíme ďalej. Šoltýs jurgovský odišiel. Úsajte, že hoci by ju barón odobral, musí ju vrátiť podľa dokumentu. Ale potom sa soltysov mlyn aj s dokumentami spálil. V kapitulskom archíve je originál alebo pári dokumentov. Príde taký čas, že každá vec príde na svoje miesto. (podpisal) - Petrus Šeligoval, obyvateľ novobelský.

B. Chceš vedieť milý čitateľ, prečo teraz po skončenej meračke nazýva sa panský chotár a nie roľa. Taktôľ ho nazvali, lebo obec nebola schopná vyplatiť poplatok stoličnému inžinierovi. Vtedy pán zeman povedal obci: Ja zaplatím inžinierovi, ale ja budem vládnut' roľami a nie vy. Kto bude chcieť roľu, musí ju kúpiť. Vtedy sa Beleňia opýtali svojho pána; či by aj les mal byť Jeho Veličenstva. Ale pán odpovedal: Bor zo stoličného rozkazu ponechávam na svoju stranu. A brezový les ak chcete, šetríte, ak chcete, vyrúbte, bo je do roľi vmeraný. Ale zanechávam príkaz a rozkaz, aby ste Bor šetrili sami pre seba, pretože ja ho do Strážok nepotrebujem. Pre vašu potrebu a mojich želialov treba ho chrániť, lebo Pan Boh chráň ohňa, keby lesa nebolo, čo by ste robili. Zasa by mesto Nová Belá na púšť vyšlo. Suché drevo, krivé a buľavé pniaky a veľký mach môžete zbierať. Každý richtár bude za lesného podľa svojej prisahy...

Potom v kronike je napísané:

Cholera (choroba) roku 1873 v Novej Belej. Opis je venovaný ďalšiemu pokoleniu, aby pamätaло, aká bola cholera v Novej Belej. Richtárom bol vtedy Bednárečík Ján. V ten rok merali belské polia inžinieri. Každý hospodár musel svoje kúsky poľa označiť. Po všetkých vrchoch stavali pozorovateľne a celé leto merali. V tých časoch nastala taká choroba, že kto ochorel večer, na druhý deň už zomrel. Ľudia tak mreli, že nestačili ani hroby kopáť. Boli vybraní takí chlapia z dediny, čo chodili natierať tam, kde niekto ochorel, ale to málo pomáhalo. Mreli tak, že v jeden deň museli aj piatich pochovať. Vozili ich na vozoch k sv. Márii Magdalene a zakopávali každý deň odpoluďnia. Nikoho nenesli do kostola, len na vozoch odviedzli ku kostolu. Ľudia nechodili ani jeden k druhému, aby sa ich choroba nechytila. V dedine kladli na štyroch mestach ohne. Z Lengu každý deň vozili fúrmani jalovec a páliili, aby zlý vzduch ustupoval. Taktôľ trvalo do samej jesene. V Krempachoch umrel na cholera jeden inžinier. V tom roku umrel v Krempachoch aj pán farár menom Jozef Ďurila, 74 rokov starý. Umrel dňa 6. júla 1873. Vtedy umrela aj gazdiná. Nech nás Pán Boh chráni, aby sa nikto viac nedožil takej choroby, ani smutného roku. V niektorých domoch ľudia tak vymreli, že neostal nik, a v niektorých domoch ostali len deti.

POKRAČOVANIE NA STR.22

JAROSLAV HAŠEK

HLEDÁ SE VRAH

Dle zprávy úředních novin panovala na policejním ředitelství po nalepení vyhlášky jistá deprese. Několik set lidí, kteří si chtěli vydělat oněch tisíc korun, slíbených za údaje vedoucí na stopu vraha, obtěžovalo od nejranějších hodin až pozdě do noci celý policejní aparát. Z policejního presidia vyšel však rozkaz, aby veškerý údaje byly sepsány a jemu předloženy, by na základě osvědčených metod policejních mohlo si učiniti náležitou představu o vraholi a dle dalších pak údajů kombinovati, shledávatit nitky a svázati v klubko, jak poeticky piší úřední noviny. Rozsáhlá budova policejního ředitelství nestačila ani k výslechu všech dobrovolných svědků a hospodářské oddělení policejního ředitelství se již zabývalo vážnou myšlenkou, že pronajme někde celou řadu místností. Údaje se zuřivě zapisovaly a večer byl policejným řediteli předložen balík hustě popsaných archů. Z toho všechno se snažil vládní rada vyvoditi důsledky, zachytiti nitky, svinout v klubko (opakují tu pěknou větu ještě jednou) - a z toho klubka plést u kamen punčochu hledaného vraha.

Policejní komisař Reichel se snažil přečist policejným řediteli nejdůležitější údaje a dopisy, které v té záležitosti došly.

Byla to těžká úloha, neboť mezi těmi údaji byly mnohé, o nichž bylo lze vážně přemýšleti po kolik hodin, a jiné opět, které byly naprostě nerozluštěnitelné.

"Karel Vyhnálek, soukromý úředník, oznamuje," četl policejní komisař, "že podobné spodky barvy olivové viděl tři dny před vraždou na jednom neznámém chodci, který si od něho zapálil doutník. Z toho soudí, že zde jde patrně o člověka, který náleží chudším vrstvám a který byl snad znám se zavražděnou, od níž si spodky vypůjčoval. Možná pak, že při odevzdávání spodků nastala mezi oběma hádka, která skončila smrtí stařeninou."

Václav Chocholatý zasílá dopis: "Veleslavný policejní řediteli! Zavražděnou znal jeden můj bývalý společník z vojny. Sloužil jsem u jedenáctého pluku a náš batalion byl přeložen do Rovica. Tam jsou samé hory, skály a vrchy. Na horách pasou dobytek. Hlavně krávy, pane policejní řediteli. Můj známý, který znal zavražděnou, sloužil již třetí rok na vojně a vyznamenával se velkou pamětí. Byl však neurvalý a měl šarži kaprála. Byl schopen pro slovíčko člověka zabít. Tak jsem si myslí, že kdyby se byl tak pohádal s tou zavražděnou, že by ji byl jistě zabil, poněvadž říkal, že nemá rád takové ženské. Zemřel před dvěma léty přirozenou smrtí ve rvačce."

"Výslech dobrovolně se přihlásivšího Hošmayera, hokynáře z Dlouhé třídy.

Zavražděnou neznal. V Karlíně byl za svého životy dvakrát. Posledně tam byl, když vypukl oheň v Křížkově továrně. Bylo to takhle: Odpůlne šel jako obyčejně v neděli zahrát si maryš. Hraje buď "polsky", nebo "tahany" o troníky. Nikdy v životě neslyhal. Najednou pod viaduktem slyší křik "hoří!" a opravdu! Než přišel ke Křížkově továrně, hořelo to až jedna radost. Pak přišlo vojsko a uzavřelo ulici. Od té doby nebyl v Karlíně a o vraždě nic neví. Za promeškané půldne žádá pět korun."

"Nechal jsem ho ve vazbě," poznamenal policejní komisař a četl dále:

"Viktor Bezáváha udává: Viděl jsem vystavené kladivo v policejním ředitelství. Jako odborník kovářský mohu udat pod přísahou, že kladivo to není kovářské, čímž odmítám hanu, jež by mohla na nás stav padnouti podezřením, že vražděný nástroj náležel některému kováři. Současně prosím o brzké zaslání stanov čtenářského spolku kovářských dělníků, které byly před deseti lety podány u místodržitelství prostřednictvím policejního ředitelství a dosud vyřízeny nebyly pro neodkladné vraždy!"

"Máme zde, prosím, výpověď jistého obchodního příručího, který byl dlouhá léta zaměstnán v Karlíně. Týž pravil, že Karlín

čítá se mezi města, kde zločin se snoubí s poctivostí. Dal jsem ho po těch slovech zatknoti. Důležitý je však výslech paní Kraftové, vdovy po hejtmanu. Táž udává: Myslim, že neběží zde o vraha mužského pohlaví. Myslím, že rozhodně vraždu spáchalo individuum pohlaví ženského, žena nešťastně provdaná, která nevidí jiného východiska než šibenici. Nechovám přímého podezření, ale nápadna je mně v poslední době jistá Anna Třechová, která bydlí vedle nás a vylevá špinu do záchodu takovým způsobem, že je schopna všechno. Jest poslední dny zamklá a ten večer, kdy se vražda stala, zaplatila mně dlužných deset korun, ačkoliv odpůlne toho dne mně ještě slova řekla ohavná, abych jí vlezla na záda. Obnos dlužný deseti korun shoduje se s ohlášeným obnosem v policejní vyhlášce."

"Annu Třechovou dal jsem zatknoti," poznamenal policejní komisař. "Dobře jste udělal," řekl policejní ředitel, chytaje se za hlavu, "čtěte dále!"

"Máme zde sepsaný protokol s jistým Miroslavem Hofrichtrem, který přišel se svědky dokazovat alibi. Prohlašoval, že tedy rozhodně on nezabil stařenu, a chtěl 100 korun, poněvadž uvádí na pravou stopu, že to rozhodně nebyl on."

"Dále je zde výslech dobrovolného svědka Matouška. Ten myslí, že se trafikantka sama připravila o život."

"Možné to je," řekl policejní ředitel, přecházejce rozčileně po pokoji.

"Dále zde máme dopis kostelníka od svatého Kryštofa. Žádá tisíc korun,

poněvadž má podezření na jednoho člena stavovské organizace, který po dobu dvou měsíců neplatil již příspěvky."

"Poukazují na nápadnou souvislost s posledními aférami travičskými," píše pan oficiál Muřinoha. "Nutno zjistit, nebylo-li dotyčné kladivo kupeno v některém obchodě s cyankalim, potažmo v kterém. Nenacházejí-li se na kladivu tom stopy cyankali a je-li želeso, z něhož je vyrobeno, zaručeně čisté a prosté příměšků. Na tuto důležitou okolnost zvláště upozorňuji, protože vede bezprostředně na stopu vrahou."

Policejní ředitel udeřil se do čela a zvolal: "Ten člověk má pravdu. Je viděti, že

je to ouředník! Z tohohle listu si může místní komisař vzít příklad. Nařídíme hned chemické zkoumání kladiva."

Tím bylo pro tento den vyšetřování ukončeno k všeobecné spokojenosti. Zjišťování především stopy, vedoucí k objevení několika lidí, kteří vraždu nespáchali, a několika, kteří vraždu spáchati mohli. Potom vyšetřováno několik lidí, o nichž se proslyhalo, že kupují kradené věci, a zkoumána příčinná souvislost mezi kladivem, cyankalim a oplatkami. Na konec telefonováno do Bohnic, mají-li tam už vraha.

Odpověd přišla hned. Že právě ho nemají.

"My ho nemáme taky," podotkl pan ředitel hlubokomyслně a policejní komisař po delší hledání nalezl poslední dopis: "Velecennému presidiu policejního ředitelství! Dovolím si upozorniti na inkoustové tužky. To je jedna vec. Zatkněte všechny, kteří mají inkoustové tužky! Za druhé: zatkňte všechny nevinné lidi a na konec zbude isolován jedině pravý pachatel. Toho se pak lehce zmocnите. S případem tímto se to má jako s otázkou, jak chytiti nejlepším a nejlehčím způsobem šest lvů: Chytíte jich deset a čtyři z nich pustíte..."

A na tomto posledním dopise založilo policejní ředitelství své usilovné pátrání.

ZMĚNA JMÉNA

Motto: Min. tajemníkovi v ministerstvu financí Jaroslavu Vyžrálkovi bylo zemskou správou politickou povoleno, aby přijal a užíval jména Blatenský.

(Nár. Politika ze dne 18. ledna 1922. Rubrika "Zprávy osobní a rodinné.")

Pana ministrského tajemníka v ministerstvu financí Jaroslava Vyžrálka neznám a myslím také, že bych se o něj čerta staral, kdyby mně byl nepadl do ruky výše citovanou zprávou v Nár. Politice. Muž, který je ministrským tajemníkem v ministerstvu financí a jmenuje se Vyžálek po celá desetiletí a najednou si vzpomene a dá se přejmenovat poetickým jménem jako básníci z dob probuzenských, Blatenský, je zjevem pozoruhodným nejen všeobecně, nýbrž hlavň v souvislosti se svým úředním postavením.

Muži tomu, který se dal vlastně odhromnit, je třeba věnovat úvahu a ostře přitom pokárat zemskou politickou správu, aby mužům, kteří jsou tak velice blízko ministrským křeslům a jmenují se Vyžálek, Vyžranda, Vyžírka, Vyžírač a pod., nepovolovala v zájmu veřejného pořádku změnu jmen, poněvadž to vypadá tak, jako kdyby se k něčemu přiznávali.

Podobně také vzkazují panu ministrovi financí, aby se přiště hleděl vyhnouti podobné ostudě tím, když na taková vysoká místa v ministerstvu nedosadí žádné Vyžrálky, kteří svým nomen-omenem přímo strhují lid k nejrozmanitějším kombinacím, ale přímo at' dosazují na taková místa tajemníky s poetickými jmény již od pradávna. Tedy je už pozdě, že tam bude sedět v min. financí nějaký Blatenský, když už tam tak dlouho seděl Vyžálek, jehož jméno je tedy ve všech novinách.

Při celé tragedii je nejsmutnější, že on sám to rozhlásil celému světu, jak se mu protiví to slovo Vyžálek právě v souvislosti s ministerstvem financí. Měl to nechat

klidně plavat a nikdo si té shody okolnosti třebas tak dalece ani nevšiml.

Panu ministru financí, já doufám, že zavedete se svým tajemníkem disciplinární vyšetrování, že pobouřil tak najednou bezvěho veřejnosti.

V ministerstvu financí jsou ještě dva úředníci podezřelého jména. Jeden se jmenuje Lis a druhý Press.

Tedy abychom čekali na osobní zprávy v novinách, že pan Lis z ministerstva financí dostal povolení zem. polit. správy, aby se mohl jmenovat Vinařický a pan Press Jablonský. Blatenského již máte a tak může min. financí vydávat poetický almanach, který se bude bezplatně rozsešílat všem poplatníkům, aby trochu duševně pookráli z těch daní a nezblízí úplně z berního šroubu a jiných zařízení finanční inkvisice.

*

Pan Jaroslav Vyžálek si tedy nijak neposloužil. Jestli myslil, že je to všechno v pořádku, tak se hrozně zklamal.

Nadešla pro něho chvíle, kde se octl v situaci člověka, který si chtěl pomoci najednou na nohy, a sakumpak zkrachoval.

Jestli ho dřív v jeho úzkém kruhu přátel vitali: "A, pan ministrský tajemník, pan Vyžálek, již jde", říkali tak bez přízvuku, tak jako když se obyčejně mluví: "Vyžálek sem, Vyžálek tam". Nikdo na nic nemyslil. Ale dnes?

S jakým gustem jeho nejbližší přátelé budou klást důraz na to slovo Vyžálek, jak budou dnes chutnat každou tu slabiku "Vyžálek - a jak řeknou: "Vítáme vás, pane Vyžrálku, pardon, pane Bla-ten-sky!"

A na ulici, kde bydlí, budou na něho ukazovat prstem a budou říkat: "To je ten blatenský Vyžálek z ministerstva."

A portýr v ministerstvu, který dříve říkal: "Máte tady nějaké psaní, pane ministrský rado," s takovým podivným

úsměvem dnes dodá "pane ministrský rado, pane Blatenský."

A až se splete ministr financí a kamarádsky řekne u telefonu: "Poslyšte, Vyžrálku..."

A Vyžálek zajíkavě na to: "Dovoluj si upozornit, pane ministře, na osobní zprávy v Čubičce ze dne 18. ledna t.r."

A ministr se začne kuckat a směje se: "Já už vím, pane Blatenský, che-che-che - ale máte prej s tím, che-che-che, nějakou obtíž, che-che-che."

Vidíte, kam vede ukvapenost, pane Vyžrálku-Blatenský! I v této kombinaci vypadá to jako něco ze zoologie.

A jestli vám rákají: pane Blatenský, tak jste tím také nic nevyhrál, poněvadž to jméno Blatenský nemá příliš dobrý historický zvuk. Nějaký Václav Blatenský byl roku 1520 úředníkem v Roudnici a rozčtvrcen pro krádež městských pečetí. Šunky vašeho nového předka visely na bráně až do roku 1541.

Zikmund Blatenský, který držel tvrz Jiříšky na Litoměřicku, byl pověšen v Litoměřicích r. 1528, poněvadž přepadal litoměřické kupce. O Jiříkovi Blatenském dočtete se v archivu (můžete tam poslat sluhu z ministerstva), že roku 1589 v Praze na mučení vyznal, že otrávil svou sestru Annu, vdovu po Mikuláši Světeckém z Černic. I tento váš nový předek zemřel rukou katovou.

Potom docela nedávno nějaký Blatenský zavraždil v Svatobořicích na Moravě výminkářku.

To poslední se ovšem dá spravit. Napíšete prostě do Nár. Politiky: "Pan ministrský tajemník v ministerstvu financí Jaroslav Blatenský sděluje s námi, že není v žiadném příbuzenském poměru k loupežnému vraholi Blatenskému, o kterém nedávno nás list přinesl zprávu."

Tím to tedy bude vyřízeno!

Ale celkem prašť jako uhod'. Nijak jste si změnou svého jména z Vyžrálka na Blatenský nepolepšil.

V samotné Blatné říkají o sobě:

Já jsem z Blatný
a není to nic platný...

Tedy dobrou noc, pane Blatenský!

Veseli kňazi z Vox Nostra

HUBOU K VZÁJOMNÉMU POROZUMENIU

Viete čo je to Sacrosong? Ja som to tiež nevedela. Názov mi sice čo-to našepkával, no kým som jedného dňa nedostala pozvanie od nášho Oravského kvinteta na ich vystúpenie, nič som presne nevedela. A kým je Oravské kvinteto? Pozorní čitatelia už o ňom v našom časopise čítali. Ale tým nepozornejším ho predstavíme ešte raz.

Oravské kvinteto je вокálно-inštrumentálne teleso, ktoré je zložené z Oravčanov, Krakovčanov a jednej reprezentantky Spiša. Vzniklo v minulom roku na podnet Jozefa Božka, známeho hudobníka a predsedu miestnej skupiny našej Spoločnosti v Krakove, ktorý požiadal súrodencov Capiakovcov, aby s ním vystúpili. A že Capiakovci a Danuta Folasová, ktorá s nimi tiež spie-

vala, sú z Chyžného, nazvali svoju skupinu Oravským kvintetom. Ako sa ukázalo, J. Božek si šťastne vybral, pretože o pártýždňov už aj získali osobitné ocenenie, a to práve na Sacrosongu.

Zakladateľ Kvinteta je s festivalom spojený už od roku 1981, keď na ňom prvýkrát vystupoval v duete s Annou Sową-Sikorskou. A potom bol niekoľko rokov v porote.

Aká je hlavná idea Sacrosongu?

Je to ekumenický festival sakrálnej tvorby s bohatou 25-ročnou tradíciou. Jeho predpokladom bolo zapojiť umelcov aj

SLOVÁCI V PODKARPATSKEJ RUSI

POKRAČOVANIE ZO STR. 12

Slovákov vidno aj v užhorodskej televízii. Nemajú sice svoju redakciu ani stále vysielanie, je to však otázka budúcnosti. Zatiaľ sa môžu pochváliť 4 reláciami v slovenčine, z toho jednou dvaaplhodinovou. Natočili aj niekoľko videofilmov o kultúrnych a historických pamiatkach Užhorodu, o živote Slovákov v niektorých obciach a o významnejších spoločenských, ku-

amatérov do cirkevnej misie v napĺňovaní masovej kultúry hodnotami viery. Takýmito slovami mi Sacrosong predstavil jeho hlavný tvorca - kňaz Jan Palusiński.

- *Nemal to byť ešte jeden priemerný festival, či ďalšia forma usporadúvania koncertov v kostole. Mal to byť tvorivý vklad umelcov, naplnených vierou, do pokladnice diel s náboženskou tematikou. Našou podmienkou bola od začiatku primeraná úroveň umeleckých diel, ktorá by zodpovedala európskemu priemu. Aby prostredníctvom umeleckého prednesu a estetického zážitku došlo k zblíženiu sa s Bohom.*

Na Sacrosongu ma prekvapila rôznorodosť hudobných žánrov. Stretávali sa vedľa seba rock, jazz a náboženská pieseň. Je to vôbec možné na takomto festivale? Kňaz J. Palusiński mi pritakáva.

- *Nikdy sme sa neohraničili na jeden druh, všetko závisí od textu - akú má melódiu a konštrukciu. Vyhýbame sa len "extrémnemu vydaniu". Nikdy sme nechceli, aby sa účastníci festivalu riadili módnymi vlnami, napr. ako heavymetalová hudba. Okrem toho sme trvali na miniatúrnych formánoch, od klasického cantorefrénu až k plynulej konštrukcii.*

To, že sa každému páči niečo iné, bolo vidieť aj na tohoročnom 17. ročníku Sacrosongu. Konal sa v polovici septembra v Krakove, Wieliczke a Niepolomiciach. Počas štyroch dní sa tu stretli účastníci rôzneho vyznania (katolíci, evanjelici, pravoslávni) a dokázali, že sa všetci vedľa seba cítia dobre.

V kostole piaristov v Krakove, kde sa uskutočnila prvá súťažná prehliadka, vystúpilo 5 hudobných skupín a jeden duet. Kňazi v habitoch hrali a spievali svoje rockové kompozície s rovnakým vzrušením, ako ich kolegyne, študentky hudobných škôl, prednášali náboženské piesne. Vždy sa mi zdalo, že kňazské rúcho zavázuje k dôstojnosti a vážnosti. Môže však byť rozvírené expresívny prednesom. Ved' na saxofóne či bicích sa nedá hrať len tak. Usmiate tváre kňazov Salvatoriánov z Bagna pri Vratislavi to divákom a porote dokázali. Z festivalu si odniesli Bronzový zvon.

Na prvom mieste sa umiestnil "Fiat Singers" zo Strzyżowa a Strieborný zvon si na Ukrajinu odviedla skupina "Credo".

Škoda len, že sa Sacrosongu zúčastnilo veľmi málo divákov. Každá skupina mala

litúrnych a náboženských podujatiach. Chcú nimi zainteresovať Vatikán, Maticu slovenskú v Bratislave a Slovenskú televíziu. Pripravili ich nielen kvôli zlepšeniu informovanosti, ale aj z komerčných dôvodov.

- *Možno sa budete čudovať, - hovorí Ivan Latko, - že pristupujeme komerčne k tak závažnej veci, akou je popularizácia nášho národného a kultúrneho bohatstva.*

Vystúpenie Oravského kvinteta bolo naozaj profesionálne

svojich "povzbudzovateľov" a to je všetko. Veľmi sa ani nečudujem, ved' v meste nebolo vidieť temer žiadnu propagáciu. Dokonca ani na kostole piaristov som nenašla nijaký plagát.

Na festivale bolo počuť naozaj krásne hlasiny. Kňaz J. Palusiński tvrdí, že tu nevystupujú náhodní účastníci, ktorí by sa riadili materiálnou potrebou. Ktorým by bolo jedno, či za peniaze zaspievajú o Leninovi, alebo o Pánu Bohu.

Čo mládež tak prítahuje?

Ako som sa dozvedela, až 90% hudobných skupín je pod "opaterou" farností alebo cirkevných inštitúcií, ktoré im poskytujú miestnosti na cvičenie a takmer vždy aj kompletné vybavenie hudobnými nástrojmi. Je to vynikajúca príležitosť ako sa realizovať - ved' cirkev nežiada len liturgický program. Keď nedá nikto iný... Tako nejako na mňa zapôsobilo napríklad vystúpenie skupiny "Pro Silence" z Katovic. A možno to zapričinili nie najšťastnejšie vybrané skladby?

To však nemôžem povedať o našom Oravskom kvintete. Vystúpili s vlastnými skladbami, z ktorých dve skomponoval J. Božk a jednu A. i M. Capiakové. O tom, že sa na tohoročné vystúpenie opäť

pripravujú svedčilo tajuplné vyhľadanie spoza dverí zasadačky ÚV, kde naša sekretárka Monika Žolkošová cvičila na husliach svoje partie. Kvinteto sa teda rozšírilo. Ved' prečo by nemali využiť hudobný potenciál, skrývajúci sa v absolventke strednej hudobnej školy. Keď už profesionáli, tak všetci. V inštrumentálnej sekcií hrali známi krakoví hudobníci: M. Pawlik - kontrabas (zo skupiny Dżamble), J. Budziaszek - bicie (skupina Skaldowie) a J. Božk - klávesy (skupina Beal Street Band). Spievali Halina a Pavol Sobczakovi, Margita Capiaková a Danuta Folfasová. V tomto roku sa im opäť nepodarilo získať jednu z hlavných cien, ale "malé zvončeky" ich rovnako potešili. Dostali ich nielen za vynikajúci prednes, ale predovšetkým za to, že pôsobia v slovenskej národnostnej menštine a pričinujú sa tak k vzájomnému porozumeniu.

Harmónia vládla aj u piaristov. Z listkov, ktoré nám J. Božk rozdal počas koncertu, sme všetci svorne spievali strhujúci refrén piesne Cyrilometodská, ktorú Kvinteto zahralo na záver svojho vystúpenia.

Kňaz Jan Palusiński by bol rád, keby sa festivalu zúčastnili Česi aj Slováci. Spomína si na 70. roky, keď hostia zo Slovenska pravidelne prichádzali, báli sa však povedať svoje mená. Zato krásne spievali a priniesli

Robime to preto, aby naša kultúra nezanikla. Som presvedčený, že sa bude aj rozvíjať.

Slováci v Podkarpatskej Rusi nemajú zatiaľ svoj časopis, ale v užhorodských novinách niekoľkokrát vyšla zvláštna príloha Slovenský kuriér, venovaná tamojšej slovenskej národnostnej menštine. Materiálna pomoc ukrajinskej vlády nie je posta-

čujúca. Zato krajania priznávajú, že úrady ich plne uznávajú a ich požiadavky rešpektujú. Vlastne v celej Podkarpatskej Rusi nikto nespochybňuje existenciu Slovákov. Majú plné pochopenie napr. v Krajskom úrade v Užhorode, ktorý im už v polovici tohto roka pridelil dotáciu vo výške 300.000 ukrajinských kupónov. Finančnú pomoc dostali tiež od mestského úradu.

Jedným z protektorov a stálych spolupracovníkov podujatia Sacrosong bol od začiatku kardinál Karol Wojtyła.

Na fotografii: Vitráž podľa projektu Heleny Papée-Božkovej, ktorou autorka venovala ako dar Fundácii Sacrosong Svätému Otcovi počas jeho návštevy v Krakove v r. 1991

do Poľska náboženskú pieseň talianskeho autora, ktorú až dodnes všetci spievajú.

Takže, milí čitatelia, nielen Oravské kvinteto, ale aj vy sa môžete zúčastniť na 18. ročníku Sacrosongu, ktorý sa bude konať pravdepodobne v Poznani. Všetky informácie udeľuje sekretariát festivalu na Jesionovej ulici č. 16 v Krakove.

Text a foto:
VLASTA JUCINIEWICZOVÁ

Pre celú Podkarpatskú Rus nastali nové časy. Nepatrí už k bývalému Sovietskemu zväzu ale k samostatnému ukrajinskému štátu, ktorý sa však borí s obrovskými ekonomickými problémami. Napriek tomu tamojši Slováci sú radi, že môžu slobodne rozvíjať svoju kultúru, tradície a národnú odlišnosť.

EUGEN MIŠINEC

HENRY SLESAR

LIEK PROTI NESPAVOSTI

Cavender odhodil do hotelového popolníka ďalší ohorok. Hromada nedosajčených cigaret v popolníku pripomínaла kľuky odporných bielych červíkov. Svetielkujúce ručičky budíka na nočnom stolíku sa pomaly bližili k štvrtej hodine. Uvedomil si, že takýto nevyspatý nebude môcť naplno pracovať a zasa vzbudí nevôľu svojho šéfa. O štvrt' na päť sa konečne vzdal nádeje na spánok a pokúsil sa čítať. Písmená sa mu pred očami rozmažávali. O piatej zadriemal, ale o necelých desať minút sa prebudil. O šiestej sa rozhadol, že poslúchnie radu doktora Steersa a obráti sa na psychiatra.

Psychiatre bol tučný muž s prívetivou tvárou. Volal sa Tedaldi. Keď mu Cavender vysvetlil, že už dva mesiace trpí tŕňou nespavostou, doktor povedal:

- Môj kolega Steers, keďže vás ku mne poslal, zrejme vylúčil všetky organické príčiny. Dovoľte, aby som si najprv poznačil vaše osobné údaje, a potom sa pozahovárame.

Uvedol svoje nacionálne. meno: Charles Cavender. Vek: tridsaťšesť rokov. Povolanie: úradník v námornej spoločnosti. Stav: vdovec.

Doktor Tedaldi nadvihol oboče:

- To znamená, že vaša žena zomrela v mladom veku?

- Zahynula nešťastnou náhodou, - zamrmal Cavender.

- Akým spôsobom?

- Vari je to dôležité?

- Možno je.

Cavender si zhlboka vzduchol a začal rozprávať:

- Stalo sa to začiatkom zimy, uprostred noci. Bolo pokazené kúrenie, a tak som do spálne priniesol elektrický ohrievač. Neviem, ako sa to mohlo stať, ale posteľná bielizeň začala horieť, tak aspoň usúdili odborníci, ktorí prípad vyšetrovali. Obaja sme tvrdo spali. Uprostred noci ma zbudil dym, taký hustý, že nič nebolo vidieť. Kričal som, volal Lindu, ale sa neozývala. Celá izba bola v plameňoch. Pokúšal som sa otvoriť dvere, ale kľúčka bola rozpálená. Napokon sa mi podarilo ujsť do kúpeľne a zatvoriť za sebou dvere...

Od vzrušenia sa mu roztriasol hlas. Tedaldi sa súcitne díval, ako si chvejúcimi rukami zapáľuje cigaretu, aby sa upokojil.

- Ani som si poriadne neuvedomoval, čo robím. Otvoril som okno na kúpeľni a vyskočil. Naštastie pod oknom boli kriky a tak sa mi nič nestalo. Pustil som sa do behu, utekal som zo všetkých sôl. Zastavil som sa až pri ceste a obzrel sa na dom v plameňoch. Bol starý, celý z dreva. Zhorel ako škatuľka zápaliek...

Už nebolo čo dodať, Cavender zmíkol.

- Máte výčitky svedomia, že ste ju nezachránil? V tom je váš problém, však? - spýtal sa Tedaldi.

- Nie, - odpovedal Cavender.

- Na tom by nebolo nič čudného. Aj keď ste nemali možnosť zachrániť ju, predsa by ste mohli mať pocit viny voči svojej žene, už len preto, že vy ste ostali nažive a ona zomrela.

- Nie, - pokojne zopakoval Cavender. - Som si istý, že som nezavinil jej smrť. Nech si on hovorí, čo chce.

- On? Kto?

- Jack Fletcher, jej brat. On by potreboval psychiatra oveľa viac než ja. Aby ho vyliečil z tej fixnej idey.

- Akej? Že ste jeho sestre spôsobili smrť?

- Áno.

- Ako prišiel na takú myšlienku?

- Čo ja viem? Nikdy som ho nevidel. V čase požiaru ho od nášho domu delilo tisíc kilometrov. Tvrď to však s takou istotou, ako by tam bol vtedy stál za dverami. Zhromaždil si výstrižky z novín, všetko, čo sa o tom popísalo, a medzi nimi boli aj nesprávne dohady.

- Kde bol vlastne v tom čase?

- V Denveri, v nemocnici. Je vojnovým invalidom. Minulý mesiac ho prepustili domov. Ešte z nemocnice mi poslal list, v ktorom ma obviňuje, že som mysel iba na vlastnú kožu a Lindu som nechal napospas plameňom. Načisto blázivý list, doktor.

- A kde je teraz?

Cavender zahasil v popolníku cigaretu a zamrmal:

- Tu, v meste.

- Ozval sa vám?

- Raz mi telefonoval. Táral hlúposti, vyhral sa mi, že pomstí smrť svojej sestry. Je to jednoducho šialenec, doktor. Ale ja som vtedy naozaj nič nemohol urobiť! On v tej izbe predsa nebol, nevie, aké tam bolo peklo. Podľa všetkého bola Linda už mŕtva, keď som sa prebudil. Nič sa už nedalo robiť!

- V poriadku, - chláhol ho jemne doktor Tedaldi. - Mne sa nemusíte ospravedlňovať.

- Pochopiteľne viem, že to spolu súvisí, moja nespavosť a to ostatné. Ale doktor, ja som dobre spával a to mi robí starosti. Po tom požiare som dobre spával.

- Kedy vlastne začala vaša nespavosť? Keď sa Jack Fletcher vrátil z nemocnice?

Cavender odvrátil pohľad a zamyslel povedal:

- Áno, čoraz viac som presvedčený, že on to zavinil.

Tej noci vyfajčil poslednú cigaretu. Prekutil všetky zásuvky v nádeji, že objaví nejaký zabudnutý balíček, ale márne. Preklinal svoju zábulivosť. Vedel, že v recepcii hotela cigarety nemajú. Neostávalo mu nič iné ako sa obliecť a ísť do najbližšieho drugstoru.

Kúpil si štyri balíčky a pri platení sa ho predavač spýtal, či si ešte niečo želá. Napadlo mu, že by si mohol vypýtať nejaké prášky na spanie, ale potom si to rozmyslel. Ak mu nepomohli lieky od doktora Steersa, ako by mu mohli pomôcť pilulky z drugstoru?

Cestou k hotelu premýšľal o tom, že mu včerajšia návšteva psychiatra vôbec nepomohla. Síce sa mu učavilo, keď sa mohol vyzoprávať, ale jeho problém sa tým vôbec nevyriešil. Jeho problém, a to mu bolo čoraz jasnejšie, sa nazýval Jack Fletcher.

Zvyšok noci prebdel. Fajčil cigaretu za cigaretou, až kým nezazvonil budík. Vtedy sa obliekol a šiel do práce.

Tam už naňho čakal jeho šéf, pán Jameson a upozornil ho, že predošlého dňa nesprávne vyplnil objednávku na lodnú plavbu. Jameson sa sice usmieval, ale neveštiilo to nič dobré.

- Naozaj ma to veľmi mrzi, - ospravedlňoval sa Cavender. - Nikdy predtým sa mi také niečo nestalo...

- Vyzeráte unavene, Charlie, - povedal Jameson. - Máte azda nejaké starosti?

- Iba ma trápi nespavosť. Už som bol u lekára.

- V poriadku, ale odteraz si dávajte pri práci väčší pozor.

V noci dlho premýšľal, až sa napokon rozhadol. Ráno zatelefonoval Jackovi Fletcherovi.

- Jack? Ahoj. Tu je Charlie. Charlie Cavender...

Z opačného konca drôtu sa neozvala žiadna odpoved.

- Povedz, Jack, čo keby sme sa stretli a väzne sa pozahovárali?

- S tebou sa nemám o čom zhovárať, Cavender!

- Nebudť tvrdohlavý. Mali sme si to už konečne vyjasniť. Ja by som zašiel k tebe a...

- Neopováž sa tu objaviť! - prerušil ho hlas, plný nenávisti. - Neboj sa, myslím na teba vo dne v noci... ved' ty ešte uvidíš!

Tresol slúchadlo.

V noci spadol hotelový popolník na zem a rozobil sa. Cavender zúrio kopol do črepov a nakoniec sa rozplakal.

- Och, bože, chcel by som spať, - stonal. Kedy už konečne budem môcť spať? A to všetko kvôli nemu, prekliatemu. Chce ma takto trápiť, kým nezošaliem...

V práci po celý deň mysel na Fletchera. Večer sa rozhadol, že ho pôjde navštíviť.

***

Dom, v ktorom Fletcher býval, sa nachádzal v najbiednejšej časti East Sidu a

pôsobil ošumelo. Fletcher mal byt na prízemí. Keď Cavender zaklopal, dvere sa samy otvorili. Prvýkrát v živote uviel Lindinho brata.

Bol to chudý, černovlasý mladík, s vycivenou kostnatou tvárou. Sedel v invalidnom vozíku, nohy mal prikryté vlnenou dekou. Linda mu sice spomíala, že ho z armády prepustili ako invalida, ale nepovedala, že je ochrnutý. Cavender sa od úľavy takmer rozosmial. Vedť to vlastne znamená, že dostal strach z jedného paralyтика! Všetky jeho hrozby boli iba plané reči!

- Jack Fletcher? - spýtal sa vo dverách. - Ja som Charlie Cavender.

- Čo tu chceš? - hrubo sa naňho osopil mladík. - Odíd!

Obrátil svoje pojazdné kreslo k dverám a jednou rukou sa ich snažil zavrieť. Cavender ich pridržal špičkou topánky.

- Nehovor tak, Jack. Venuj mi iba päť minút, viac nežiadam.

Fletcher sa zamračil, ale pomkol sa s kreslom dozadu. Nevyzeralo to sice ako privítanie, ale aspoň ho už nevyháňal z bytu.

- Je mi ľúto, - povedal Cavender vchádzajúc do izby. - Linda mi nepovedala, že si...

- Nemusíš ma ľutovať! Seba ľutuj!

- Mýliš sa, Jack. Nie je pravda všetko, čo si vyčítal z novín. Nikdy si mi nedal príležitosť, aby som ti vysvetlil, ako sa to v skutočnosti stalo.

- Odíd, chlapče, - povedal unavene Fletcher. - Budť taký dobrý a nechaj ma na pokoji.

- Neodídem, kým ma nevypočuješ.

- Odíd! Urobíš lepšie, ak odídeš skôr, než urobím to, čo som si dávno zaumienil! Keď som sa dopočul...

- Chcel si ma zabíť!

- Áno. Chcel som ťa zabíť a ty si to zasluhuješ.

- A ako to chceš urobiť? - pohŕdavo sa spýtal Cavender.

- Myslíš, že potrebujem k tomu nohy?

Zrazu otvoril zásuvku na písacom stole a siahol do nej. Cavender sa nezľakol, ani vtedy nie, keď sa v jeho rukách zaligotala pištoľ:

- Na toto nie sú potrebné nohy, - povedal Fletcher.

Cavender pomaly kráčal k nemu.

- Nerob hlúposti, Jack. Zahod' tú zbraň.

- Môžem to urobiť hned. Stačí potiahnuť kohútik...

- Odhod' to! - zopakoval Cavender.

Schmatol invalida za zápästie a pevne ho držal. V tých chudých rukách bolo viac sily než sa nazdal, ale vedel, že on je predsa len silnejší.

Invalidný vozík sa pri ich zápase začal kymácať. Fletcher sa musel jednou rukou pridržať, aby nestratil rovnováhu. Cavender to šikovne využil a skrútil mu ruku s pištoľou tak, aby zbraň mierila na mladíkovu tvár.

Vo Fletcherových očiach sa mihol strach. Snažil sa odťahnuť prst zo spúšte. Cavender to neprispustil. Zalial ho prijemný pocit vlastnej prevahy a zadostučinenie. Jeho trýzniteľ mu bol teraz vydaný na milosť a nemilosť.

Fletcher niečo nezrozumiteľne zamrmhal. Boli to jeho posledné slová. Cavender mu pritláčal prsty na pištoľ, až kým nezaznel výstrel. Potom mu pustil ruku a cívol. Díval sa na mŕtveho v invalidnom kresle a necítil nijakú ľútosť. Fletcher si to zavinil sám. On vzal zbraň do ruky, jeho prsty stlačili kohútik.

Chvíľu načúval. V dome bol pokoj, na

výstrel nikto nereagoval. Rozmyšľal, čo má urobiť. Má sa prihlásiť na políciu a uviesť, že to bolo v sebaobrane? Alebo má všetko nechať tak, ako je? Policia sa bude určite domnievať, že ide o samovraždu. Výjav, ktorý v byte nájdu, hovorí sám za seba: bezmocný invalid, pištoľ ako spomienka na vojnu. Zúfalé gesto človeka, ktorý ostal na svete celkom sám.

V dome bolo stále ticho. Pomaly vyšiel z bytu na ulicu.

Večer strávil v kine a ešte pred koncom filmu pocítil príjemnú ospalosť. Vstal a vrátil sa do hotela. Okolo desiatej večer si objednal na izbu sendvič a flášu vína. S chuťou sa navečeral. Potom si zapálil cigaretu a oblečený si ľahol na posteľ.

S pôžitkom si uvedomoval, ako naňho ide spánok. Pripomínaло mu to hladkajúcu ruku, nežný dotyk letného vánku. Viečka mu oťaželi. Usmial sa. Úsmev mu ostal na tvári, aj keď o pár minút upadol do hlbokého spánku.

* * *

Riaditeľ hotela sa ustarane zvŕtal okolo policajného inšpektora a rozhadzoval rukami.

- Prosím vás... vo vašom hlásení...

- Nemusíte mať obavy, - prerusil ho inšpektor, - ak máte na myšli poistenie. Za požiar v tejto izbe nenesiete nijakú zodpovednosť. Váš hotel má dobré meno.

Riaditeľ si s uľahčením vydýchol.

- Nemôžete byť zodpovedný za to, - pokračoval inšpektor, - že niektorí ľudia nemajú v hlave mozog. Zvlášť fajčiari. Tisíckrát im pripomienete, aby nefajčili v posteli, a hľa, toto je výsledok.

Obrzrel sa za ošetrovateľmi, ktorí práve odnášali zuhoľnaté telo, a súcitne doložil:

- Úbožiak. Určite spal veľmi tvrdo.

ŽIVOT SI VÁŽIM...

Vážená redakcia, prijmite odo mňa, Vášho dlhoročného čitateľa, čo najsrdečnejší pozdrav. Život čítam už takmer dvadsať rokov. Dostávam ho prostredníctvom klubovne v Podvuku, odkiaľ pochádzam, a kde som ho počas pravidelných návštev rodicov aj odoberal. Žiaľ, v minulom roku mi rodičia zomreli a tak do rodnej obce chodievam zriedkavejšie, v súvislosti s čím odoberám časopis s veľkým oneskorením. Preto by som bol rád, keby som si časopis mohol predplatiť priamo u Vás...

Tešími sa, že redakcia má k nám teraz bližšie a môže krajanov častejšie navštěvovať. Náš Život som si veľmi obľúbil a vážim si ho. Je totiž jediným obhajcom a tlmočníkom záujmov našej malej slovenskej a českej menšiny v Poľsku. Vďaka vám, drahí redaktori, môžeme si udržať a zachovať našu krásnu materinskú reč. Oceňujem to podľa seba, nikto mi totiž nemôže povedať, aký si ty Slovák, keď nepoznáš svoj jazyk. Naopak, každý je prekvapený, najmä príbuzní zo Slovenska, že dobre ovládam slovenčinu, aj keď bývam ďaleko od rodnej Oravy a nemám sa s kým po slovensky pozhovárať. Tak im vysvetlujem, že som predsa chodil do slovenskej školy (síce len tri roky, lebo ju potom Poliaci zlikvidovali) a nezanedbal som materčinu ani neskôr. Pohľadal som všetky slovenské knihy, aké sa mi do rúk dostali, počúval som rozhlas a televíziu, no a číhal som náš Život... Som jednoducho zaľúbený do mojej materinskej slovenskej reči.

V Živote sa mi najviac páčia historické články, najmä týkajúce sa dejín Spiša a Oravy. Svojho času som mal možnosť prečítať si kroniku Podvuka, ktorú začal písat kňaz Šmihel a potom v nej pokračoval a nadálej pokračuje bývalý podvľčiansky richtár Štefan Chovanec. Sú tam veľmi zaujímavé poznámky.

Casopis Život doporučujem aj svojmu bratovi a sestre, ktorí taktiež odišli z rodného kraja, ale bývajú nedaleko mňa. Aj im sa páči...

Celej redakcii posielam horúci pozdrav, tak horúci, ako je slnko na jar.

So srdečným pozdravom

JOZEF GRAPA
Sosnowiec

EŠTE O JAZYKU BOHOSLUŽIEB

Niekto hovoria, že svetlo slobody a řešpektovania práv národnostných menšín svitlo v Helsinkách. V skutočnosti začalo to už koncom 40. rokov na pôde OSN, kedy bola schválená Všeobecná deklarácia ľudských práv. Odvtedy ochranci menšín bolo venované mnoho dokumentov a krajiny, ktoré tieto dokumenty podpisali, ich vo-

väčej alebo menšej miere dodržiavajú a aspoň by mali dodržiavať. Svoje stanovisko v tejto veci vyjadriala i Svätá stolica v známom posolstve pápeža Jána Pavla II. O úcte k menšinám, ktoré v našich kostoloch na Spiši a Orave dodnes nebolo prečítané. Neviem, či texty posolstva nedoručila pošta, alebo ho miestni farári podrobili prísnej cenzúre a uznali, že je pre ich farnosti, obývané slovenskou menšinou, príliš odvážne.

Tak či onak nemá to nič spoločné s náboženskou toleranciou, ktorou sa Poľsko kedysi pýšilo, je prejavom podceňovania a pohľadu voči všetkým veriacim, vtedy bolo určené nielen príslušníkom menšín, ale aj, a možno predovšetkým, ostatným obyvateľom. A keďže v tomto posolstve je reč i o práve menšín na bohoslužby v ich národnom jazyku, prišiel mi na um príbeh kniežaťa Rastislava, ktorý požiadal byzantského cisára Michala III., aby mu poslal vierožvestcov (Cyrila a Metoda), ktorí by hlásali Božie slovo v jazyku zrozumiteľnom jeho ľudu. Rastislav, keďže chcel byť nezávislý, sa tým postavil proti západným, franským vplyvom a násilnej germanizácii uskutočňovanej nemeckými kňazmi. Je tu teda istá analógia s našimi snahami o slovenskej bohoslužbe na Spiši a Orave a o výučbu krajanských detí v materinskom jazyku. Síce po mnohoročnom prosíkaní Metropolitná kúria v Krakove zaviedla v niekoľkých obciach slovenské bohoslužby, aj to neúplné a s rôznymi komplikáciami (dovoz kňazov), ale teraz táto otázka opäť stagnuje. Tri štvrtiny oravských a spišských dedín slovenské omši nadálej nemá. Tažko pochopiť, prečo to Kúri ide tak ľažko.

Ked po II. vatikánskom koncile zaviedli na celom svete bohoslužby v národných jazykoch, mysleli smie si, že sa to vzťahuje aj na nás a iné menšiny žijúce v Poľsku. Kde! Na to bolo treba čakať ďalšie desaťročia. Svojho času som sa o tom rozprával s viacerými krajanmi, ktorí k nám prišli na návštevu zo Spojencích štátov, kde je, ako všetci vieme, nespočetné množstvo rôznych národnostných menšín a vierožvnaní. Hovorili mi, že cirkev tam nekládla

žiadne prekážky, naopak, snažila sa pomôcť menšinám nájsť kňazov ovládajúcich ich jazyky. V Amerike žijú tisíce Slovákov, Maďarov, Poliakov, Čechov, Talianov, Francúzov a iných národností. Majú svojich kňazov, ktorí sa už tam vyučili, tam sa naučili rodný jazyk a v tomto jazyku odbavujú bohoslužby pre svojich rodákov. Vyznávači každého vierožvnania si môžu bez prekážok chodiť do svojich kostolov a v nich používať svoj jazyk. Slobodu vyznania a používania národného jazyka im zaručuje ústava.

Ani americkej vláde, ani tamoxej cirkevnej hierarchii neprekážajú inojazyčné tabule, slovenské, poľské či iné náhrobky na cintorínoch, školy, a kultúrne domy a iné prejavy života a kultúry národnostných menšín. Taká je ozajstná demokracia a tolerancia. Tu sa sama natíska otázka: prečo nemôže byť takto aj u nás? Ved' už nežijeme za železnou oponou, aj k nám konečne prišla demokracia, ktorá by predsa všade mala znamenať to isté. Nemôže to byť ináč ani v cirkvi, ktorú k tolerancii a láske k všetkým ľuďom, bez ohľadu na národnosť, zavádzajú aj hlavné prikázanie: miluj svojho blížneho ako seba samého.

A. B.

ORAVSKÉ LETO '93

Jablonka bola už druhýkrát dejiskom kultúrneho podujatia nazванého Oravské leto. Je to vlastne prehliadka folklórnych súborov, kapiel a spevákov. V programe podujatia bola tento rok aj súťaž oravskej literárnej tvorby, športové preteky detí, stredoškolskej mládeže a dospelých a preteky požiarnikov, ktorých sa zúčastnili všetky požiarne zbyz z jablonskej gminy.

Hlavné slávnosti sa konali 5. septembra a boli spojené s dožinkami, ktoré v Jablonke zorganizovali po niekoľkoročnej prestávke. Najprv sa sprevod roľníkov a mládeže z jednotlivých dedín pobral do farského kostola vezúc na vozoch a traktoroch dožinkové vence.

Kr. V. Smrečáková (druhá zľava) v dožinkovom sprevode

Po sv. omši sa slávnosť prenesla do amfiteátra. Zúčastnili sa jej viacerí hostia, o.i. námestník nowosączského vojvodu Jacek Rogowski, predseda Vojvodskej samosprávej komory Wojciech Śliwiński, kurátorka osvety a výchovy Janina Gościejová, predstaviteľa gminnej samosprávy na čele s vojtom Julianom Stopkom, ktorý prebral dožinkové vence od zástupcov jednotlivých dedín. V delegácii Malej Lipnice bola aj naša krajančík Viktória Smrečáková. Ona tiež pripravila skupinu dievčat, ktoré na scéne zaspievali niekoľko pekných oravských pesničiek.

Na Oravskom lete už tradične vystupovali folklórne skupiny a súbory z Chyžného, Hornej Zubrce, Malej Lipnice a Jablonky. Spolu s nimi sa divákom predstavil aj slovenský regionálny súbor zo Zuberca. Slávostným momentom bolo odovzdanie čestných diplomov. V tomto kontexte poznamenajme, že zástupcovia Regionálneho kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne odovzdali diplom vedúcomu súboru Male Podhale Andrzejovi Haniaczykovi.

Na športovom ihrisku prebiehali gminné požiarické preteky, ktoré hodnotila porota pod vedením obvodného veliteľa požiarich zborov v Novom Targu kpt. W. Leśniakiewicza. Prvé miesto už po štvrtý raz obsadil požiarický zbor z Malej Lipnice, ktorý získal pekný pohár a odmenu 3 mln. zł.

EUGEN MIŠINEC

HARKABUZ

Naše krajanské klubovne, ktoré sú kulturnymi strediskami v jednotlivých obciach, plnia ešte jednu, podľa mňa závažnú úlohu - zhromaždiť cenných predmetov, ktoré dnes majú už múzejnú hodnotu. Dnes, keď v našich obciach úplne vymizli mestne kroje, keď sa z našich príbytkov kdesi vytratili staré heligónky a iné dávne hudobné nástroje - môžeme ich ešte nájsť len u dobrého vedúceho našej klubovne. A predsa ešte v päťdesiatych a snáď aj na začiatku šesťdesiatych rokov boli skoro v každej oravskej domácnosti keď nie kompletné, tak aspoň niektoré časti mužských alebo ženských krojov.

Až sa nechce veriť, že za tých 30 rokov sme nechali zničiť alebo vymiznúť všetko to, čo si obliekali naši pradedovia, otcovia a čiastočne aj my. Pritom musíme zdôrazniť, že tieto kroje boli nielen pekné, ale aj pevné. Najprv ich ľudia nosili na sviatky a nedele, a keď sa trochu ošúchali, ešte dlho slúžili ako oblečenie na všedný deň. Ľudia si ich vážili, lebo nielen materiál, ale aj jeho spracovanie, štie a pod. sa robilo ručne. Podobne bolo s niektorými hudobnými nástrojmi, ktoré zhľadávali zruční dedinskí majstri.

Vrátim sa však k našim klubovniam, dalo by sa povedať, minimúzam uschovávajúcim tieto cenné kroje, ktoré sú dnes tak

Návrát ku krojom - svadobníci pred kostolom v Podvuku

často prezentované pri rôznych príležitostach - v televízii, na festivaloch, pri cestách do cudziny, počas štátnych sviatkov, na ľudových slávostach atď. V poslednom období čoraz častejšie prichádza do klubovní aj mládež požičať si kroje napr. na svadbu. Dokazuje to aj fotografia, ktorú Vám posielam na zdôvodnenie týchto konštatácií. Mladý páár je ešte moderne oblečený, ale družičky a družovia sa už hrdia v krojoch.

V horšej situácii sú klubovne, v ktorých kroje chýbajú, budť ich majú málo. Nemôžu zorganizať folklórny súbor či ľudovú kapelu. Uvedomujem si, že dnes vybavenie väčšieho súboru krojmi je mimoriadne nákladné a naša finančná situácia nám to nedovoľuje. Ale snáď by sa dalo vyhospodáriť nejaké prostriedky a zadovážiť aspoň niekoľko krojov do niektorých klubovní, aby sme mohli čestne reprezentovať svoju obec, región a našu kultúru. Samozrejme takéto kroje by si vyžadovali dobré zabezpečenie vo vhodných skriňach, ale to je vedľajšia vec a hádam nebude robiť problém. Pouvažujme o tom.

F. H.

SPIŠSKÍ ZLATÍ

JUBILANTI

Ako sme sa dozvedeli na Matričnom úrade v Nižných Lapšoch, tento rok niekoľko manželských párov v tejto gmine oslávilo pekné životné jubileum - zlatú svadbu. Sú to:

Žofia a Vojtech GALOVIČOVCI
z Kacvina, č. 75,
Anna a Jozef VOJČIKOVCI
z Kacvina, č. 229,
Agneša a Andrej PAVLIKOVCI
z Fridmana, ul. J. Sobieského 69,
Mária a Ján TIMEKOVCI
z Nižných Lapšov, ul. Dluga 60,
Anna a Andrej BOGAČÍKOVCI
z Nedce-Zámku, č. 20,
Žofia a Jakub KREMPÁSKYOVCI
z Nedce, č. 87.

Počas slávosti na matričnom úrade boli oslávenci vyznamenaní medailou za dlhorocné manželské spolužitie. Samozrejme nechybali gratulácie a pozdravy od najbližej rodiny, príbuzných a známych. Pripája sa k nim, aj keď trošku oneskorene, i naša redakcia a do ďalších rokov želá milým jubilantom veľa zdravia, pohody a šťastných, pokojných chvíľ. (jp)

TU ČOSI NEŠTIMUJE...

Chcem dnes trochu pouvažovať, ako je to vlastne s tou našou slobodou a možnosťami, čo sme v III. republike získali, či ju máme plnú, alebo ju treba aspoň v niektorých oblastiach nášho života, ešte so sviečkou hľadať. Niekomu sa táto otázka môže zdať čudná, vedť už časy poddanstva a práce na panskom máme dávno za sebou. Do minulosti patrí i obdobie viac alebo menej obmedzenej slobody v časoch totality. To všetko je pravdou. Budujeme predsa demokraciu, v hospodárstve zavádzame trhový systém a noviny, televízia i rozhlas do celého sveta volajú o slobodách, právach a možnostiach obyvateľov. A predsa mi tu čosi neštimumuje...

Nedávno sme mali parlamentné voľby. Pred nimi počas volebnej kampane sme v rozhlasu mohli sledovať relácie, v ktorých predstaviteľia jednotlivých strán, zväzov či hnutí vychvaľovali svoje programy a slobodne kritizovali, ohovárali, ba priam opľúvali svojich volebných súperov. Slúbovali hory doly, ale o menšinách ak sa nemýlim, nikto neutrúsil ani slovíčko. Nejde mi len o to. Čo je to však za sloboda, aké možnosti, keď národnostné menšiny nemajú v rozhlase a televízii svoje programy. Pravdu povediac okrem nemeckej menšiny, ktorá si v poslednom období vymohla pravidelné krátke programy v lokálnych vysielacích staniciach. Veľmi by sa zíšli. Dnes, keď niet cenzúry, každý si môže o nás verejne hovoriť čo chce a my sa nemôžeme brániť či s nepravdivým budť chybňom tvrdením zapolemizovať. Je to sloboda vyjadrovania

sa, ale na druhej strane tejto slobody, alebo skôr možnosti nijet. Nemožno tiež hovorit' o ozajstnej slobode vtedy, keď sa národnostnej menšine nedovoľuje bohoslužby v jej materinskom jazyku, ale o tom som už viackrát písal.

V lete t.r. som si v Katolíckych novinách všimol článok Spiritualitu pre univerzity, hovoriaci o stretnutí rektorov univerzít zo Slovenska, Čiech a Poľska. Zaujala ma v ňom najmä spoločná snaha hľadania cest k vzájomnej spolupráci, výmena názorov o kresťanskej výchove a mravouke v kontexte vysokých škôl. Je to pekné, že sa speje k spolupráci, že sa hľadajú spoločné riešenia problémov, len škoda, že sa nespolupracuje a nevyužíva vzájomné skúsenosti v riešení národnostných otázok. Prečo o tom pišem. Účastníkov spomínaného stretnutia prijal Charge d' affaires poľského veľvyslanectva v Bratislave, ktorý pred dvomi rokmi, ešte ako generálny konzul, bol na Spiši. Ako mi povedal, príšiel sa osobne presvedčiť, ako to s tým slovenskými bohoslužbami vyzerá, lebo mu vrazil p. Čarnogurský (vtedajší premiér SR) a p. Mikloško (vtedy predseda SNR) nedajú pokoj a stále sa ho pytajú, či je už táto otázka vyriešená. No a presvedčil sa, že tu, ako som už povedal, čosi neštimuje.

O tých slobodách by sa dalo písat' ešte veľa, hoci aj v kontexte výučby slovenského jazyka na základných školách, no a predovšetkým preto, že Sejm PR za štyri roky neboli schopní schváliť zákon o menšinách, ani záZNAM v Ústave PR, ktoré by tieto slobody garantovali. Natíska sa otázka, či to dokáže terajší, novozvolený Sejm, ktorý má predsa vypracovať a schváliť novú Ústavu Poľskej republiky. Po doterajších skúsenostach mám v tejto veci vážne pochybnosti.

J. B.

prebieha dosť ďaleko od Oravy a Spiša. Kedysi bolo sice železničné spojenie z Nového Targu do Czarného Dunajca, ale ho pre nerentabilnosť zrušili a nakoniec železničnú trať rozobrali. Škoda, lebo do Trstenej chýbal len niekoľkokilometrový úsek. Dnes v rámci vznikajúceho Euroregiónu Tatry by sa toto spojenie iste zišlo. (jp)

BEL'ANIA NA SLOVENSKU

Dychová hudba je medzi krajanmi, najmä staršími, veľmi obľubená. Preto nečudo, že naše prehliadky dychových orchestrov sa tešia veľkej popularite. Dva týždne po poslednej vo Vyšných Lapšoch, čiže 12. septembra t.r., sa podobná uskutočnila v Trstenej na Slovensku. Bol to III. ročník tzv. Trstenskej krídlovky - festivalu dychových orchestrov z Oravy, ktorý usporiadal Mestský úrad a Dom kultúry v Trstenej. Zúčastnila sa ho aj naša dychovka z Novej Belej, pod vedením kapelníka kr. Emila Cerváša, ktorá zahrala niekoľko regionálnych a slovenských skladieb. Bel'ania vystúpujúci v malebných spišských krojoch sa veľmi páčili a získali pochvály diplom a na pamiatku pekný tanier zo známej trstenskej keramiky. (jp)

SPIŠSKÝ BOĽAVÝ ZUB

Hovorí sa, že zdravie je najväčším pokladom človeka. Keď nám slúži, môžeme sa cítiť naozaj bohatí. Totiž v opačnom

priípade, keď nám zdravie zlyhá a musíme ísť k lekárovi a používať lieky - čo je dnes veľmi drahé, najmä v prípade súkromných lekárskych služieb, - peniažky sa nám rýchlo rozkotúľajú, aj keby sme ich mali neviem kol'ko.

Je dobre, že na Spiši máme pomerné slušne vybavené zdravotné strediská, kde miestni obyvatelia v prípade potreby nájdú vždy pomoc. Treba povedať, že si svoje povinnosti plnia zodpovedne a pacienti sú u ich prácou spokojní.

Nedávno sme navštívili Gminné zdravotné stredisko v Nižných Lapšoch, ktoré sa už niekoľko rokov nachádza v novej budove. Na tunajšie pomery je dosť priestrané a na počudovanie malo skoro od začiatku všetky priestory využité. Ordinoval tu odborník všeobecného lekárstva, pediater a Zubný lekár. Žiaľ, posledný z uvedených, ktorý tu bol vari najviac potrebný, stredisko asi pred polrokom opustil. A tak Spišiaci chtiac -nechtiať musia chodiť k súkromným zubačným lakárom až do Nového Targu, čo ich stojí nielen veľa peňazi, ale aj čas. Pritom, ako sa mi viacerí stážovali, väčšina plati poistné.

- *Gminný úrad* - ako nám povedal vojt nižnolapšanskej gminy mgr. ing. Wendelin Haber, - robi všetko, jednako formou inzerátorov v novinách, ako aj prostredníctvom zdravotnickej služby, aby sme zubačného lekára čo najskôr získali. Žiaľ, zatiaľ sa nám nikto neohlásil, aj keď kandidátom ponikame ubytovanie.

Zdá sa nám, - a je to aj mienka obyvateľov nižnolapšanskej gminy, - že inzeráty a kanály zdravotnickej služby nestáčia. Treba hľadať energickejšie, lebo s boľavými zubačmi nemožno dlho čakať.

JOZEF PIVOVARČÍK

KRAKOV -

BRATISLAVA

Od 26. septembra platí nový železničný cestovný poriadok pre zimné obdobie. Ako sme zistili na Hlavnej stanici v Krakove, veľa sa v ňom zmenilo. Okrem iného bolo zavedené nové medzinárodné spojenie z Krakova do Bratislavu a späť. Krakovský rýchlik odchádza každý deň o 20.06 hod. a je v Bratislave ráno o 5.32 hod. Zase z Bratislavы odchádza o 22.35 hod. a prichádza do Krakova ráno o 8.25 hod. Prichody a odchody vlaku sú synchronizované s varšavskými rýchlikmi do Krakova i Katovic a späť, kým v Bratislave s viedenskými a budapeštianskými. Poznamenajme, že je to prvé rýchlikové spojenie so Slovenskom prechádzajúce mimo územie Českej republiky. Trasa vede cez Trzebinu, Bielsko-Bialu, Zwardoń-Skalité, Čadcu, Žilinu, Trenčín a Trnavu.

Nový spoj bude iste vhodný pre našich krajanov zo Sliczksa. Škoda, že jeho trasa

VÝPIS Z NOVOBELSKÉJ KRONIKY

DOKONČENIE ZO STR.13

V ten rok bola cholera nielen v Belej, ale aj v Krempachoch. Aj v Poľsku mreli ľudia na cholera. Do Novej Belej prišiel vtedy duchovný otec, páns farár Matej Dunajský. Po cholere žil ešte dĺhе roky a zastával svoj knižaský úrad. Pán Boh nás chráni od takého času, aký v tej dobe bol a aby sa ho nikto viač nedočkal, lebo tu ľud tak mrel, že ich po 5-6 pochovávali do jedného hrobu. Toto opisujem ja, Ján Kurnát.

*

Tým končia v našej kronike hlavnéjsie záznamy týkajúce sa Novej Belej. Možno že aj iné obce na Spiši a Orave majú podobné kroniky. Nebolo by od veci pozrietať sa aj do nich. Keďže niektoré poľské časopisy, noviny a iné publikácie nadálej tvrdohlavovo písia, že Spiš vždy patril Poľsku a v r. 1920 resp. 1945 sa k nemu opäť vrátil - preto

som sa rozhodol vybrať obširnejšie výňatky z našej kroniky, ktoré dokazujú, že to nie je pravda. Vidno z nej zreteľne, že už v časoch spisovania kroniky, teda nadľho pred pripojením Spiša k Poľsku v r. 1920, jej pisateľ a obyvatelia obce výrazne inklinujú k Slovensku. Pri podrobnom popise hraníc novobel'ského chotára, ktorý je veľmi zaujímavý, sa taktiež zreteľne hovorí, aké obce sú poľské, založené napr. novotarským bud' czorsztynským zemepánom. Prislušnosť Spiša k slovenskému územiu potvrzuje aj záznam hovoriaci o tom, že za kráľa Leopolda bol v Uhorsku pokoj a v Poľsku búrenie proti pánom, v súvislosti s čím niekoľki ušli z Poľska do Novej Belej, teda mimo poľského štátu, a tam zostali. A to, podobne ako kedysi zálohovanie spišských miest, ešte vôbec neznamená, že celý Spiš až kdesi po Poprad a Levoču bol územím tvoriacim súčasť poľského štátu.

JÁN FRANKOVÍC

Pol'nohospodári

v novembri

Je to mesiac, ktorý už prináša mrazy a nezriedka aj sneh, preto dobrí rolníci, záhradkári či drobnochovatelia, by práve teraz mali dokončiť posledné prípravy na zimu. Kto nestihol, môže ešte zrýľovať záhradu, čo umožní lepší príjem zimnej vlahy, ako aj premrznutie pôdy, vďaka čomu je na jar kyprá a vyzretá. Záhony, na ktorých chceme pestovať skorú zeleninu, treba vyhnojiť kompostom alebo maštaľným hnojom (ešte pred rýlovaním). Na zaticenom mieste zakladáme kompost, ktorý stále dopĺňame lístím, zvyškami zeleniny, mačinou z trávnikov a pod.

Bojujeme proti myšiam a hrabošom kladením otrávených návnad a iných prostriedkov, ktorých dnes máme na výber. Porasty určené na prezimovanie na záhone ľahko prikryvame čečinou, aby nevymrzli. Venujeme pozornosť uskladňovacím priestorom, kontrolujeme stav uloženej zeleniny, či nehnije alebo nevádne a v prípade potreby robíme príslušné opatrenia. Tesne pred príchodom zimy môžeme vysiata karotku, cibuľu a petržlen pre budúci rok. Získame tým nások v jarnej vegetácii.

V ovocej záhrade končíme výsadbu mladých stromčekov a krov, ako aj rýlovanie pôdy. Ak máme možnosť, hnojíme ju dusíkatým vápnom (2-3 kg na 100 m²).

Pokračujeme v odstraňovaní kmeňov a hrubších konárov. Opadané listie zhrabujeme a skompostujeme. Získavame tým cenné organické hnojivo. Pri kompostovaní pridávame do lístia nehasené vápno, ktoré ničí zárodky chorôb a škodcov. Zároveň zabezpečujeme stromy proti ohryzániu, najistejšie sú chrániče z drôteného pletiva alebo plastov.

V novembri máme už ovocie obraté, preto väčšiu pozornosť venujeme jeho uskladneniu. Môžeme ho ukladať do debničiek alebo priamo na poličky v pivnici bud' komore, pričom naspodok dávame ovocie dozrievajúce najneskôr, kým navrch ovocie dozrievajúce skoršie. Pivnice a komory je dobre aj s uloženým ovocím vysíriť.

Počasie v tomto mesiaci býva sychravé a daždivé, teplota nízka, preto včely vyletujú len zriedkavo, keď je teplejšie a nesúka victor. Čoraz častejšie máme mráziky, nezriedka i silnejšie. Včely v takejto situácii utvárajú zimný chumáč, v ktorom znižujú svoje životné procesy. Obmedzujú sa na požívanie potravy a na výrobu potrebného tepla. Za teplejších dní včely visia cez medziplástové uličky až do podmetu a za chladnejších dní zaliezajú do medziplástových uličiek. Teraz je vhodný čas na kladenie podložiek do podmetov. Podložka je nepicskovaná impregnovaná lepenka, kladivkový papier alebo fólia z plastickej látky takých rozmerov, aby sa mohla vsunúť do podmetu na dno úľa. Zlepšíme ľhou uteplenie dna. Jej hlavnou úlohou je však zadržať všetko, čo cez zimu spadne z medziplástových uličiek na dno.

Zimovanie včiel kontrolujeme len občasným prejdením sa po včelíne a pozorovaním situácie na letáčoch. Musíme dbať o pokojné zimovanie včiel a zamedziť prístup k úľom deťom a hospodárskym i drobným zvieratám. Z blízkosti úľov odstraňujeme všetko, čo by búhalo, vízgallo alebo inak narúšalo pokojné zimovanie včelstiev. Včelári v tomto období venujú pozornosť i plástrom uloženým v komore alebo na inom vhodnom mieste, triedia ich a ukladajú podľa akosti. Miestnosť s plástami sa odporuča vysíriť, čo je najlacnejší spôsob konzervovania plástov a ich ochrany napr. pred vijackou voštínou.

Chovatelia, ak to neurobili skôr, malí by teraz utepliť chlievy, maštale a kuríny. Pastevné možnosti sú teraz zo dňa na deň obmedzenejšie, no aj tak vypúšťame hydinu von. Hoci si nenazbiera všetko, čo potrebuje, má aspoň možnosť pohybu na voľnom vzduchu. Pritom hydina si pomaly zvyká na zimné kŕmenie, kedy zelený krm nahradzame sušenými krmivami, okopaninami, sennou múčkou či otruskami alebo aj zrnom.

Ked' chceme, aby nosnice aj v zimnom období mali dobrú znášku, musíme im zabezpečiť nielen plnohodnotnú výživu, ale aj 14-hodinový svetelný deň. Dôležité je tiež vetranie chovného prostredia hydiny, a to tak, aby netrpela v noci mrazmi. V mrazivom prostredí zamíza aj pitná voda a okrem toho na zohrievanie vlastného tela sa spotrebuje pomerne veľa krmiva. To je však na úkor úžitku.

(jš)

PARENISKÁ

Kedysi boli dosť rozšírené, ale neskôr stratili popularitu v prospech malých skleníkov alebo ohrievaných fóliových tunelov, ktoré sú pri pestovaní zeleniny pohodlnejšie. Avšak pri dnešných cenách uhlia a energie sú výrobné náklady v týchto zariadeniach veľmi vysoké. Preto opäť začína móda na pareniská, ktoré sa sice nehodia pre veľkovýrobu, sú pracnejšie, ale zároveň oveľa lacnejšie. Môže si ich založiť každý, kto si chce dospelovať skorú zeleninu.

Príprava pareniska je jednoduchá. Najľahšie je postaviť jednostranné pareniská, ktoré majú sklené príkrov (obloky) naklonené len na jednu stranu. Sú to debny (bez dna) zhotovené z drevených - napr. sosnových alebo jedľových - dosák, najlepšie polodruhacollových. Výška stien by mala byť 25 až 35 cm, pričom zadná stena je priemenne o 10 cm vyššia ako predná. Debna má

šírku priemerne 1,5 m, kym dĺžka závisí od toho, kolko máme pripravených príkrovov. Debnu treba po dĺžke spojiť niekoľkými pricípkami, ktoré slúžia aj ako podpory pod obloky.

Na parenisko vyberáme suché a slnečné miesto, chránené pred vetrami. Na ohrievanie pareniska sa najlepšie hodí čerstvý konský hnoj, ktorého množstvo závisí od toho, v akom mesiaci chceme začať výsadbu zeleniny. Vo februári pre teplé hriadky potrebujeme podklad z hnoja majúci hrúbku 40-60 cm, v marci - 30-40 cm a na začiatku apríla len 20-25 cm. V neskoršom období možno zakladať parenisko bez podkladu z hnoja. Samozrejme, aj boky debny obkladáme zvonka teplym hnojom. Hnoj do debny ukladáme voľno, bez udupávania, potom ho prikryjeme rohožkou, naložíme sklené príkrov a necháme niekoľko dní stáť, aby sa zohrial. Po 3-4 dňoch, ked' následkom rozkladu teplota stúpne na 50-60° C, snímeme obloky a hnoj dôkladne udupeme. Potom na tento podklad položíme 10-12-centimetrovú vrstvu vopred pripravenej zeminy a opäť naložíme na debnu obloky. Po 2-3 dňoch, ked' sa zem zohreje,

môžeme začať výsadbu priesad zeleniny, ktorú chceme pestovať.

Ako sme už spomenuli, najlepším materiálom na ohrievanie je čerstvý konský hnoj. Ak ho máme málo, môžeme ho zmiešať s kravským v pomere 1:1 alebo 1:2. Takáto zmes hreje sice slabšie, ale pomerne dlho. Kravský hnoj, ako príliš vodnatý, sa do pareniska v podstate nehodí, najmä v skorších, studených mesiacoch. Ked' však nemáme iné možnosti, môžeme ho použiť, ale jeho vlastnosti musíme zlepšiť pridaním scéky alebo suchého lístia. Príliš vodnatý, teda aj studený, je hnoj ošípaných. Ked' ho chceme použiť, musíme ho zmiešať s ovčím hnojom alebo aspoň so slamou. Ovčí bud' koží hnoj má trochu vyššiu ohrievaciu hodnotu, je dokonca príliš suchý. Preto ked' ho chceme dať do pareniska sám, musíme ho trochu navlhčiť vodou. Keby niekto nemal vôbec žiadnen hnoj, môže ako ohrievací materiál použiť jednoducho vrstvu sečky posypanej dusíkatým hnojivom (liadkom - saletrzak), poliatej horúcou vodou a dôkladne udupanej. Namiesto slamy možno podobne využiť plevy, vňať alebo burinu. (jš)

"Šabla, rúb!"

Raz vybral sa jeden princ aj so svojimi sluhami na poľovačku. Ako prišli do ďalekého lesa, tu naraz princ zbadal jeleňa a tak sa za ním na koni ponáhlal, že odišiel ďaleko od svojich sluhov, a potom v lese zablúdil. Chodil po tom lese, nikde ani chodníka, ani cesty nájsť nemohol.

Už bola noc. Naraz videl ďaleko svetielko a začal sa k nemu približovať. Ako už prišiel k tomu svetielku, videl tam veľký dom. Chcel sa v tom dome dozvedieť, či by mu ukázali cestu, aby mohol navrátiť domov, ale vráta boli zamknuté, tak zaklopal na dvere. Nato prišla stará baba a hovorila mu, žeby sa neopovážil zostať tu, ale aby išiel akde do lesa, lebo tu v tom dome sa schádzajú každú noc zbojníci a delia medzi sebou ukradnuté veci, a keby ho tam našli, tak ho usmrtila. Princ prosil, aby mu tá babka dovolila hoci len v nejakom chlieviku prenocovať. Zmilovala sa nad ním a kázala mu ľahnúť do jedného kútika a žeby ani nedýchal.

Nato prišli zbojníci a pýtali sa starej babky, či tu nikto nebola. Povedala, že nie. Hneď sa zbojníci začali deliť. Princ sa im prizeral. Mal pri sebe veľmi dobrých psov. Medzi ukradnutými vecami mali aj hrdzavú šabľu. Túto šabľu chcel každý mať, lebo

mala takú moc, že keď jej dakto povedal: "Šabla, rúb", všetkých porúbala.

Potom povedal zbojnícky kapitán: "Chodte po jednom von, a keď vás zavolám, prídeť dnu a ktorý mi uhádne, koľko som zabil ľudí, toho bude šabľa. Ako to princ počul, postavil sa k dverám a hned' ako prvý zbojník vyšiel, zošiel mu svoju šabľou hlavu a odvliekol ho do dvora. Potom i druhému i tretiemu a všetkým jedenástim zbojníkom postíhal hlavy.

Už len kapitán zostal. Ten zavolal: "Podte dnu!" Nikto nešiel, tak vyšiel von, a keď videl cudzieho človeka, začal doňho ostrou šabľou rúbať. Ale aj princ mal dobrú šabľu, a tak začali rúbať. Tu prišli psi a kapitána veľmi dohrázli. Už nevedel, proti komu sa má skôr brániť, tak zahvídzal na ostatných zbojníkov. Vtedy zazrel, že tí sú porúbaní. Za krátke čas princ dorúbal i toho kapitána a zaraz prišiel do chyže a opásal si tú starú šabľu. Keď tam prišlo veľa iných zbojníkov, povedal: "Šabla, rúb!", a tá všetkých porúbala.

Na tú larmu prišli jeho sluhovia a videli tých porúbaných zbojníkov. Princ ich potom rozkázal pochovať. Všetky peniaze odviedol do svojho domu, babku dobre obdaroval a ten dom dal zapáliť, aby zhorel do gruntu. S tou šabľou veľa vojen vyhral a žije, ak neumrel, až dodnes.

(SPIŠSKÁ ROZPRÁVKA)

DOPLŇOVAČKA

Kalendárny rok pozostáva z ročných období. Jedno z nich sa skrýva v našej dnešnej doplňovačke. Aké?

Odpoveď pošlite na našu redakciu v Krakove. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme slovenské knihy. Nezabudnite uviesť správnu adresu a vek.

Z najkrajších kresieb a správnych odpovedí v posledných číslach Života sme vyžrebovali nasledujúcich výhercov: Jána Rosaka z Krakova, Máriu Kulikovú z Bratislav a Pavla Komara z Katovic.

	H			B			5
	M	2				C	
	L		4		K	A	
	L		3	T			
	1						

V šírom poli

V šírom poli strom zelený,
pod tým stromom vojsko leží.

Z hory vitor posfukuje,
už to vojsko mašíruje.

Mašíruje na dve strany,
z Uhier do Čiech, do Moravy.

Mladý kaprál predok vedie,
jeho koník smutno ide.

- Môj koníček čiernovraný,
čo si smutný, nevesely?

Či ťa trápi zbroja moja,
a či šabla oceľová?

- Netrápi mňa zbroja tvoja,
ani šabla oceľová,

len ma trápia tvé ostrôžky,
čo bodajú moje bôčky.

Moje bôčky boľavé sú,
tvé ostrôžky krvavé sú.

(Slovenská ľudová balada)

OŠKUBANÝ PÁV

V krásném velikém parku u jezírka žil páv. Jako všichni pávi, tak i on chodil celé dny ve svátečním a stejně naparádčný i spal. Byl sám a sám, protože každý se té paví krásy jaksi bál. Aby mu náhodou okatý ocas nepomačkal, aby mu modrou vestu nepocákal blátem, aby mu, jemínáčku, korunku nepošoupal na ucho.

Ale páva samota ani trochu nemrzela. Potřeboval spoustu mista, aby mohl otvírat a zavírat vějíř ocasu, chtěl mít dost času na koukání do jezerního zrcadla. A protože se v životě s nikým nekamarádil, ani nevěděl, že by se mu mělo stýskat...

Tak by si byl asi žil až do smrti, kdyby ho bývalo nepotkalo náramné neštěstí. Jednou po ránu mu totiž nějaký zloděj ukradl všechny čtyřiadvacet okatých per z ocasu. Korunku mu přitom pomačkal, vestu ušpinil. To byla pro páva rána! Když svítalo, stál u jezírka jako chudý vandrovník. Husy a

kačeny ze sousedství ho ani poznat nemohly. Páv před nimi schovával hlavu pod křídlo a přál si raději umřít, jak byl smutný.

V té chvíli se však k němu přibatolilo malé kachňátko. Klovlo ho přátelsky do nohy a povídá:

"To je dobré, páve, že už nejsi tak nastrojený. Aspoň si teď můžeš se mnou hrát i v blátě!"

Páv se nejdřív ošíval, bránil se, že si hrát neumí a vůbec, na hraní že nemá ani pomyslení. Ale kachňátko se nedalo. Stejně páva umluvilo a za chvíli už po sobě házeli u jezírka žízaly.

A víte, jak to bylo dál? Uličníkování s kačátkem se pávovi tak zalíbilo, že už se pro ten svůj ukradený okatý ocas vůbec netrápil. Docela na něj zapomněl! A když si na něj přece jen vzpomene, honem se podívá, jestli mu náhodou nerostou nová parádní péra. To by mu tak scházelo! Určitě by si je sám vytrhal, jen aby si mohl dál hrát s tím ucouraným malým kachňátkem.

HANA SEKYROVÁ

Listopad v příslovích

Padá, padá listí zlaté...
Když nebude brzy sváte,
tuhá zima
se přikrade.

Na bělouši Martin jede,
posvícení s sebou vede.
Na Martina
kouří se z komína.

Martin žene přes led husy:
o vánočích blátem musí.
Na svatého Martina
pláče husí rodina.

Od Všech svatých do Ondřeje
slunce už zem nezahřeje.
Na Kateřinu
vlez si pod peřinu!

HEDA PRŮCHIOVÁ

ČO JE TO?

Neryčí, nekvíčí,
hoci je priviazaná.
(acivkeT)

Chlapci stojí pod strechou,
a vždy sú mokrí.
(ybuZ)

Do zeme sa zavíta,
chutí ako maškra.
Obrusy nám farbiť zvykla

a jej meno, to je...
(alkivC)

Aj ked' jazyk nemám,
presne odpovedám.
Nevidel ma nikto na svete,
zopakujem vetu po vete.
(anevzO)

Bola jedna pani
štihla ako jedľa,
biela ako knedľa,
čierna noc tú bielu
paniu zjedla
(akčeviS)

PETER
BELLA-HORAL

AKÁ SI MI KRÁSNA

VESELO SO ŽIVOTOM

- Bolo na futbale veľa ľudí?
- Neviem, stál som vzadu.
- A prečo až vzadu?
- Lebo bol plný štadión.

- Ktoré písmeno je najpevnejšie?
- Malé m, lebo stojí na troch
nohách.

- Peter, vymenuj mi tri zvieratá,
ktoré žijú v Afrike!
- Dve ľavy a jeden lev.

Pani učiteľka vraví žiakovi:

- Musíš piť veľa mlieka,
budeš pekný červený.
- To nie je pravda, - povie Igor, -
náš kocúr piye každý deň mlieko
a stále je čierny!

-Načo ti je ten uzol na
vreckovke?
- Mama mi ho uviazala, aby som
nezabudol poslat' list.
- A poslal si už list?
- Nie. Mama mi ho zabudla dať.

Dnes som chytíl päť múch, dve
mužského rodu.
- Ale ... ako si poznal, ktoré
múchy boli mužského a ktoré
ženského rodu?
- Ľahko... dve stáli na pivovej
flaši a tri na zrkadle.

- Dobre ťa vyšetril lekár? -
opýtala sa mama Paľa.
- Ani nie. Len ma chytíl za ruku a
potom sa pozeral, či mu idú
hodinky.

Ty hora zelená,
čo šumíš nadó mnou,
jak bys' mi nôtila
piesenkou čarovnou;
ty úboč zakvitlá
divými ružami:
žehnám ťa, vitam ťa
vdačnými slzami.

A ty Váh, biely Váh,
potoku môj horný,
čo sa tak ligoceš
ako pás strieborný;

vy brehy porastlé
bielymi brezami:
žehnám vás, vitam vás
vdačnými slzami.

Rozkošné doliny,
v dolinách roviny,
vy moja kolíska
i mojej rodiny:
roviny posiate
drobnými mestami:
žehnám vás, vitam vás
vdačnými slzami.

MAJSTER

BACKHANDU

Už asi minuli časy, keď si najlepší tenisti dokázali udržať čelné miesta na svetových tabuľkách aj viac rokov. Bola teda doba, keď na kurtoch "kraľoval" napr. Austrálčan Rod Laver, potom Američan Jimmy Connors, Švéd Bjorn Borg, alebo Čech Ivan Lendl... Postupne sa však úroveň tenistov čoraz viac vyrovňávala, na kurtoch sa akoby častejšie objavovali nové hviezdy, a tak nie div, že v poslednom období sa na čelnom mieste v tabuľkách ATP skoro každý rok striedajú noví hráči. V tomto roku je na vrchole všetkých klasifikácií Američan PETE SAMPRAS, ktorý pred niekoľkými mesiacmi vystriedal svojho rodáka Jima Courieria.

Dnešná svetová jednička Pete Sampras sa sice narodil vo Washingtone v roku 1971, ale má grécky pôvod. Jeho starí rodičia sa do USA pristáhovali v roku 1931 z Atén. Že sa začal venovať tenisu, vďačí vlastné svojmu otcovovi, ktorý sám sice nehral, ale tento šport a jeho najväčšie hviezdy od malíčka obdivoval a chcel aj svoje deti vychovať na dobrých tenistov. Mladému Petovi sa táto kráľovská hra hned zapáčila a tak už ako 12-ročný chlapec začal sústavne trénovať pod dohľadom skúseného trénera dr. Fischera. Ten za päť rokov naučil P. Samprasa prakticky všetko, čo tenista musí ovládať, v tom najmä obojručný backhand.

Počas prvých zápasov však Pete zistil, že takéto údery sú preňho, fyzicky neveľmi silného, dosť únavné. Musel to zmeniť. A aj zmenil, nakoniec keď sa dostal pod opateru troch trénerov: Lansdorfa, Easleyho - volej a Littlea - prácu nôh. Po niekoľkom esenčnej tvrdej práci dosiahol - podľa mienky jeho učiteľov - pri každom údere priam hodinársku presnosť. Jemu to však nestačilo a tak sa zanedlho ocitol v akadémii najslávnejšieho tenisového trénera na svete Nicka Boletteriho.

Medzitým začal Pete Sampras čoraz častejšie štartovať na turnajoch - so striedavým štastím. Postupne však získaval potrebné body, až sa v roku 1988 stal profesionálom. V klasifikácii najlepších tenistov na svete bol vtedy na 97. mieste. O rok neskôr postúpil, ale len na 81. miesto. V roku 1990 sa mu tiež darilo len priemerne. Až zrazu na US Open (jeden zo 4 najväčších turnajov na svete) nastal výbuch. Nenasadený, neveľmi známy Pete vyhral prakticky všetko, čo sa dalo vyhrať. V posledných zápasoch hladko zdolal o.i. Lendla, McEnroca a napokon Agassihu a stal sa majstrom USA.

Hned po turnaji sa s Boletterim rozlúčil, čo bolo chybou. V nasledujúcom roku sa totiž ničím zvláštnym nevyníznamenal. Illadal príčiny neúspechu a dostal sa opäť k Boletterimu. Ten mu však len povedal: *V tenise ovládať všetko, si však fyzicky slabý - a dal mu vzpieračského trénera. - Cvičil som celé hodiny, prehodil som desaťtisíce ton. Tréner však zázraky nesľuboval, hovoril, že výsledky sa dostavia až o rok. Čakal som trpeživo - spomíнал neskôr Pete. A dostavili sa.*

Tento rok Pete Sampras vyhral turnaj vo Wimbledone a neskôr zopakoval úspech spred troch rokov na druhom gandslamovom turnaji US Open v New Yorku, vďaka čomu v klasifikácii ATP postúpil na prvé miesto. Hovoria o ňom, že je dokonalým tenistom, že má najlepší serv a najpresnejšie všetky údery, forehand, backhand... *Ked hrá na 90% svojich možností, nikto sa mu nevyrovňá, ani teraz, ani v budúcnosti* - hovorí o ňom jeho súper z finále US Open Cedric Pioline. Podľa odborníkov nasledujúcich 10 rokov v tenise bude vraj érou Samprasa.

Možno bude. Páčia sa mu takéto predpovede. Vie, že už vyzrel, aby mohol úspešne brániť post svetovej tenisovej jedničky. Či sa mu to podarí, či nebude len hviezdou jednej sezóny - uvidíme. Zatiaľ však vyhráva. Ako profesionál zarobil už vyše 20 miliónov dolárov. V tomto roku len za samé štarty na turnajoch mu zaplatili (do októbra t.r.) 2 mln USD. Iné príjmy, napr. za reklamy a pod., môžeme len odhadovať. Ako však sám hovorí, stalo ho to roky tvrdej, húževnej práce. (jš)

Hviezdy svetovej estrády

COLE

Všetci poznáme porekadlo hovoriace o tom, že jablko nepadá daleko od stromu. Je v ňom nepochybne veľa pravdy. Môžeme to dokázať aj na prípade speváčky, ktorú dnes chceme predstaviť. Volá sa Nathalie Cole, je Američanka a jej otcom nebol nikto iný ako Nat Cole (1917-1965), nazývaný často aj "kráľom", vynikajúci klavirista a skladateľ, ale predovšetkým výborný spevák, ktorý sa preslávil charakteristickým barytónom a repertoárom obsahujúcim nielen swing, ale aj pomalé balady.

Jeho dcéra Nathalie, narodená 6. februára 1950 v Hollywoode, začala spievať počas štúdií na univerzite v Massachusetts a hned získala veľkú popularitu. V roku 1975

podpísala zmluvu s firmou Capitol, pre ktorú zanechal nahrala album *Inseparable*. Platňa obsahovala pieseň *This Will Be*, ktorá sa čoskoro stala veľkým hitom a interpretku vyniesla dve prestížne ceny Grammy.

V osemdesiatych rokoch sa Nathalie Cole venovala predovšetkým piesňam na rozhraní soulu, rhythm and blues a stredného prúdu populárnej hudby. Roku 1987 na seba znova upozornila, tentoraz albumom *Everlasting*. O jeho úspechu rozhodla predovšetkým speváčkina verzia slávnego hitu Brucea Springsteena *Pink Cadillac*, ako aj pieseň *When I Fall In Love*, ktorú Nathalie naspevala na počesť svojho otca, rovnako ako to urobil aj známy sólista Rick Astley.

Hodno ešte upozorniť na jeden album Nathalie Cole, nakrútený v roku 1989. Má názov *Good To Be Back* a najznámejšou pesničkou, ktorá spôsobila, že sa album - napriek vysokému nákladu - okamžite vypredal, je strejsandovská kantiléna *Starting Be Over*. (jš)

Úzke, rozšírené, široké...

Reč je o nohaviciach a sa-mozrejme o dámskych. Pán-ska móda sice rovnako pod-lieha módnym vlnám, ale máloktojý muž má v šatníku nohavice od najužších po najširšie.

Dnešná moderná žena by mala využiť taký "benevole-ntný rok" ako tento, ktorý jej dovoľuje obliecť si akékoľvek nohavice a v žia-dnych nebude vyzeráť ako "z minulej sezóny".

Už niekoľko rokov sa v popredí udržujú úzke noha-vice, ktoré sa do módy vrá-tili zo začiatku 60. rokov. Môžu byť ušité z džínso-viny, ale aj z vlneného po-pelínu. Nosia sa s dlhými košeľami, ale vynikajúco ukážu aj s kabátikom, ako nohavicový kostým.

Rozšírené nohavice - zvonové, sú z konca 60. rokov. Šírke zvonov sa me-dze nekladú. Snáď len pri-pomeňme, že sú vhodné pre štíhlejšie dievčatá. Neodlu-čiteľným doplnkom sú topá-nky alebo čižmy na hrubých podošvách so širokým opätkom. A aby ste sa cítili nao-jaz ako z tamtych rokov, ob-lečte si dlhý sveter alebo blúzku s volánmi na ruká-voch.

Máte radi klasiku? Tak sa vám určite zapáčí nás tre-tí model - pohodlné prúžko-vané nohavice so záhybmi. Sú ušité z kvalitnej vlnenej látky, ktorá bola ešte done-dávna určená výlučne pre pánske obleky. Emancipácia je však všeobecná. Využí-vajúc svoju ženskú intuičiu sa vám pomocou vhodného opasku či blúzky určite po-darí "zjedniť" túto stálu časť mužskej garderóby.

V. J.

WETERYNARZ

WPŁYW ŻYWIENIA NA ZDROWIE ZWIERZĄT

Bardzo ważną rolę w żywieniu zwierząt odgrywa pasza, jej świełość, czystość i sposób przygotowania a przede wszystkim skarmiania. Nie wolno skarmiać pasz zanieczyszczonych i zepsutych. Zanieczyszczone ziemią lub stęchle, zapleśnie, są bardzo szkodliwe, szczególnie dla koni, bydła i młodzieży, ponieważ powodują ciężkie choroby przewodu pokarmowego (wzdęcia, biegunki). Dlatego też ważne jest nie tylko starańe zbieranie pasz, ale również ich odpowiednie przechowywanie. Skarmiąc np. siano, trzeba zawsze sprawdzić, czy jest ono świeże; częściowo nadpuszc należy odrzucić. Okopowe przeznaczone na karmę dla zwierząt przeważnie są zanieczyszczone ziemią. Wraz z ziemią dostają się do organizmu zwierzęcia zarazki chorobotwórcze i jaja pasożytów. Dlatego okopowe należy przed skarmieniem plukać w wodzie. U koni częste są wypadki zanieczyszczenia jelit wskutek podawania niedokładnie oczyszczonych buraków lub marchwi. Piasek

drażni błonę śluzową jelit i wywołuje ich zapalenie.

U bydła często do żołądka dostają się wraz z karmą szpilki do włosów, gwoździe, kawałki drutu. Przedmioty te polkniete wraz z paszą stanowią dla krowy poważne niebezpieczeństwo, gdyż mogą przebić ścianę żołądka a nawet przeponę i worek osierdziowy (blonę otaczającą serce), co może być powodem śmierci zwierzęcia. Niekiedy zdarza się zatrucia zwierząt wskutek zjedzenia paszy zanieczyszczonej nawozami sztucznyimi lub środkami przeznaczonymi do zwalczania szkodników roślin. Takie zanieczyszczenia paszy świadczą o braku porządku w gospodarstwie i niedbalości właściciela zwierząt.

W dobrze prowadzonym gospodarstwie wiadomo, że:

- 1) kobiety przy pracy przewiązują włosy hustkami,
- 2) gwoździe, druty itp. znajdują się zawsze w miejscu przeznaczonym do tego celu,
- 3) nawozy sztuczne i środki ochrony roślin są przechowywane w osobnym pomieszczeniu z dala od pasz.

Karma powinna być zawsze świeżo przyrządzona. Nie wolno zadawać karmy nieświeżej, a szczególnie kiszonki, która zepsuta jest bardzo szkodliwa. Karmy wil-

gotnej należy przyzadzać tyle, ile potrzeba na jednorazową dawkę a nie na cały dzień. Szczególnie w lecie pasze wilgotne i wodnistre szybko kisną i są wówczas szkodliwe, wywołując biegunki. Dlatego też nie dopite i nie dojedzne resztki tych pasz należy niezwłocznie usuwać ze żlobów i naczyń. Mleko nadkwaśniale zostawia się, aby całkowicie się zsiadło. Wywar jest dobry dopóki ciepły - nadaje się do skarmienia najwyżej przez jeden dzień. Skarmiąc zielonki - należy je kosić tuż przed zadaniem, nie dopuszczając do zwiędnięcia, samozagrzania lub zamoknięcia. Koszone na zasadzie i trzymane w kopkach - zielonki zagrzewają się i skarmianie ich wtedy wywołują wzdęcia i biegunkę, zwłaszcza gdy po nakarmieniu zwierzęcia napoi się je wodą. Jeśli z różnych względów zmuszeni jesteśmy przygotować zielonkę na cały dzień, wówczas rozkładamy ją cienką warstwą w miejscu zacienionym, aby nie zwiędla. Karma nie powinna być zbyt gorąca ani zbyt zimna. Zdarza się, że zadaje się zwierzętom, zwłaszcza świniom, karma zbyt gorąca, na przykład ziemniaki zaraz po uparowaniu i potłuczeniu. Taka karma może spowodować oparzenia jamy ustnej. Najlepsza jest do skarmiania karma o temperaturze 10-15 stopni. Znacznie czę-

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

VAJCOVÁ POLIEVKA.

Rozpočet: 2 lyžice múky, olej, lyžička mletej červenej papriky, soľ, malá paradajka, vegeta, 1,5 l vody, 2 vajcia, 100 g klobásy.

Z múky a oleja si pripravíme svetlú záprážku, do ktorej pridáme červenú papriku a zalejeme ju vodom. Za stáleho miešania priviedieme do varu. Pridáme soľ, vegetu, paradajku, klobásu pokrájanú na kocky a povaríme. Vajíčka rozšľaháme a za stálcho miešania ich pomaly vlievame do polievky. Krátko povaríme a dochutíme soľou.

PEČENÉ ZEMIAKY V ŠUPKE

Rozpočet: 1 kg malých zemiakov (veľkosť orecha), bravčová mast', soľ, štipľavá mletá červená paprika.

Zemiaky dôkladne umyjeme a vydrhlime kefkou, rozkrojime na polovicu. Plech natrieme hrubšou vrstvou bravčovej masti, posypeme ju soľou a červenou paprikou. Na to poukladáme zemiaky, rozkrojenou časťou dole (neošúpané). V rúre pečieme asi 45 minút.

MASOVÉ KNEDLÍČKY

Rozpočet: 400 g mletého libového hovězího masa, 2 plátky žemle, 1 malá cibule, petrželka, 1 vejce, pepř, sůl, olej na smažení, 80 g strouhaného sýra.

Omáčka: 1 malá cibule, 1 stroužek česneku, 2 lžíce oleje, 500 g rajčat, 1 lžíce rajčatového protlaku, 3/4 l vody, 1 lžíce cukru, tymián, mletý pepř, sůl.

Plátky žemle zvlhčíme vodou, po prosáknutí vymačkáme, rozmňlníme vidličkou, pridáme mleté maso, jemně nakrájenou cibuli, ostatní prísady, utvoríme knedlíčky (asi 12 kusů) a opečeme je na oleji. Připravíme omáčku: Drobň nakrájenou cibuli a rozdracený česnek osmažíme na oleji na těžké páni, přidáme spařená, oloupaná rajčata (mohou být mražená), rajčatový protlak rozmňchaný ve vodě, sůl, cukr, koření, vodu a dusíme pod těsně přiléhající pokličkou na malém plamínku asi hodinu. Ke konci dušení přidáme masové knedlíčky a ještě chvíli je podusíme. Podáváme s čerstvě uvařenými spaghetti nebo makaronami a se strouhaným sýrem, který vložíme do misky.

MORAVSKÝ HOVĀDZÍ ZÁVITOK

Rozpočet: 320 hovädzieho mäsa zo stehna, soľ, mleté čierne korenie, rajčiakový pretlak, 20 g hladkej múky, slanina.

Plnka: 80 g bravčového mäsa z pliecka, 80 g hovädzieho mäsa z plicke, 2 vajcia, 20 g cibule, 30 g strúhanku, mleté čierne korenie, 40 g údeného bôčika, 40 g strúhaneho syra, 20 g cesnaku, 40 g kapie, soľ.

Umyté a osušené mäso pokrájame na štyri rezne, ktoré naklepeme, osolime, okorenime, naplnime plnkou a zvinieme. Potom ich poukladáme na pekáč vedľa seba, aby sa nerozvinuli, vložíme do horúcej rúry a pečieme. Počas pečenia ich podlejeme horúcou vodou a prikrýjeme. Keď sú závitky

udusené, šťavu zlejeme, pridáme trochu rajčiakového pretlaku, oprážime, zalejeme vývarom z kostí alebo vodom. Zahustíme opařenou mûkou a povaríme. Nakoniec pridáme opařené kocky slaniny a dochutíme.

Plnka: Bravčové a hovädzie mäso zomelieme, pridáme postrúhaný syr, pokrájanú kapiu, údený bôčik pokrájaný na kúsky, vajcia, strúhanku, cesnak, sol', cibuľu, mleté čierne korenie a všetko spolu premiešame.

ŠALÁT S TUNIAKOM

Rozpočet: 1/2 čínskej kapusty, 1 malá cibuľka, 2 varené vajíčka, 1 konzerva tuniaka v oleji, 5 olúpaných vlašských orechov, 50 g majonézy, 2 lyžice kyslej smotany, soľ, citrónová šťava.

Šalátové listy umyjeme a pokrájame na pásky, pridáme tuniaka, cibuľku pokrájanú na krúžky, varené vajíčka pokrájané na kolieska a posekané vlašské orechy. Všetko polejeme majonézovým nálevom, dochutíme soľou a citrónovou šťavou.

SKOPOVÉ PLECKO

Rozpočet: 1000 g skopového plecka, 600 g brambor, 600 g kapusty, 200 g póru, 20 g mrkví, 20 g celeru, bobkový list, česnek, sůl, nové koření.

Maso spolu s novým kořením, bobkovým listem, solí a strouhaným česnekkem uvaříme do poloměkkaa. Do přečezeného vývaru vložíme pokrájené brambory, kapustu, pór, mrkví a celer a uvaříme. Na talíř dáme brambory se zeleninou a navrch plátky skopového masa.

ścier hodowcy zadają karmę zbyt zimną. Pasze zimne, szczególnie zmarznięte, są bardzo szkodliwe dla zwierząt, gdyż wywołują schorzenia żołądka prowadzące do długotrwałych biegunków. Zrozumiała jest więc konieczność ogrzewania paszy w wypadku zbytecznego jej oziębienia. W zimie powinno się umieszczać okopowe w ilości potrzebnej do skarmienia na kilka dni w pomieszczeniu, w którym ogrzeją się do właściwej temperatury.

Gwałtowne zmiany w żywieniu źle wpływają na zdrowie zwierząt. Przykładem tego są częste wypadki wzdęcia u krów, które po raz pierwszy po okresie żywienia zimowego dostaly się do koniczyny i jadły ją do syta. Jeśli zwierzę przyzwyczajone do paszy zimowej puści się na pastwisko lub zacznie mu dawać od razu duże ilości zielonki, wówczas dostanie biegunki, która może trwać kilka tygodni a w związku z tym maleje wydajność zwierzęcia i następuje zahamowanie wzrostu. Dlatego trzebaawczasie przewidywać na jak długo wystarczy poszczególnych pasz i stosownie do tego ułożyć plan żywienia. Każde przejście z jednego rodzaju pasz na drugi, zwłaszcza zaś z paszy objętościowej suchej na objętościową soczystą, powinno odbywać się stopniowo, aby organizm mógł się przyzwyczaić do nowej paszy.

HENRYK MĄCZKA

MÚČNIKY

TVAROHOVÁ ŠTRÚDĽA (NEŤAHANÁ)

Rozpočet: 4 dl polohrubej múky, 1 dl práškového cukru, 1 prášok do pečiva, 1 vanilínový cukor, 1/2 masla, 1 vajce, 1/2 1 mlieka, 1 kg tvarohu + práškový cukor, ovocie alebo hroznienka.

Múku, práškový a vanilínový cukor, prášok do pečiva v miske dobrze premiešame a polovicu vysypeme do vymasteného pekáča. Tvaroh podľa chuti osladíme a rozložíme na múku. Vysypeme ovocím alebo hroznenkami a prikryjeme druhou polovicou múky. Maslo pokrájame na plátky a rozložíme ho po celom povrchu pekáča. Všetko zalejeme mliekom, v ktorom sime rozmišali vajce. Pečieme vo vyhriatej rúre. Po upečení vrch posypeme práškovým cukrom.

OŠKVARKOVÉ PAGÁČE

Rozpočet: 350 g múky, 200 g zomletých oškvarek, 2 žltky, soľ, 1 dl mlieka, 20 g kvasníc, 2 lyžice kyslej smotany.

Z mlieka a kvasnic urobíme kvások. Múku rozpracujeme z oškvarkami, pridáme žltky a smotanu, nakoniec kvások. Vypracujeme hladké cesto, ktoré rozvalkáme a poskladáme na štvorec. Necháme 1/2 hodiny oddychovať v chlade. Potom rozvalkáme na hrúbku 1,5 cm a vykrajujeme malé kolieska. Poukladáme ich na vymastený plech a povrch potrieme rozšľahaným bielkom. Pečieme najskôr v horúcej a neskôr v miernej rúre.

PRAWNIK

POPRAWIANIE METRYK

Człowiek może odczuwać zażenowanie, gdy musi się przedstawić np. Padlina jestem. Znakomitą większość wniosków o zmianę nazwiska składają obywatele, którzy sądzą, że nazywają się nieladnie, a brzmienie ich nazwisk może ich narażać na snyderstwo. Sporą grupę stanowią rozwódki, które nie dopilnowały, by pozbyć się nazwiska wraz z małżonkiem. Ludzie przypominają też o swych korzeniach i nazwiskach herbowych babek, wracając do pierwotnej pisowni i brzmienia nazwisk spolonizowanych.

Podstawę prawną do zmiany imion i nazwisk daje ustanowiona z 15 listopada 1956 r. decyzja w tych sprawach w I instancji wydającą urzędy rejonowe. W całej Polsce w roku 1992 rozpatrzono 7527 takich spraw.

W warszawskim urzędzie rejonowym, rozpatrującym rocznie przeszło tysiąc wniosków o zmianę nazwiska, ponad 50 proc. dotyczy nazwisk ośmieszających, nie licytujących - jak mówi ustanowiona - z godnością człowieka. Złożenie wniosku kosztuje 15 tys. zł w znaczkach skarbowych, nadto od każdego załącznika, a są nimi z reguły metryki urodzenia i aktu ślubu - po 1,5 tys. zł. Za decyzję o zmianie nazwiska plac się 200 tys. zł, a o zmianie pisowni lub brzmienia - 50 tys. zł. Patent z reguły pojawia się w urzędzie dwa razy: przy składaniu wniosku, z dowodem osobistym dla sprawdzenia tożsamości, i po odbiorze decyzji.

Gdy nazwisko brzydko brzmi jego posiadaczowi, sprawą jest oczywista i wydajemy decyzję o jego zmianie - powiedział nam Andrzej Maciąłowicz, kierownik oddziału spraw obywatelskich UR w Warszawie. - Podobnie typowo formalne są decyzje zmieniające nazwiska osobom po rozwodzie.

Zmiana nazwiska rodziców rozciąga się na maloletnie dzieci. Jednak jeśli zmienia je tylko jedno z nich, np. rozwiedziona matka, to by dziecko mogło nosić nowe nazwisko, potrzebna jest zgoda drugiego z rodziców. Z braku takowej każdej z rodziców może zwrócić się o rozstrzygnięcie do sądu opiekunowego. Wówczas organ administracyjny wyda decyzję po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu. Jeśli dziecko ma powyżej 14 lat, musi również wyrazić zgodę na zmianę nazwiska.

Ustawa zabrania zmian nazwiska, gdy zachodzi podejrzenie, że zainteresowany ubiega się o nią, by uniknąć odpowiedzialności cywilnej bądź karnej albo dla ułatwienia sobie przestępcozej działalności. Toteż przy każdym wniosku zagląda się do

rejestru skazanych. Jeśli delikwent popełnił w przeszłości przestępstwo drogowe, nie będzie to podstawą wydania odrzucanej decyzji, ale jeśli były to oszustwa matrymonialne, wyludzenia czy szalbierstwa, można się domniwać, że wniosek ma drugie dno.

Nowym zjawiskiem jest też przywracanie brzmienia i pisowni nazwisk spolonizowanych, mimo że jednocześnie ustanowiona zmiana nazwisk o brzmieniu niepolskim. Dotarło ono nawet do sfer parlamentarnych. Wybrany na posła I kadencji Henryk Król (mniejszość niemiecka) kończył ją jako Kroll. Stosuje się w takich razach przepis o ustalaniu pisowni lub nazwiska. Jeśli jest ona w sprzeczności z polskim alfabetem - nie ma przeszkód do zmiany.

POMOC DLA UCZNIÓW

Rada Ministrów w dniu 4 sierpnia b.r. wydała rozporządzenie w sprawie przyznawania oraz wysokości pomocy materialnej świadczonej ze środków budżetu państwa lub budżetu gminy uczniom szkół publicznych dla dzieci i młodzieży oraz słuchaczom publicznych zakładów kształcenia nauczycieli.

Formami tej pomocy są:

- 1) stypendium socjalne,
- 2) stypendium za wyniki w nauce,
- 3) stypendium ministra edukacji narodowej dla wybitnie uzdolnionych uczniów,
- 4) stypendium ministra kultury i sztuki za osiągnięcia artystyczne,
- 5) zakwaterowanie w internacie lub bursie,
- 6) korzystanie z posiłków w stolówce szkolnej, internatu lub bursy albo refundowanie opłat ponoszonych w stolówce prowadzonej przez inny podmiot,
- 7) zasilek losowy.

Stypendium socjalne dla ucznia szkoły publicznej może być przyznane, w zależności od jego sytuacji materialnej, w pełnej lub częściowej wysokości. To w pełnej wysokości jest dwukrotnością zasiłku rodzinnego, a częściowo od 30 do 80 proc. pełnego.

Stypendium za wyniki w nauce, które może być przyznawane po pierwszym roku nauki, jest także dwukrotnością zasiłku rodzinnego.

Oplata wnoszona przez ucznia za zakwaterowanie w internacie (bursie) nie może być wyższa niż 50 proc. kosztu utrzymania miejsca, do którego nie wlicza się wynagrodzeń pracowników i pochodnych od tych wynagrodzeń.

Szkoły niepubliczne mogą przyznawać pomoc materialną uczniom tych szkół na zasadach określonych w rozporządzeniu, w ramach posiadanych środków finansowych. Szczegóły w Dzienniku Ustaw nr 74 z 19 sierpnia 1993 r.

HVIEZDY O NÁS**STRELEC (23.11.-21.12.)**

 Bude to neobvykle zaujímavý mesiac. V prvej polovici dôjde k pozitívnym zmenám v tvojej finančnej situácii, čo ti uľahčí vyriešenie mnohých problémov. Tvoje deti ti spôsobia veľkú radosť a neočakávané zmeny v osobnom živote ti dodajú sebastu. Len pozor na zdravie, neber na ľahkú váhu ani drobné ľažnosti, lebo môže z nich byť aj niečo väznejšie.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

 Tvoja pesimistická nálada nebude mať žiadne odôvodnenie. Dôjde k tomu, že sa konečne prejaví tvoja priebojnosť a vďaka nej sa presadíš v práci, čo ti prinesie aj finančný osoh. Môže však dôjsť k nedorozumeniam medzi tebou a starými priateľmi, a to tvoju vinou. Neber všetko tak smrteľne väzne, oni to s tebou myslia naozaj dobre.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

 Napäťe vzťahy medzi tebou a tvojimi predstavenými budú prekážkou v tvojej životnej stabilizácii a v upreňovaní spoločenského postavenia. Tvoja energia a pracovitosť ti však veľa uľahčí. Aj uznanie a sympatia tvojho okolia ti pomôže v životne dôležitých rozhodnutiach. Sústred' pozornosť na okruh najbližších priateľov, možno tam nájdeš niekoho, kto by ťa mal väzne zaujať.

RYBY (19.2.-20.3.)

 Bude to dobrý mesiac v práci. Máš možnosť získať postup, vyššie miesto a finančný prospech. Veľmi dôležité môžu byť tvoje zahraničné kontakty. Tvoj partner ti môže pomôcť v kariére. Zlepšenie hmotnej situácie ti umožní uskutočniť dávno plánované investície.

BARAN (21.3.-20.4.)

Konečne budeš mať toľko peňazí, aby si mohol vyriešiť dlhotrvajúce materiálne problémy. Urob to však s ceruzkou v ruke, aby si sa nedostal do ďalších finančných ľažností. V práci bud' opatrny. Prílišný optimizmus by sa mohol rýchlo zmeniť na hlboké sklamanie. Nezanečdbávaj zdravie, lebo aj ľahké prechladnutie môže mať neprijemné následky.

BÝK (21.4.-20.5.)

S najbližšou osobou zaobchádzaj srdečne a veľmi opatrne, ak nechceš vyvolať búrku. Sám si na vine. Finančné otázky by nemali byť problémom a možnosť dodatočného zárobku mimo pracovisko ti prinesie stabilizáciu a finančnú istotu. Vyhýbaj sa konfliktom s blízkymi spolupracovníkmi. Ešte stále majú nad tebou prevahu, ale v budúnosti - kto vie?

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Na pracovisku sa snaž zachovať diskrétnosť, ak nechceš vyvolať neprijemnú situáciu. Tvojmu partnerovi sa zdá, že je prinajmenšom Rockefellerom - musíš ho presvedčiť, aby chodil po zemi a pozeral sa na situáciu realisticky. Cesta do cudziny bude príležitosťou pre nadviazanie nového priateľstva a môže priniesť aj finančný osoh.

RAK (22.6.-22.7.)

Zlepšenie spoločenského a profesionálneho postavenia upevni tvoju oslabenú vieri v šťastnú hviezdu. Prispeje k tomu tvoje vlastné úsilie a pomoc spolupracovníkov. Tvoja manželská polovička má možnosť nadviazať výhodnú spoluprácu s inými osobami, ale musí konáť veľmi opatrné. Komplikácie by mohli nepriaznivo ovplyvniť finančnú a spoločenskú situáciu.

LEV (23.7.-23.8.)

Ked' máš dospelé deti, musíš im pomôcť, aby mohli uskutočniť svoje životné plány. Vo vzťahu k vlastným rodičom hrozia ostré spory. Aby si sa im vyhol, musíš konáť veľmi diplomaticky. V práci všetko v poriadku, ale dobre si rozmysli návrhy tvojich niektorých spolupracovníkov, ak nechceš mať ľažnosti.

PANNA (24.8.-23.9.)

Budeš mať možnosť nadviazať zaujímavú a prospešnú spoluprácu s niekým v cudzine. V súvislosti s tým ťa môže čakať ďalšia cesta. V práci môže dôjsť k neprijemným konfliktom. Pre ich zmierenie budeš potrebovať mnoho taktu. Najbližšia rodina, najmä deti, ti svojimi úspechmi urobia veľkú radosť.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Zaujíma sa budú rozvíjať tvoje styky s príbuznými alebo známymi zo zahraničia. Plánovaná zmena bydliska je reálna, ale musíš si to dobre premyslieť. V práci ti hrozia neprijemné zmeny. Ked' však zachováš kľud a sebaovládanie, vyjdeš z nich bez väčej ujmy. Utrpia tým tvoje nervy. Tabletky ti nepomôžu, radšej skús studenú sprchu a prechádzky na čerstvom vzduchu.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

Musíš byť veľmi opatrny, aby si nerozvážnym konaním nevyvolal problémy v rodinnom živote a finančnej situácii. Naplánuj si s ceruzkou v ruke rastúce výdavky a potreby. Môže sa stať, že niektorý zo súrodencov bude potrebovať tvoju pomoc. Poskytni ju, ale pamäтай, že najväčšou odmenou nebude ich vdăčnosť, ale tvoja spokojnosť.

NÁŠ TEST**Máš manželské schopnosti?**

1. Jsi přesvědčena o své neobyčejné přesnosti?
ano - 6 b. ne - 1 b.
2. Podrobila ses někdy psychoterapeutickému lečení?
ano - 4 b. ne - 2 b.
3. Pamatuješ si přesně, kolik peněz jsi včera utratila?
ano - 2 b. ne - 8 b.
4. Váhalas bys určit datum svatby na 13. den měsíce?
ano - 1 b. ne - 5 b.

5. Máš ještě nějakou hračku z dětství?
ano - 1 b. ne - 5 b.
6. Myslíš, že lidé, kteří mají více než tři děti, jsou nerozumní?
ano - 8 b. ne - 1 b.
7. Jsou včci, o kterých bys s nikým nemluvila?
ano - 4 b. ne - 2 b.
8. Máš-li auto, soudíš, že bezpečnostní pásy jsou v něm nezbytné?
ano - 2 b. ne - 5 b.
9. Dovedeš přibít hrčbík do zdi?
ano - 1 b. ne - 6 b.
10. Dovedeš zabít slepici?
ano - 2 b. ne - 1 b.
11. Spravila jsi už někdy sama pojistky?
ano - 1 b. ne - 2 b.
12. Věříš v duchy?
ano - 4 b. ne - 3 b.

- Nesmiete fajčiť, piť alkohol, čiernu kávu. Musíte chodiť zavčasu spať, pohybovať sa na čerstvom vzduchu, dodržiavať diétu a najmä nerozčúľovať sa!

- Hm.

- Počkajte, kam idete?

- Preč, pán doktor, aby som sa nerozčúlil.

- Tvrďte, že jste byl svědkem, když začal v Novákovic rodině rozklad?

- Ano, pane soudce. Byl jsem řidičem na jejich svatbě.

Majster vraví učňovi, aby natrel obloky. Na chvíľu si

Príklady príležujú.

Žene sa narodilo dieťa tma vej pleti. Kedže útok je najlepšou obranou, vyrútila sa na muža:

- Vidíš, to máš preto, že stále zhasína svetlo.

Zeptali se devadesátičetného za co vděčí tak vysokému stáří:

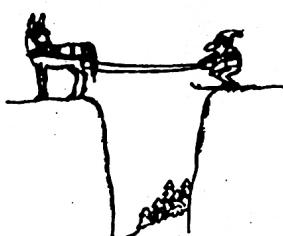
- Je to tím, že nemám ani jediného nepřítele.
- ??
- Všechny jsem přežil!

- Od čoho máš na hlave tú hrču, Jano?
- Ale kúpil som si nový bumerang a ten starý som zahodil.

odskočí a ked' sa vráti, učeň sa ho opýta:

- Mám natrieť aj rámy?

- Pán strážnik, niekto mi ukradol bicykel!
- Máte veľké šťastie, práve teraz vám ide autobus.

VÍCE NEŽ 51 BODŮ: Nepokouší se vdát a zároveň všechno svědčí o tom, že nemáš pro manželství nadání. Príliš vysoko ceniš vlastní klid. Získala-li tolík bodů vdaná žena, znamená to, že musí udělat všechno, aby partner nepocítil její touhu po samotě.

39 - 51 BODŮ: Jsi-li vdaná, dovedeš se dobře domluvit s manželem. Občas propukne prudká manželská bouřka, ale po ní se vždycky vyjasní. Bez ohledu na své slabůstky jsi pro manžela stále atraktivní.

31 - 38 BODŮ: Máš opravdu nadání pro manželství. Kdybys odstranila malé nedostatky, byla bys ideální ženou. Jedná se o přílišnou sebejistotu. Schopnost ustoupit druhému je nezbytnou podmínkou harmonického soužití. Měla bys také věnovat manželovi větší pozornost.

MÉNĚ NEŽ 31 BODŮ: Mezi tvými možnostmi a tím, co každodenně prožíváš, je velký rozdíl. Žiješ v chybém přesvědčení, že pouze na tobě záleží harmonie v manželství. Děláš v tomto směru mnoho a tím se manžel dostává až na druhé místo.

MENO VEŠTÍ

ALŽBETA: obyčajne druhé alebo tretie dieťa v početnejšej rodine. Vyššia bud' stredne vysoká, driečna, za mladi štíhlej postavy, so sklonom k obezite. Už ako dievča je veľmi rozumná, bystrá, pekná, chytrá, pútavá, má sex-appeal. Máva pekné tmavé oči, husté, jemné, tmavé bud' tmavogaštanové vlasy, upravené do jednoduchého účesu. Je veľmi statočná, rozhodná a odvážna, vie si poradiť v každej situácii. Psychicky odolná. V domácnosti je najvyššou autoritou. Vyžaruje z nej obrovská vnútorná sila, aj keď vzbudzuje dojem mäkkej, krehkej a slabej bytosť.

Alžbeta je nadaná, v škole sa však nedokáže systematicky učiť. Preto často, keď sa jej podarí ukončiť základnú školu, nastupuje do zamestnania a vzdelanie si dopĺňa až neskôr, diaľkove. Rada sa pekne oblieka, miluje hudbu a zábavu a priam väšnivo zbožňuje šperky. Má veľký úspech u chlapcov, avšak partnera si vyberá veľmi opatrne. Vydáva sa obyčajne za tichého, pokojného a pomalého muža, ktorý sa úplne podriadi jej vplyvu.

Všeobecne sa usudzuje, že Alžbeta je dosť povrchná a ľahkomyselná. V skutočnosti je vážna a stále hľadá zmysel a náplň života. Veľmi často je zamestnaná v kancelárii ako pisárka alebo sekretárka. Keďže je šikovná a podnikavá, dobre zarába a dokáže si veľmi pekne, ba nezriedka až luxusne, zariadiť byt. Máva dosť často konflikty s rodinou, niekedy aj s príbuznými, ktorí ju nevedia pochopiť. Jej jediná priateľka má podobné záľuby a povahu ako ona.

Alžbeta má najčastejšie dve deti, prvý je obyčajne chlapec. S manželom pomerne rýchlo zbohatnú, ale ich manželstvo nie je najšťastnejšie. Jej zdravotný stav je v podstate uspokojivý, až na občasné migrény a žalúdočné ťažkosti. Alžbetin šťastný kameň je smaragd, nepríaznivý deň streda a šťastné čísla sedem a dvadsaťštyri. Najšťastnejšia je od dvadsiatich siedmich do tridsiatich piatich rokov. (jš)

SNÁŘ

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodi podívat se občas do snáře? Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy, zdálo se vám o:

Hnoji - nemoc; nakládati ho-budeš zneuctěn falešnými přáteli; býti jím poházen-neštěsti; od krav-zdraví; na velké hromaděbohatství.

Hodinách bijících-čas jsou pro tebe peníze; zlatých-budeš okrazen; natahovati je-dostaveníčko; rozbití je-pohrdání; zastavených-úmrť.

Hodináři - obdržíš pochybnou zakázku, návrh.

Holiči - ztráta; býti od něho oholen - chraň se před podvodem.

Holiti se sám - ztráta majetku; holiti jiné - poškodíš jiné; býti holen - velmi nepříjemné ztráty.

Holubu na střeše-příjemně poselství; létajícim-zažiješ radost; chytat ho-ztráta; zabijet-ztratíš věrného přítele; jisti ho-nevole v rodině; krmiti - budeš mít příležitost k dobročinnosti; cukrujícímu - lásku.

Holubníku - mír a věrnost.

Honu - vytrvalostí zajistíš si dobrou budoucnost.

Hospodáři - ztratíš prospěch, výhodu.

Hostinci - marníš svůj čas.

Hostinské - vzbudíš žárlivost.

Hostinském - dozvídš se noviny.

Hornících - propaseš dobrou příležitost.

Houbách: jisti - vysoké stáří; sbírat - mnoho námahy a malý výsledek.

Houpacím koni - budeš mít radost ze svých dětí.

Houslich - závist, nepřízeň; hráti na ně - rodinné štěstí.

Housenkách - odhalíš falešné přátele; na sobě míti - budeš mít mnoho nepříjemností; usmrtili je - někdo chce ti škodit; zničili je - učiniš své nepřátele neškodnými; hnizdo jich viděti - čest.

Hostu v domě - hrozí ti nepřátelství; sám jím býti - velká peněžní vydání; rozloučiti se s ním - odpoutání od milého předmětu.

SARAH FERGUSONOVÁ, princezná Yorku, žijúca v separácii so svojím manželom, princom Andrejom (mladší syn Alžbety II.), mala až donedávna nádej, že ju vymenujú za "veľvyslankyňu dobrej vôle Spojených národov". Je to miesto po Audrey Hepburnovej, ktorá nedávno zomrela. Fergie, ako princeznú volajú, sa už dávno venuje charitatívnej činnosti. Navštievoje štátu tretieho sveta, ktoré potrebujú

pomoc a vraj sa chystala aj do obkľúčeného Sarajeva. Z blízkych kruhov Buckinghamského paláca sa však rozniesli klebety, že dvor považuje Fergie za "nevhodnú" na takúto čestnú funkciu a okrem toho nesúhlasi s tým premiér John Major. Napriek tomu Downing Street tvrdí, že premiér sa nemôže oficiálne postaviť proti rozhodnutiu OSN, jeho názor však môže zmariť nádeje Fergie na funkciu veľvyslankyňe dobrej vôle. Postoj Johna Majora je bezpochyby výsledkom konzultácie s kráľovnou a jej rodinou. Je jasné, že neopustili Fergie škandály, ktoré zapríčinili jej manželskú separáciu: domnely lúbovny vzťah k americkému bankárovi Johnovi Bryanovi, fotografie "topless", ktoré sa v minulom roku ukázali v tlači a veľa iných netaktností. Teraz, keď píšeme tieto slová, rozhodnutie ešte nepadlo, a preto Fergie nestráca nádej. Dúfa, že keby získaла túto čestnú funkciu, jej frivolný "image" a reputácia by sa napravili. Na fotografii: princezná Sarah

***

NÁVRAT BONANZY. Takáto správa určite poteší všetkých, ktorí v 60. rokoch sledovali na obrazovkách americký seriál Bonanza. Tým, ktorí už na seriál zabudli priopomíname, že to bola sága farmárskej rodiny, žijúcej na ranči Ponderosa. Rozprávanie o otcovi Benovi Cartwrightovi a jeho synoch Adamovi, Hossovi a miláčikovi všetkých divákov Jocovi, sa v tamtých rokoch tešilo obrovskému záujmu divákov. Popularitu môžeme porovnať so seriálom Dynastia.

Herci, ktorí hrali v Bonanze už nežijú, až na Pernella Róbertsa, ktorý hral Adama Cartwrighta. Nežije už ani Lorne Greene - otec Cartwright, ani Don Blocker - Hoss.

Malý Joe, teda Michael Landon, zomrel v minulom roku na rakovinu a hned' po ňom aj Victor Sen Young, ktorý hral Hopa Singa. Nikto z nich ešte neboli starý, a preto sa pošepkávalo, že nad Bonanzou visí kliatba.

Aj napriek tomu sa "vynálezca" a producent David Dortort rozhodol natočiť ďalšie diely tohto seriálu: bude to história budúceho pokolenia Cartwrightovcov - šlachetných, spravodlivých, ktorí majú radi prírodu ako ich otcovia.

V štábě je veľa osôb, ktoré pracovali v prvej časti seriálu, alebo sú tam členovia ich rodín. Aj úlohu syna malého Joea hrá syn nežijúceho Landona, Michael Landon junior. Ostatné úlohy druhého pokolenia Cartwrightovcov dostali herci, ktorí pripomínajú svojich predchodcov v Bonanze. Brian Lecker vyzerá ako kópia svojho televízneho "otca" Hossa, syna Adama hrá austrálsky herec Alistair Mac Dougall, tiež veľmi podobný k "originálu".

Kedy sa nová Bonanza ukáže na našich obrazovkách ešte nevieme. Ale na ranči Ponderosa je už rušno...

***

AKÁ TO LEN BOLA SVADBA. Tohoročné leto bolo bohaté na sobáše slávnych ľudí - hercov a herečiek, princov a princezen, ale aj dám a gentlemanov z najvyšších sfér. Niektoré z nich vám predstavujeme.

Veľmi veľký ohlas vzbudil v Anglicku sobáš lady Spencerovej, bývalej macochy princezny Diany. 63-ročná lady len pred ôsmimi mesiacmi pochovala svojho manžela, otca Diany - lorda Spencera a v júli sa vydala za francúzskeho grófa Jeana Francois de Chambruna, o 6 rokov mladšieho. Sobáš lady Reine Spencerovej sa konal v malom dedinskom kostolíku v Anglicku. Diana sa sobáša nezúčastnila, spolu so svojimi súrodencami macochu nemala v láske. Vyčítala jej, že sa rozťahovala v ich rodinnom sídle, ktoré prerábala podľa svojho výusu a veľmi draho. Okrem toho sprístupnila zámoké sídlo Spencerovcov turistom. Na sobáši sa však ukázala matka nevesty Barbara Cartland, 92-ročná autorka

505 dojímových lúbovných románov, ktoré vychádzajú aj v Poľsku.

Dalšou zaujímavosťou bol sobáš parižskeho projektanta módy Claude Montanu, ktorý potreboval až 18 rokov na to, aby splnil sľub, daný kedysi svojej láske modelke Wallis Frankenovej. Sobáš sa konal v Paríži a boli na ňom aj priatelia Montanu, slávni návrhári na čele s Yvesom St. Laurentom. Najväčšou ozdobou na svadbe boli dve dcéry mladomanželov a ich malá vnučka. Na fotografii: lady Spencerová so svojim francúzskym grófom

***

OD ROKU 1988 plnoleté Dánky mohou plniť veškeré funkcie v armáde, krom ē práce bojového pilota. Dánske ministerstvo obrany, ktoré soudí, že dámy nemohou riadiť letadlá F-16, každoročne žádalo Radu pro rovnoprávnosť o prodloužení tohto zákazu. Až konečně před několika týdny jeden z úředníků rady přesvědčil všechny, že ženy v Dánsku mají stejné právo jako muži na plnění všech funkcí a prací v zemi, čili že mohou rovněž vykonávat práci bojového pilota.

***

CO NOVÉHO U MADONNY? Je slavná, za svou slávu vděčí rovněž svým dost drastickým telediskům; všeobecně je považována za krásnou. Neočekávaně se však Madonna přiznala, že je nešťastná a cítí se opuštěná. Její známí se žení a vdávají, mají děti. Madonna, která má už za sebou jedno nepodařené manželství, se bojí dalšího. Co kdyby to byl člověk, kterého láká jen její sláva a bohatství? Takový muž by nemohl být otcom jejího dítěte, a po tom Madonna touží nejvíce. Usoudila, že protože dodnes - a je ji už 35 let - nenašla toho pravého, nezůstalo jí nic jiného než adoptce.

Vynajala celou armádu právniků, kteří pro ni hledají hezké, zdravé dítě, nejradiji chlapce, a to z takové rodiny, která by se nepokoušela později využít Madonnino bohatství. Právníci hledají dítě, Madonna naříká na svou samotu. Skeptici však uvažují o tom, jak dlouho bude Madonnou bavit nová hračka - adoptované dítě... Na snímku: Madonna

Pohled na Karlovy Vary

Mariánské Lázně

ČESKÉ LÁZNĚ

Jánské Lázně

Františkovy Lázně

Romantické zákutie Vrátnnej doliny v Nízkych Tatrách

DRUKARNIA

WYKONUJE WYSOKIEJ JAKOŚCI, SZYBKO
I W UMIARKOWANYCH CENACH m.in.:

FOLDERY, KATALOGI, PROSPEKTY, SKRYPTY,
ETYKIETY, BIULETYNY, AKCYDENSY, ULOTKI

PONADTO PROPONUJEMY USŁUGI W PEŁNYM ZAKRESIE:

PRZYGOTOWALNI OFFSETOWEJ
INTROLIGATORNI - ZSZYWANIA BROSZUROWEGO
KOMPUEROWEGO SKŁADU TEKSTÓW I GRAFIK
SITODRUKU

JAK RÓWNIEŻ TŁUMACZEŃ
POLSKO - SŁOWACKO - CZESKICH

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE

Biuro Zarządu Głównego TSKCis 31-150 Kraków, ul. św.Filipa 7/4 tel./fax 34-11-27